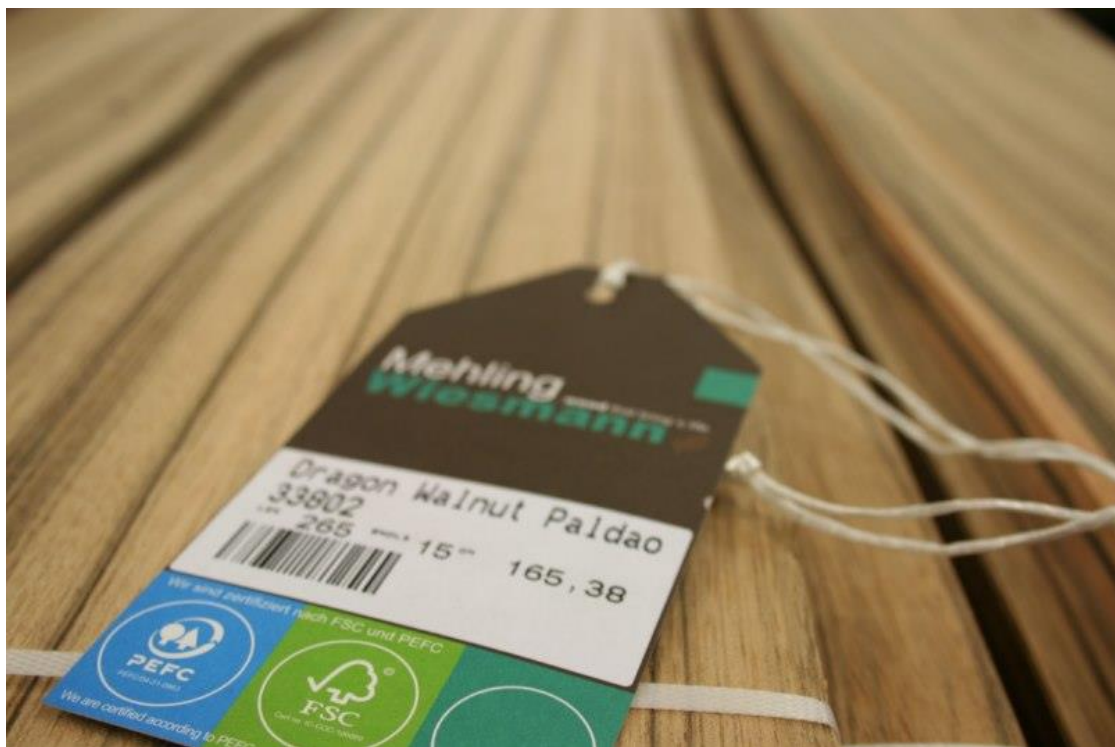

Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017

Jan Oldenburger, Sander Teeuwen, Jasprina Kremers, Mark van Benthem en Harm Bolle

Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017

Jan Oldenburger, Sander Teeuwen, Jasprina Kremers, Mark van Benthem en Harm Bolle

Wageningen, december 2018

Colofon

© Stichting Probos, december 2018

Auteurs: Jan Oldenburger, Sander Teeuwen, Jasprina Kremers, Mark van Benthem en Harm Bolle

Titel: Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017

Uitgever: Stichting Probos
Postbus 253, 6700 AG Wageningen,
tel. 0317-46 65 55, fax 0317-41 02 47
mail@probos.nl;
www.probos.nl

In opdracht van:
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en/of zijn voorbehouden.

Stichting Probos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Foto omslag: Mark van Benthem, Stichting Probos

Voorwoord

Het beleid van de Nederlandse overheid is erop gericht wereldwijd tot duurzaam bosbeheer te komen voor zoveel mogelijk bossen en daarover goede afspraken te maken. Onder duurzaam bosbeheer wordt bosbeheer verstaan waarbij het bos, bos blijft met gelijkwaardige aandacht voor ecologische, economische en sociale aspecten. Daartoe richt het beleid zich onder andere op het stimuleren van duurzaam bosbeheer in houtproducerende landen, het tegengaan van illegale houtkap en het stimuleren van het gebruik van duurzaam geproduceerd hout in Nederland, onder meer via het duurzaam inkoopbeleid van de overheid.

Om na te gaan wat de stand van zaken is, is het noodzakelijk het aandeel duurzaam hout op de Nederlandse markt in kaart te brengen en te monitoren. Over de jaren 2005, 2008, 2011, 2013 en 2015 zijn al onderzoeken uitgevoerd, waarbij het jaar 2005 als basisjaar fungeerde.

De marktmeting duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017 is erop gericht inzicht te verkrijgen in het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017, maar ook om meer inzicht te krijgen in de oorzaken van het achterblijven marktsegmenten in verduurzaming.

De binnen deze marktmeting toegepaste werkwijze en meetmethoden is in 2011 in nauwe samenwerking met de ministeries van Infrastructuur en Milieu (IenM) en Economische Zaken (EZ), IDH, FSC¹ Nederland, PEFC² Nederland, de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH), de Nederlandse Branchevereniging voor de Timmerindustrie (NBvT), de Emballage- en Palletindustrie Vereniging (EPV) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) tot stand gekomen. De Koninklijke Vereniging van Nederlandse Papier- en kartonfabrieken (VNP) is hierbij indirect betrokken geweest.

Het onderzoek is vanuit het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) begeleid door Rob Busink.

Voor het vergaren van informatie is dankbaar gebruik gemaakt van de ondersteuning vanuit de diverse organisaties in de hout- en papiersector (o.a. Koninklijke VVNH, Koninklijk VNP, EPV, NBvT, Algemene Vereniging Inlands Hout (AVIH) en Papier Recycling Nederland (PRN)). Grote dank gaat uit naar deze organisaties en alle bedrijven die aan deze monitor hebben meegewerkt; zonder hun medewerking zou dit rapport niet tot stand zijn gekomen.

Aan het project was een klankbordgroep verbonden die bestond uit: Rob Busink (Ministerie LNV), Wieger Dijkstra (Ministerie I en W), Kim Moolenaar (Ministerie BZ), Nienke Stam (IDH), Biedien van Overeem (Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer/Centrum Hout), Fons Ceelaert (EPV), Corneel Lambregts (VNP) en Peter van Ostaijen (Stichting Golfkartonindustrie). Wij danken de klankbordgroep voor hun feedback op het conceptrapport.

¹ Forest Stewardship Council (FSC)

² Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC)

Samenvatting

Het beleid van de Nederlandse overheid is erop gericht wereldwijd tot duurzaam bosbeheer te komen voor zoveel mogelijk bossen. Het uitgangspunt is duurzaam bosbeheer met gelijkwaardige aandacht voor ecologische, economische en sociale aspecten. Daartoe richt het beleid zich onder andere op het stimuleren van duurzaam bosbeheer in houtproducerende landen, het tegengaan van illegale houtkap en het stimuleren van het gebruik van duurzaam geproduceerd hout in Nederland, onder meer via het duurzaam inkoopbeleid van de overheid.

Na het interdepartementale Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 was de Green Deal Bevorderen duurzaam bosbeheer, ondertekend op 20 juni 2013, een van de volgende stappen om duurzaam bosbeheer te stimuleren. Binnen de Green Deal was afgesproken de effecten die voortvloeien uit acties die in het kader van de Green Deal worden uitgevoerd via monitoring inzichtelijk te maken. Als onderdeel van deze monitoring is voor de jaren 2013 en 2015 een marktmeting uitgevoerd om het marktaandeel van aantoonbaar duurzaam geproduceerde primaire houtproducten op de Nederlandse markt respectievelijk bij aanvang en na afronding van de Green Deal op 31 december 2015 vast te stellen. Op 22 maart 2017 is de opvolger van de Green Deal Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer ondertekend. In het Convenant werken de partijen verder aan acties uit de eerder opgestelde knelpuntenanalyse om duurzaam geproduceerd hout de norm te maken en internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen te versterken.

Het hoofddoel van deze marktmeting is het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in beeld te brengen. Ook ingezoomd op specifieke doelstellingen en aandachtspunten met betrekking tot het overheidsbeleid, zoals hout uit tropische bossen en de toepassing van duurzaam geproduceerd hout binnen de burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U) en de Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW), sectoren waarop de overheid als opdrachtgever invloed heeft. Daarnaast zijn ook binnen de productgroepen onbewerkt papier en karton (in rollen en vellen) en drukwerk aandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerd in beeld gebracht.

Binnen deze marktmeting is duurzaam geproduceerd hout gedefinieerd als hout dat voldoet aan het inkoopbeleid van de Nederlandse rijksoverheid, zoals vastgelegd in de TPAS (Timber Procurement Assessment System). De Toetsingscommissie (TPAC) beoordeelt verschillende certificeringssystemen aan de hand van deze criteria en adviseert de bewindspersoon. De bewindspersoon beslist over de uiteindelijke toelating tot het inkoopbeleid. Op dit moment zijn de certificeringssystemen FSC internationaal en PEFC internationaal (inclusief MTCS) geaccepteerd. Om zowel de overheid als verschillende (markt)partijen en organisaties inzicht te geven in de marktaandelen van verschillende certificatiesystemen, zijn de onderzoeksresultaten inzichtelijk gemaakt per afzonderlijk certificatiesysteem.

De volgende primaire houten productgroepen zijn in deze marktmeting meegenomen: gezaagd naaldhout, gezaagd tropisch en gematigd loofhout, plaatmaterialen, houtpulp (cellulose), onbewerkt papier en karton. Daarnaast is voor het eerst een beknopte studie uitgevoerd naar drukwerk.

In lijn met de in 2011 breed vastgestelde systematiek is de bronbenadering gehanteerd. Dit wil zeggen dat wordt gemeten op het punt waar het hout en papier en karton voor het eerst als product op de Nederlandse markt wordt gebracht. Er zijn enquêtes verstuurd naar alle hout importerende houthandelaren, papierproducenten en papierimporteurs. Hiervoor is zoveel mogelijk samengewerkt met de verschillende brancheverenigingen. Daarnaast is gebruik gemaakt van de gegevens uit de rondhoutenquête die jaarlijks door Probos wordt uitgevoerd onder Nederlandse rondhoutverwerkende bedrijven en de door de VVNH beschikbaar gestelde en door Probos verzamelde jaarlijkse data uit de VVNH monitoring. Om meer inzicht te krijgen in de in 2015 achterblijvende productgroepen, zijn aanvullend telefonische interviews afgenomen.

Resultaten

Uit de voorgaande marktmetingen is gebleken dat op basis van door bedrijven gerapporteerde volumes het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2005 13,3% bedroeg, in 2008 33,5%, in 2011 65,7%, in 2013 76,0% en in 2015 83,3%. In 2017 is een marktaandeel gerealiseerd van 84,7%.

Het marktaandeel duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt in 2013 bedroeg 47,1% en in 2015 65,6%. In 2017 is een marktaandeel gerealiseerd van 84,7%.

De gepresenteerde marktaandelen en volumes geven een goede indicatie van de situatie op de Nederlandse markt, maar presenteren niet de werkelijkheid. Bij het interpreteren van en het werken met deze cijfers is het dan ook belangrijk rekening te houden met een marge rondom de gepresenteerde waarde.

De marktmeting duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017 levert de volgende resultaten op:

- *Aandeel duurzaam geproduceerd hout*
Het in 2017 op de Nederlandse markt gebrachte aantoonbaar duurzaam geproduceerde volume gezaagd hout en plaatmateriaal wordt ingeschat op ca. 5.125.000 m³ rhe³. Dat is 84,7% van de totale verbruikte hoeveelheid gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 in Nederland.
- *Marktaandeel FSC en PEFC*
Het aandeel FSC is 53,4% en PEFC 31,3% binnen het totale Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal.
- *Resultaten per productgroep*
De marktaandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de verschillende productgroepen laten een grote variatie zien:
 - Gezaagd naaldhout: 84,8%
 - Gezaagd tropisch hardhout: 67,1%
 - Gezaagd gematigd loofhout: 37,7%
 - Plaatmateriaal: 92,5%
- *Vergelijking met 2015*
Ten opzichte van de voorgaande marktmeting over het jaar 2015 is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd toegenomen van 83,3% naar 84,7%. De marktsegmenten plaatmateriaal en gezaagd gematigd loofhout vertonen de meeste groei

³ Rondhoutequivalent (rhe): heeft betrekking op de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaald product te maken. Voor 1 m³ gezaagd naaldhout is bijvoorbeeld 1,35 m³ rondhout nodig.

van het marktaandeel aantoonbaar duurzaam met respectievelijk 4,3% en 4,1%. Het marktaandeel binnen gezaagd tropisch hardhout nam toe met 3,8% van 63,3% naar 67,1%. Met een daling van 0,7% kan voor gezaagd naaldhout gesproken worden van een stabilisatie van het marktaandeel. Het volume dat met een PEFC-MTCS certificaat op de markt is gebracht is voor deze vergelijking zowel voor 2015 als 2017 als aantoonbaar duurzaam geproduceerd meegenomen.

- *Herkomst gezaagd tropisch hardhout*

De belangrijkste landen van herkomst binnen het totale volume gezaagd tropisch hardhout in 2017 zijn:

- Maleisië: 33,1%
- Indonesië: 15,7%
- Gabon: 14,2%
- Kameroen: 13,6%
- Brazilië: 9,2%

Binnen het segment aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout, zijn de belangrijkste landen van herkomst:

- Maleisië: 46,8%
- Indonesië: 13,3%
- Gabon: 10,5%
- Congo-Brazzaville: 9,7%
- Brazilië: 9,3%

- *Hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer in de B&U en GWW*

Er is naar schatting in 2017 2.602.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal door de burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U) verwerkt. Van dit volume is circa 91,1%, aan het begin van het bouwproces, als aantoonbaar duurzaam geproduceerd aan te merken. Door de GWW is in 2017 naar schatting 183.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal verwerkt. Van dit door de GWW verwerkte volume is 73,0% aantoonbaar duurzaam geproduceerd. De B&U en GWW verwerken respectievelijk 46,4% en 2,6% van het totale volume aan aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2017. Wanneer alleen wordt gekeken naar het totale volume gezaagd tropisch hardhout dat in 2017 op de Nederlandse markt is gekomen dan hadden de B&U en de GWW daarbinnen een aandeel van respectievelijk 46% en 32%.

- *Hout met een FLEGT-vergunning*

Tijdens deze marktmeting is ook het marktaandeel van gezaagd hout en plaatmateriaal dat met een FLEGT⁴-vergunning vanuit Indonesië is geïmporteerd ingeschat. Het in 2017 geïnventariseerde, op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd hout en plaatmateriaal voorzien FLEGT-vergunning is ca. 66.800 m³ rhe. Dat is 0,9% van het totale Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 en 14,8% van het totale Nederlandse verbruik van tropisch gezaagd hout en tropisch plaatmateriaal. Bij de interpretatie is het belangrijk er rekening mee te houden dat hout zowel met een certificaat voor duurzaam bosbeheer als een FLEGT-vergunning kan worden geïmporteerd. Daarnaast geldt voor hout dat van origine afkomstig is uit Indonesië, maar dat bijvoorbeeld via België wordt geïmporteerd in principe de FLEGT-vergunning vervalt vanaf het moment dat het op de Belgische (en dus de EU) markt is gebracht.

⁴ Forest Law Enforcement, Governance and Trade

- *Duurzaam geproduceerde pulp*
In 2017 kan 68,7% van de houtpulp (cellulose), die door de Nederlandse papier- en kartonfabrieken wordt ingezet, als aantoonbaar duurzaam geproduceerd worden aangemerkt.
- *Papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer*
Op basis van de resultaten uit de marktmeting wordt geschat dat in 2017 2.468.000 ton aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt gebracht. Deze hoeveelheid vertegenwoordigt een marktaandeel van 84,7% op de totale Nederlandse markt voor papier en karton. Het aandeel FSC is 66,7% en PEFC 18,0% binnen het totale Nederlandse verbruik van papier en karton.
- *Resultaten per productgroep*
 - Grafisch papier en karton: 84,1%
 - Krantenpapier: 73,9%
 - Verpakkingspapier en –karton: 86,1%
 - Hygiënisch papier: 89,1%
 - Overig papier: 62,0%
- *Vergelijking met 2015*
Ten opzichte van de voorgaande marktmeting over het jaar 2015 is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton toegenomen van 65,6% naar 84,7%. De marktsegmenten overig papier en grafisch papier en karton vertonen de meeste groei van het marktaandeel aantoonbaar duurzaam met respectievelijk 30,6% en 29,6%. Het marktaandeel binnen hygiënisch papier nam toe met 9,8% van 63,3% naar 67,1%. Tenslotte nam het marktaandeel binnen krantenpapier enigszins af met 2,0%.
- *Drukwerk op de Nederlandse markt*
Drukwerk omvat een klein aandeel binnen de totale import van papier en karton (3,2%). Het grootste deel van het in Nederland geïmporteerde drukwerk komt uit landen binnen de EU (82,2%). Hiernaast is 12% van afkomstig uit de regio Zuidoost-Azië en China, waarin boeken uit China een belangrijk onderdeel vormen. Tijdens deze verkennende studie is het niet mogelijk gebleken een indicatie te geven van het aandeel boeken dat onder een certificaat voor duurzaam bosbeheer (dus met CoC-certificaat) op de Nederlandse markt wordt gebracht.

Inhoudsopgave

Colofon	3
Voorwoord	5
Samenvatting	6
Inhoudsopgave	10
1 Inleiding	13
1.1 Aanleiding	13
1.2 Doelstelling	13
1.3 Leeswijzer	14
2 Methode	15
2.1 Definitie duurzaam geproduceerd hout	15
2.2 Hout met FLEGT-vergunning	15
2.3 Onderscheid labels (claims)	15
2.4 Bronbenadering	16
2.5 Scope van de studie	18
2.6 Landen van herkomst	18
2.7 Vaststellen houtgebruik in de B&U en GWW	18
2.8 Benaderde bedrijven rondhout, gezaagd hout en plaatmateriaal	19
2.9 Papier en karton	20
2.10 Detailstudies	20
2.11 Respons	21
2.12 Berekening van de volumes	22
2.13 Conversiefactoren	22
3 Resultaten hout	23
3.1 Aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017	24
3.2 Volume met FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt in 2017	28
3.3 Gezaagd naaldhout	30
3.4 Gezaagd tropisch hardhout	31
3.4.1 Land van herkomst	32
3.4.2 Regio van herkomst	35
3.4.3 Marktaandeel tropisch hardhout	37
3.5 Gezaagd gematigd loofhout	38
3.5.1 Detailstudie loofhout en certificering	39
3.6 Plaatmaterialen	47

3.6.1	Tropisch plaatmateriaal	49
3.6.2	Overig plaatmateriaal	49
3.7	Houtgebruik binnen de B&U en GWW	50
3.7.1	Burgerlijke en utiliteitsbouw	51
3.7.2	GWW	51
4	Resultaten pulp en papier & karton	53
4.1	Verwerkte hoeveelheid pulp, rondhout en chips	54
4.2	Aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt	56
5	Drukwerk	59
5.1	Import van papier, karton en drukwerk	59
5.2	Import van drukwerk van binnen en buiten de EU	61
5.3	Import van drukwerk van buiten de EU	62
5.3.1	Importvolume	62
5.3.2	Herkomstlanden	64
5.4	Boeken	65
5.4.1	Import boeken	65
5.4.2	Boeken uit China	68
5.5	Conclusie	69
6	Conclusies en aanbevelingen	71
6.1	Conclusies	71
6.2	Aanbevelingen	74
7	Literatuur	81
	Bijlage 1. Conversiefactoren (CF)	82
	Bijlage 2. Nederlands hout- en papierverbruik in 2017	83
	Bijlage 3. Beschrijving Productgroepen	84
	Bijlage 4. Voorbeeld inventarisatieformulier	85
	Bijlage 5. Herkomstlanden geselecteerde productgroepen	
	drukwerkstudie	62
	I Boeken en brochures	62
	II Prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten	63
	III Prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen	65

Bijlage 6. Verdeling productgroepen binnen het importvolume drukwerk uit China	67
Bijlage 7. Overzicht productcodes drukwerk	68

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het beleid van de Nederlandse overheid is erop gericht wereldwijd tot duurzaam bosbeheer te komen voor zoveel mogelijk bossen en daarover goede afspraken te maken. Het uitgangspunt is duurzaam bosbeheer met gelijkaardige aandacht voor ecologische, economische en sociale aspecten. Daartoe richt het beleid zich onder andere op het stimuleren van duurzaam bosbeheer in houtproducerende landen, het tegengaan van illegale houtkap en het stimuleren van het gebruik van duurzaam geproduceerd hout in Nederland, onder meer via het duurzaam inkoopbeleid van de overheid.

Om na te gaan wat de stand van zaken is, is het noodzakelijk het aandeel duurzaam hout op de Nederlandse markt in kaart te brengen en te monitoren. Over de jaren 2005, 2008, 2011, 2013 en 2015 zijn al onderzoeken uitgevoerd, waarbij het jaar 2005 als basisjaar fungeerde.

De marktmeting duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017 is erop gericht inzicht te verkrijgen in het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017, maar ook om meer inzicht te krijgen in de oorzaken van het achterblijven marktsegmenten in verduurzaming.

1.2 Doelstelling

Het hoofddoelen van deze marktmeting zijn het bepalen van het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout (gezaagd hout en plaatmateriaal), papier en karton en drukwerk op de Nederlandse markt in 2017 en inzicht verkrijgen in de oorzaken van het achterblijven van marktsegmenten in verduurzaming. Leidend voor wat als aantoonbaar duurzaam geproduceerd mag worden beschouwd, is de status van deze systemen binnen het duurzaam inkoopbeleid van de rijksoverheid in de periode waarover de data verzameld zijn. Daarnaast biedt de monitor gelegenheid de voortgang te laten zien ten aanzien van specifieke beleidsvelden. Naar aanleiding hiervan zijn de onderstaande aanvullende onderzoeksgebieden geformuleerd:

- a. Legaliteit is een eerste stap op weg naar duurzaam hout. Naast het stimuleren van duurzaam geproduceerd hout, streeft het kabinet ernaar illegaal hout van de Nederlandse markt te weren. De legaliteit van het hout dat op de Nederlandse markt terecht komt, wordt inmiddels geborgd door de EUTR. Het is dan ook niet meer noodzakelijk informatie te verzamelen over andere systemen waarmee legaliteit van houtstromen kan worden geborgd. Hout dat met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt wordt gebracht, vormt hierop een uitzondering. In het onderzoek is daarom het marktaandeel voorzien van een FLEGT-vergunning in beeld gebracht.
- b. Problemen met betrekking tot duurzaam bosbeheer hebben voor een groot deel betrekking op tropische bossen. Het aandeel duurzaam geproduceerd hout is daarom specifiek voor het tropische segment zichtbaar gemaakt. Daarbij is ook het land van herkomst inzichtelijk gemaakt. Dit is onder andere van belang voor de landen waarmee VPA⁵-onderhandelingen in het kader van het FLEGT-actieplan lopen.

⁵ Voluntary Partner Agreement / Vrijwillige Partnerovereenkomst

- c. De rijksoverheid heeft zich als doel gesteld om met ingang van 2010 100% duurzaam in te kopen en dus 100% houten producten in te kopen die voldoen aan de inkoopcriteria. De rol van de overheid als 'launching customer' is met name relevant in de B&U en GWW sector, waar de overheid een belangrijke opdrachtgever is en het relatief grote aandeel in de vraag naar (tropisch) hout. Het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout in deze sectoren is daarom afzonderlijk in beeld gebracht.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de gehanteerde methodiek van dit onderzoek beschreven. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de resultaten gepresenteerd over de hoeveelheden aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout die in 2017 op de Nederlandse markt zijn gebracht. Dit hoofdstuk bevat tevens een paragraaf over het volume hout dat met een FLEGT-vergunning op de markt is gebracht, een paragraaf met de resultaten van de studie naar de landen van herkomst voor tropisch gezaagd hout en een paragraaf over de afzetmarkten van gezaagd hout en plaatmateriaal, zowel aantoonbaar als niet-aantoonbaar duurzaam geproduceerd. Hoofdstuk 4 geeft de resultaten voor het marktaandeel duurzaam geproduceerd papier en karton met onderverdeling naar de diverse productgroepen. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de detailstudie naar drukwerk weergegeven. Tot slot worden in hoofdstuk 6 de conclusies en aanbevelingen gepresenteerd.

2 Methode

De tijdens deze marktmeting gehanteerde methode is in 2011 in een breed overleg met verschillende stakeholders tot stand gekomen. Voor een uitgebreide beschrijving van de totstandkoming van deze methode wordt verwezen naar Oldenburger & Van Benthem (2011). In de onderstaande paragrafen worden voor de volledigheid de belangrijkste elementen uit de methode, zoals de definities, beschreven.

2.1 Definitie duurzaam geproduceerd hout

Binnen deze marktmeting is aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout gedefinieerd als hout dat voldoet aan de inkoopcriteria voor houten producten van de Nederlandse rijksoverheid, zoals vastgelegd in de TPAS (Timber Procurement Assessment System). De Toetsingscommissie (TPAC) beoordeelt verschillende certificeringssystemen aan de hand van deze criteria. De bewindspersoon beslist over toelating tot het inkoopbeleid. Op dit moment zijn de certificeringssystemen FSC internationaal en PEFC internationaal geaccepteerd. Om zowel de overheid als verschillende (markt)partijen en organisaties inzicht te geven in de marktaandelen van verschillende certificatiesystemen, zijn de onderzoeksresultaten betrokken op de afzonderlijke certificatiesystemen.

2.2 Hout met FLEGT-vergunning

Na het in werking treden van de Europese Houtverordening (EUTR) in maart 2013 dienen alle operators⁶ due diligence uit te voeren op alle producten die opgenomen zijn in de annex van Verordening om het risico op illegaal hout dat op de Europese markt wordt gebracht verwaarloosbaar te maken. Dit maakt het berekenen van het aandeel hout op de Nederlandse markt met een legaliteitsverklaring niet meer relevant. Hout dat met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt wordt gebracht, vormt hierop een uitzondering. In het onderzoek is zowel het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout als het volume hout met een FLEGT-vergunning in beeld gebracht. Dit onderscheid is van belang, omdat het marktaandeel van hout dat is voorzien van een FLEGT-vergunning in beperkte mate een beeld geeft van o.a.:

- 1) het aandeel hout dat (mogelijk) op weg is naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd;
- 2) in hoeverre van FLEGT i.h.k.v. de EUTR-verplichtingen gebruik wordt gemaakt en;
- 3) welke impact FLEGT heeft op de markt voor duurzaam geproduceerd hout.

2.3 Onderscheid labels (claims)

Zowel FSC als PEFC voorzien in verschillende labels (claims). Voor FSC zijn dit FSC 100%, FSC Mix ...% en FSC Recycled. PEFC heeft PEFC certified (minimaal 70% uit PEFC gecertificeerde bossen) en PEFC recycled. Met behulp van deze labels (claims) wordt onderscheid gemaakt tussen producten die volledig bestaan uit hout afkomstig uit bossen die volgens het betreffende systeem zijn gecertificeerd en producten die voor een deel bestaan uit hout afkomstig uit gecontroleerde bron of deels of volledig bestaan uit gerecycled materiaal. Binnen de marktmeting wordt geen onderscheid gemaakt tussen deze verschillende labels (claims), maar is uitsluitend gevraagd of de producten zijn voorzien van een

⁶ EU bedrijven die producten onder de scope van EUTR voor de eerste keer op de Europese markt plaatsen

FSC of PEFC certificaat. Indien het hout of papier is voorzien van één van beide dan wordt het als aantoonbaar duurzaam geproduceerd opgevat. Dat geldt dus ook voor de producten die volledig bestaan uit gerecyclede vezels (gebruikt hout of oud papier), wat met name van toepassing is voor papier en karton en in mindere mate voor spaanplaat.

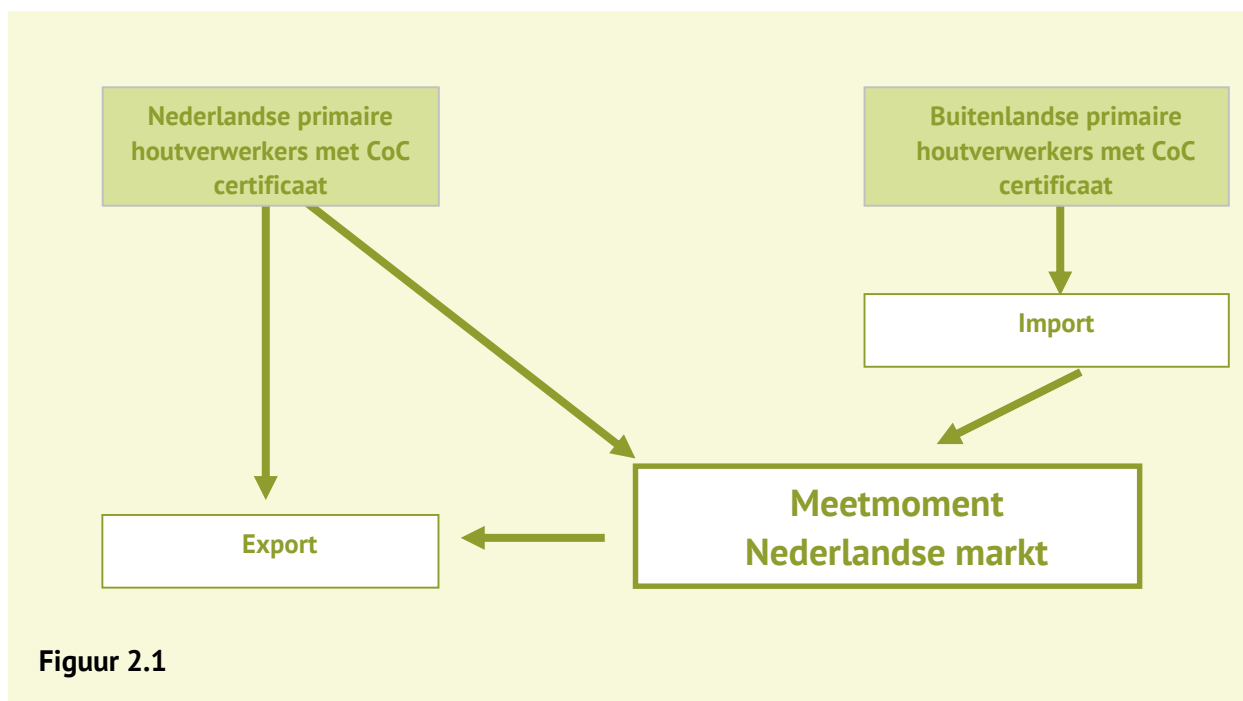
2.4 Bronbenadering

Net als tijdens de eerdere marktmetingen over 2005, 2008, 2011, 2013 en 2015 is de bronbenadering aangehouden⁷. Dit betekent dat wordt gemeten op het punt waar het hout voor het eerst op de Nederlandse markt wordt gebracht. Dit houdt in dat:

1. Het geïmporteerde en/of geëxporteerde⁸ volume duurzaam geproduceerd gezaagd hout, plaatmateriaal, houtpulp (cellulose), papier en karton⁹ en drukwerk in beeld is gebracht via de primaire importeurs.
2. Het door Nederlandse rondhoutverwerkers geproduceerde en op de Nederlandse markt gebrachte volume in beeld wordt gebracht.

Met de term bronbenadering wordt niet bedoeld dat de oogst van rondhout uit het bos als vertrekpunt wordt gehanteerd. In dit onderzoek worden namelijk de producten die door de Nederlandse rondhoutverwerkers op de Nederlandse markt zijn gebracht in beeld gebracht. Door zowel het rondhout als de producten gemaakt van hetzelfde rondhout mee te nemen, ontstaat dubbel telling. Figuur 2.1 geeft de werkwijze van de bronbenadering schematisch weer.

Vervolgens is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout, papier en karton en drukwerk op de Nederlandse markt berekend door productie plus import minus export, te delen door het totale Nederlandse houtverbruik aan de betreffende producten.

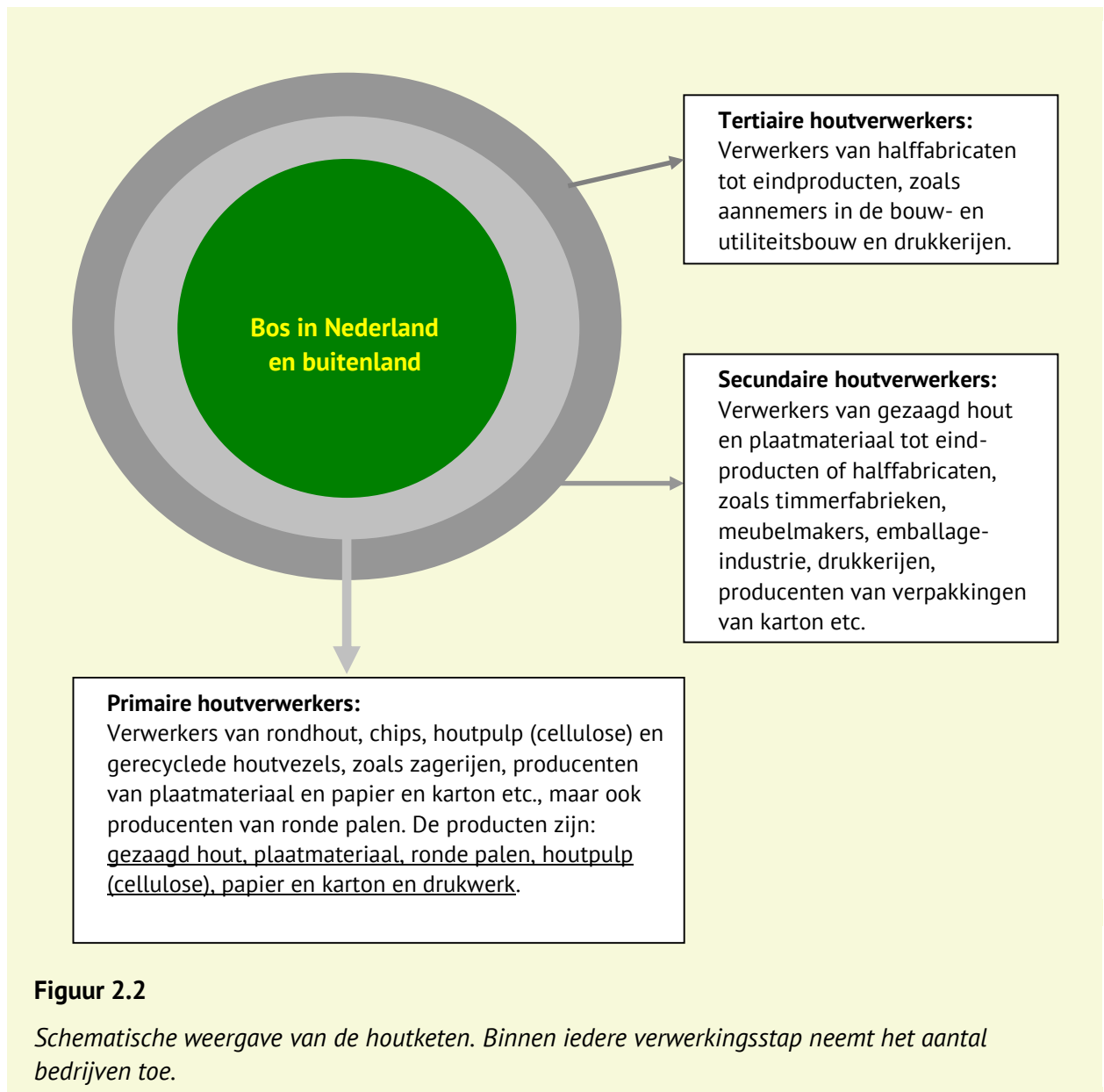
⁷ Oldenburger & Leek, 2006, Oldenburger *et al.*, 2010, Oldenburger *et al.*, 2013, Oldenburger *et al.* 2015 en Oldenburger *et al.* 2017

⁸ Door ook het geëxporteerde volume in beeld te brengen, wordt meer duidelijkheid verkregen in de hoeveelheid die daadwerkelijk op de Nederlandse markt is terechtgekomen.

⁹ In vellen en rollen.

Schematische weergave van de werkwijze bij de bronbenadering.

Producten (gedeeltelijk) vervaardigd van gerecyclede grondstof (gebruikt hout of oud papier) zijn in de studie inbegrepen. Import kan worden verricht door een houthandelaar, maar ook rechtstreeks door secundaire houtverwerkers, zoals bijvoorbeeld timmerfabrieken, meubelmakers, drukkerijen en bedrijven uit de emballagesector (zie figuur 2.2). Om het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout, papier en karton en drukwerk op de Nederlandse markt in beeld te brengen, zijn de Nederlandse primaire houtverwerkers, de importeurs van primaire houtproducten en de importeurs van gerecyclede grondstof bevroegd.

2.5 Scope van de studie

Binnen de marktmeting zijn primaire houtproducten en één type secundair houtproduct in beeld gebracht. Onder primaire houtproducten worden de volgende productgroepen verstaan: gezaagd hout, plaatmateriaal, ronde palen¹⁰ en onbewerkt papier en karton. Het secundaire houtproduct dat in beeld is gebracht is drukwerk. Veel discussie rondom de consumptie van papier en karton vindt zijn oorsprong in het feit dat met name in Zuidoost-Azië er een kans aanwezig is dat illegaal gekapt hout wordt ingezet in de papier- en kartonindustrie. Nederland importeert vooral drukwerk vanuit deze regio. Daarom is in deze studie een eerste beknopte studie uitgevoerd naar het functioneren van deze markt en het mogelijke aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen het door Nederland geïmporteerde drukwerk vanuit Zuidoost-Azië en andere regio's. De totale markt en het berekende marktaandeel hebben dus alleen betrekking op de primaire houtproducten en het secundaire houtproduct drukwerk. Een gedetailleerde beschrijving van de verschillende productgroepen is te vinden in bijlage 3.

Overige kant-en-klare houtproducten zijn, net als tijdens de eerdere marktmetingen, niet in de generieke marktmeting en de gepresenteerde volumes meegenomen. Kant-en-klare houtproducten zijn bijvoorbeeld tuinschermen, deuren en kozijnen, (tuin)meubels, vogelhuisjes, pallets en kisten etc. Tijdens de marktmetingen van 2005 en 2008 zijn pogingen gedaan het volume kant-en-klare houtproducten van duurzame houtvezels in beeld te brengen. Dit bleek niet haalbaar vanwege de grote diversiteit aan producten en problemen voor de bedrijven bij het bepalen/omrekenen van het houtvolume in deze producten.

2.6 Landen van herkomst

Het doel van deze marktmeting is voor zowel het gezaagd tropisch hardhout als het tropisch plaatmateriaal het land van herkomst in beeld brengen. Daarvoor zijn de bedrijven die gezaagd tropisch hout en/of tropisch plaatmateriaal importeerden benaderd met een aanvullende vraag naar het land van herkomst. Het bleek tijdens deze marktmeting zeer moeilijk om voldoende response te genereren om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Voor gezaagd tropisch hardhout is het uiteindelijk gelukt om voldoende gegevens binnen te krijgen om resultaten te kunnen presenteren. Voor tropisch plaatmateriaal is dit helaas niet het geval en kunnen dus geen resultaten worden gepresenteerd.

2.7 Vaststellen houtgebruik in de B&U en GWW

Tijdens de voorgaande marktmetingen over de jaren 2013 en 2015 is inzicht verkregen in het houtverbruik binnen de diverse afzetmarkten waarbinnen de importeurs en houtverwerkende bedrijven hun product hebben afgezet¹¹. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de afzet van het totale volume hout en plaatmateriaal en het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd. Op deze manier kan worden vastgesteld binnen welke afzetmarkten veel of juist weinig aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout wordt toegepast. De volgende verdeling in afzetmarkten is aangehouden:

1. *Emballage-industrie*: gezaagd hout en plaatmateriaal voor pallets, kisten, kratten, haspels etc.;
2. *Meubelindustrie en interieurbouw*: gezaagd hout en plaatmateriaal voor meubels, wanden, plafonds, vloeren, stands etc.;

¹⁰ De ronde palen zijn niet in de resultaten van deze markt meting meegenomen.

¹¹ Oldenburger, J., C. de Groot. 2014. *Afzetmarkten van gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2013*. Stichting Probos, Wageningen.

3. *Timmerindustrie*: gezaagd hout en plaatmateriaal voor kozijnen, deuren, gevelelementen, trappen etc.;
4. *Overige houtindustrie*: gezaagd hout en plaatmateriaal voor prefab elementen, dakplaten, spanten, bergingen, profielen, tuinhuisjes, etc.;
5. *Burgerlijke en utiliteitsbouw*: (bewerkt) gezaagd hout en plaatmateriaal dat rechtstreeks naar de bouw gaat bijvoorbeeld steigers, schuttingen, bekistingen, kozijnen, daken, vloeren etc. (incl. onderhoudsdiensten);
6. *GW*: gezaagd hout en ronde palen voor beschoeiingen, bruggen, sluizen etc.;
7. *DHZ en tuinsector*: hout voor de Doe Het Zelf (DHZ) sector (gezaagd hout, plaatmateriaal, kastplanken, profielen, keukens etc.) en voor de tuinsector (vlonders, schuttingen etc.);
8. *Particulieren*: gezaagd hout en plaatmateriaal dat rechtstreeks aan particulieren wordt geleverd;
9. *Overig*: bijvoorbeeld scheepsbouw en carrosseriebouw;
10. *Houthandel*: gezaagd hout en plaatmateriaal dat aan een collega houthandelaar en of bouwmaterialenhandel is geleverd en waarvan de uiteindelijke afzetmarkt niet bekend is.

De resultaten uit de studie naar de afzetmarkten¹² vormen de basis voor het geven van inzicht in het houtverbruik binnen de burgerlijke en utiliteitsbouw en GW in 2017 en het aandeel duurzaam daarbinnen. Vanwege het aantrekken van de economie kan de aanname worden gedaan dat de verdeling van het hout over de marktsegmenten enigszins gewijzigd zal zijn ten opzichte van de situaties in 2013 en 2015. De ontwikkelingen binnen de verschillende marktsegmenten zijn bepaald door gesprekken te voeren met een aantal belangrijke importeurs van gezaagd hout en plaatmateriaal en gebruik te maken van de Nederlandse marktrapporten die zijn geschreven voor de International Softwood Conference 2018 (ISC 2018)¹³ en de bijeenkomst van de Committee on Forest Products and Forest Industries (COFFI) in 2018¹⁴.

2.8 Benaderde bedrijven rondhout, gezaagd hout en plaatmateriaal

Voor het verkrijgen van een zo compleet mogelijk beeld van het volume duurzaam geproduceerd hout en papier zijn zoveel mogelijk importeurs van primaire houtproducten benaderd in de productgroepen rondhout, gezaagd hout en plaatmaterialen. In deze paragraaf wordt per productgroep beschreven welke bedrijven zijn benaderd.

Rondhout

Voor het in beeld brengen van het verhandelde en verwerkte volume rondhout afkomstig uit Nederlands FSC-en PEFC-gecertificeerd bos en buitenlands FSC- en PEFC-gecertificeerd rondhout, is gebruikgemaakt van de Probos rondhoutenquête (Voncken, 2016). Middels deze enquête brengt Probos jaarlijks in beeld hoeveel rondhout er in het betreffende jaar in Nederland is verwerkt en geëxporteerd. Sinds 2006 wordt de bedrijven hierbij gevraagd aan te geven hoeveel rondhout zij met een FSC- en PEFC-certificaat hebben verwerkt. In de enquête worden de volgende sectoren onderscheiden: rondhoutzagerijen, producenten van houtvezel voor (met name) ‘animal bedding’, papier- en kartonproducenten, verduurzamers, producenten van houten (hei)palen en klompenmakers. De exporteurs van rondhout is gevraagd hoeveel Nederlands rondhout zij in 2017 met een FSC-of PEFC-certificaat hebben geëxporteerd. Om enig inzicht te geven in de benutting van het geogste hout uit het in Nederland FSC-en PEFC-gecertificeerde bos, is ook de houtoogst in 2017 in beeld gebracht via de gecertificeerde boseigenaren.

¹² Oldenburger, J., C. de Groot. 2014. *Afzetmarkten van gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2013*. Stichting Probos, Wageningen.

¹³ Niet gepubliceerd

¹⁴ <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/country-info/statements/netherlands2018.pdf>

Gezaagd hout en plaatmateriaal

Het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal wordt in de eerste plaats geïnventariseerd bij de leden van de brancheorganisaties die hun medewerking hebben verleend aan deze marktmeting, te weten: VVNH, EPV, VHN en NBvT. Daarnaast zijn er importerende bedrijven die niet zijn aangesloten bij een van deze brancheorganisaties. De overige voor deze studie waarschijnlijk meest relevante bedrijven zijn onder andere geïdentificeerd met behulp van het overzicht van FSC- en PEFC- Chain of Custody (CoC)-gecertificeerde bedrijven in Nederland en het Houtadresboek. Ook leden van groepslicenties en individuele bedrijven die onderdeel zijn van een multisite certificaat zijn meegenomen. Verder zijn bedrijven in de meubelindustrie en interieurbouw benaderd en bedrijven die vloeren produceren. Bedrijven die geen importeur blijken te zijn noch lid zijn van een brancheorganisatie worden niet benaderd. Een voorbeeld van het inventarisatieformulier dat de bedrijven hebben ontvangen is opgenomen in bijlage 4.

2.9 Papier en karton

In deze marktmeting is dezelfde methode gebruikt als voor het jaar 2015, 2013 en 2011.

Pulp- en papierproductie in Nederland

In samenwerking met de Vereniging voor Nederlandse papier- en kartonfabrieken (VNP) zijn alle leden gevraagd naar de ingezette grondstof (houtpulp (cellulose), chips, rondhout) uit aantoonbaar duurzaam beheerd bos en oudpapier. CoC-gecertificeerde bedrijven is gevraagd naar de hoeveelheid producten die met certificaat is geproduceerd en hoeveel daarvan op de Nederlandse markt is gebracht. Daarbij is, net als tijdens de voorgaande marktmetingen, ook gevraagd naar de hoeveelheid gerecyclede vezel die is ingezet voor de productie van papier en karton.

Import van papier en karton

Voor de import van papier en karton zijn de bedrijven benaderd die jaarlijks aan Papier Recycling Nederland (PRN) hun papierverbruik rapporteren. Dit zijn Nederlandse bedrijven die jaarlijks grote hoeveelheden papier en karton verwerken. Deze lijst is aangevuld met leden van de Vereniging Golfkarton en leden van de VNP die naast de pulp- en papierproductie in Nederland ook papier en karton producten importeren. Daarnaast zijn nog enkele importerende bedrijven die niet zijn aangesloten bij een van deze brancheorganisaties benaderd. Deze bedrijven zijn onder andere geïdentificeerd met behulp van het overzicht van FSC- en PEFC-CoC-gecertificeerde bedrijven in Nederland. Het gaat om drukkerijen, uitgeverijen van dag- en weekbladen, producenten van verpakkingen van papier en karton, etc.

2.10 Detailstudies

Tropisch hardhout en gematigd loofhout

De marktaandeelen voor zowel gezaagd tropisch hardhout als gezaagd gematigd loofhout blijven al jaren achter bij het landelijke marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd. Voor 2017 werd weliswaar groei verwacht, maar dat daardoor de achterstand zou worden ingelopen werd niet verwacht. Om deze reden is er tijdens deze marktmeting voor beide productgroepen een aanvullende beknopte studie uitgevoerd. Deze studies bestonden voornamelijk uit het benaderen van de meeste relevante importeurs binnen deze productgroepen om via hen goed in beeld te brengen welke factoren er met name voor zorgen dat de marktaandeelen achterblijven. Meer informatie over de gehanteerde methode en de uitkomsten is opgenomen in de paragrafen 3.4.3 (tropisch loofhout) en 3.5.1 (gematigd loofhout).

Drukwerk

In deze marktmeting is een verkennende detailstudie naar de drukwerkmarkt uitgevoerd. Door middel van gegevens uit de database met informatie over de Europese handel in goederen van Eurostat (Comext) en telefonisch onderzoek is een beeld geschetst van de drukwerksector in Nederland en de rol van import van buiten de EU en met name China. Verdere informatie over de drukwerkstudie is te vinden in hoofdstuk 5.

2.11 Respons

Tijdens deze marktmeting is de gerealiseerde marktdekking als respons gehanteerd. Deze marktdekking is berekend door per productgroep het totale (netto)¹⁵ geïmporteerde plus het in Nederland geproduceerde volume dat door de bedrijven is opgegeven te delen door het totale Nederlandse verbruik (zie 2.12). De bedrijven is daarom niet alleen gevraagd naar het volume met een certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring, maar ook naar het totale volume per productgroep.

De doelstelling vooraf was minimaal 70% marktdekking voor de totaalvolumes primaire houtproducten en papier en karton te realiseren. Na het versturen van een herinnering op de verzonden enquête, is een groot aantal bedrijven (veelal meerdere keren) telefonisch benaderd. Hierbij is prioriteit gegeven aan de bedrijven waarvan uit voorgaande marktmetingen bekend is dat ze een groot volume gezaagd hout, plaatmateriaal, papier of karton vertegenwoordigen.

Tabel 2.1

Dekking markt per productgroep

Productgroepen	Marktdekking
Hout	
Gezaagd naaldhout	>90%
Gezaagd tropisch loofhout	>90%
Gezaagd gematigd loofhout	>90%
Plaatmateriaal	59%
Totaal	84%
Papier en karton	
Grafisch papier	85%
Krantenpapier	48%
Hygiënisch papier	36%
Verpakkingspapier en -karton	41%
Overig papier	99%
Totaal	48%

Na veel inspanningen is een marktdekking van 84% voor hout en een marktdekking van 48% voor papier en karton gerealiseerd. Daarmee is de overall doelstelling voor hout gehaald. Echter, voor papier is dit niet het geval. Tabel 2.1 laat zien dat binnen plaatmateriaal en een drietal productgroepen binnen papier en karton de 70% marktdekking niet is gerealiseerd. Om deze reden is de respons van zowel 2015 als 2017 met elkaar vergeleken. Daaruit is de ontwikkeling in marktaandeel voor individuele bedrijven afgeleid en is deze vergeleken met de ontwikkeling van het marktaandeel binnen

¹⁵ Dit is de import minus het aandeel van deze import dat zonder verdere verwerking weer is geëxporteerd.

de betreffende productgroepen. Op basis daarvan bleek de conclusie gerechtvaardigd dat de respons voldoende representatief is voor het in beeld brengen van het marktaandeel in 2017 binnen alle productgroepen.

2.12 Berekening van de volumes

Om het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout en papier en karton te kunnen berekenen moet ook het totale Nederlandse verbruik worden bepaald. Het Nederlandse verbruik van hout, papier en karton bestaat uit de som van de binnenlandse productie en de import minus de export van gezaagd hout, plaatmateriaal en papier en karton. De totale Nederlandse productie van primaire houtproducten is afgeleid uit de Probos-rondhoutenquête. Voor de gegevens over de totale productie van papier en karton is gebruikgemaakt van de statistieken die de VNP jaarlijks publiceert. De cijfers over de import en export zijn afkomstig uit de CBS handelsstatistiek¹⁶ en de CEPI¹⁷ jaarcijfers. De marktaandelen voor hout en papier en karton zijn afzonderlijk berekend.

$$\text{Nederlands hout- of papier- en kartonverbruik} = \text{Productie} + \text{Import} - \text{Export}$$

De cijfers die de basis vormen voor het berekende Nederlandse houtverbruik en het Nederlandse verbruik van papier en karton zijn opgenomen in bijlage 2.

2.13 Conversiefactoren

De totaalvolumes zijn voor hout omgerekend naar m³ rondhoutequivalenten (rhe) zonder schors. Dit is nodig om de verschillende productgroepen bij elkaar op te kunnen tellen en illustreert tegelijkertijd hoeveel hout uit het bos is gehaald. Een m³ rondhoutequivalent is de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaalde hoeveelheid van een product te maken. De conversiefactor voor gezaagd naaldhout is bijvoorbeeld 1,35. Dit betekent dat er voor het verkrijgen van 1 m³ gezaagd naaldhout 1,35 m³ rondhout zonder schors nodig is en dat het resthout, (zaagsel, chips, etc.) dat daarbij vrijkomt, wordt ingezet voor bijvoorbeeld de productie van papier of plaatmateriaal. Het overzicht van de gehanteerde conversiefactoren is te vinden in bijlage 1. Deze conversiefactoren zijn gelijk aan de conversiefactoren, zoals gebruikt in de marktstudies over 2015, 2013 en 2011 en zijn gebaseerd op de internationaal gehanteerde conversiefactoren.

¹⁶ De CBS-handelsstatistieken voor hout en houtproducten voor het jaar 2017 vertoonden een aantal waarden die in dusdanig grote mate afweken van de waarden uit voorgaande jaren dat correctie noodzakelijk was. Daarom heeft Probos deze waarden net als in 2015 op basis van haar eigen ontwikkelde systeem gecorrigeerd.

¹⁷ Confederation of European Paper Industries.

3 Resultaten hout

Allereerst worden hieronder de resultaten voor de totale markt van gezaagd hout en plaatmateriaal gepresenteerd. Vervolgens wordt ingegaan op de afzonderlijke productgroepen: rondhout, gezaagd naaldhout, gezaagd gematigd loofhout, gezaagd tropisch loofhout en plaatmateriaal.

Alle cijfers die betrekking hebben op de totale markt zijn weergegeven in m³ rondhoutequivalenten zonder schors (m³ rsh z.s.).

De cijfers voor de productgroepen die in de paragrafen 3.3 tot en met 3.6 worden behandeld, zijn vermeld in product kubieke meters. Dat wil zeggen respectievelijk m³ rondhout, m³ gezaagd hout en m³ plaatmateriaal.

Bij de presentatie van de resultaten dient vooraf de volgende opmerking te worden gemaakt:

- Berekening marktaandeel voor de totale markt. De benaderde bedrijven is opnieuw gevraagd ook het totale volume hout op te geven dat zij hebben geïmporteerd en op de Nederlandse markt hebben gebracht. De meeste bedrijven hebben aan dit verzoek voldaan. Op basis van deze informatie is het mogelijk te bepalen welk gedeelte van het totale Nederlandse houtverbruik via de marktmeting in beeld is gebracht. Uiteindelijk is via de bedrijven, die gegevens hebben aangeleverd, een marktdekking van 84% gerealiseerd en is de aanname gerechtvaardigd dat het marktaandeel binnen de respons ook aangehouden kan worden voor het niet in beeld gebrachte volume.

De gepresenteerde marktaandelen en volumes geven een goede indicatie van de situatie op de Nederlandse markt, maar presenteren niet de werkelijkheid. Bij het interpreteren van en het werken met deze cijfers is het dan ook belangrijk rekening te houden met een marge rondom de gepresenteerde waarde.

3.1 Aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017

Er wordt ingeschat dat in 2017 5.125.000 m³ rhe aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt is gebracht (tabel 3.1). Dit volume vertegenwoordigt 84,7% van het totale Nederlandse verbruik aan gezaagd hout en plaatmateriaal. In 2015 bedroeg het marktaandeel 83,3%. Het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout is nog wel toegenomen, maar zeer beperkt. Dit ligt ook in lijn met de verwachting, aangezien de marktaandelen binnen de productgroepen gezaagd naaldhout en plaatmateriaal, die beide een groot aandeel hebben in de totale consumptie, al zeer hoog lagen. Als gevolg van het aantrekken van de economie is het totale Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 ten opzichte van 2015 met 663.000 m³ rhe gestegen. Dit is een stijging van 12,3%. Gezaagd tropisch hardhout volgt niet in deze ontwikkeling binnen het totale verbruik en het volume aantoonbaar duurzaam en laat een afname van het volume zien.

Tabel 3.1

Het totaal volume duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2017 en 2015 op de Nederlandse markt is gebracht (in m³ rhe)¹⁸.

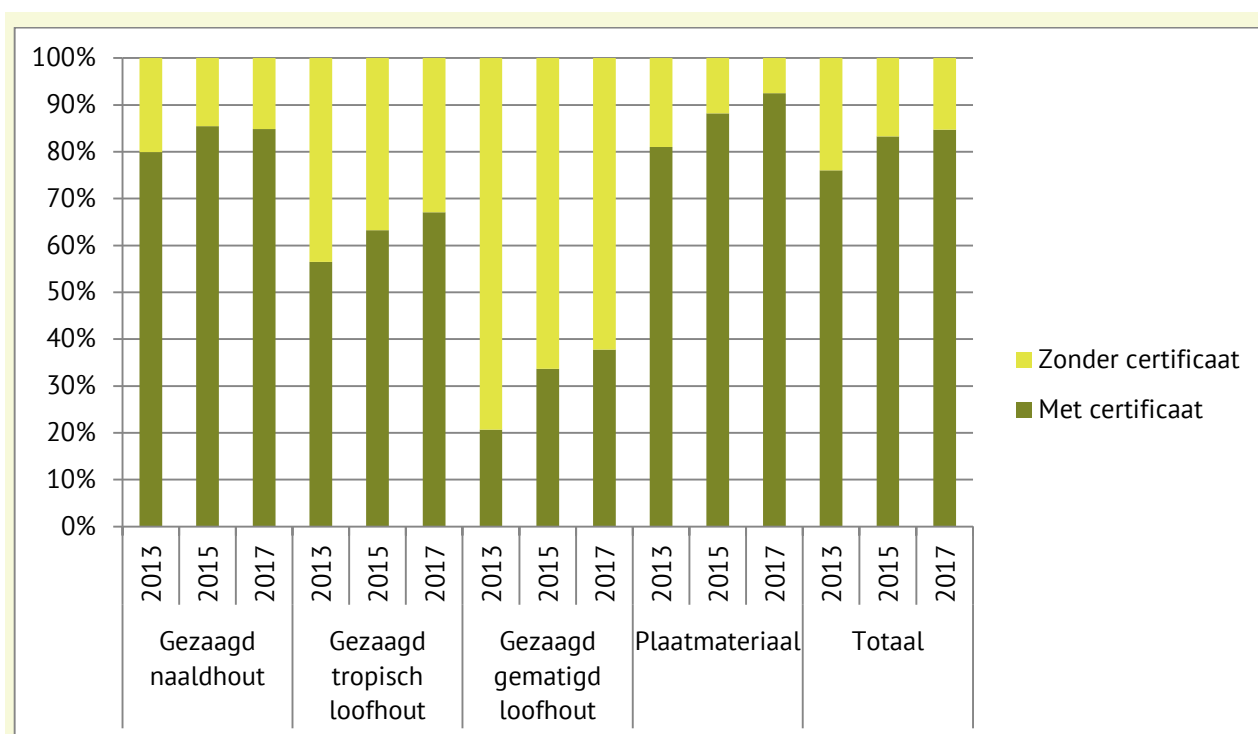
		FSC	PEFC	Totaal	In %
Totaal	Totale markt 2017*¹⁹			6.049.000	
	Met certificaat 2017	3.230.000	1.895.000	5.125.000	84,7%
	Totale markt 2015			5.386.000	
	Met certificaat 2015	2.458.000	2.027.000	4.485.000	83,3%
Gezaagd naaldhout	Totale markt 2017			3.266.000	
	Met certificaat 2017	1.686.000	1.084.000	2.770.000	84,8%
	Totale markt 2015			2.857.000	
	Met certificaat 2015	1.323.000	1.119.000	2.442.000	85,5%
Gezaagd tropisch hardhout	Totale markt 2017			331.000	
	Met certificaat 2017	137.000	85.000	222.000	67,1%
	Totale markt 2015			399.000	
	Met certificaat 2015	152.000	100.000	252.000	63,3%
Gezaagd gematigd loofhout	Totale markt 2017			249.000	
	Met certificaat 2017	37.000	57.000	94.000	37,7%
	Totale markt 2015			165.000	
	Met certificaat 2015	20.100	35.300	55.400	33,7%
Plaatmateriaal	Totale markt 2017			2.203.000	
	Met certificaat 2017	1.370.000	668.000	2.038.000	92,5%
	Totale markt 2015			1.966.000	
	Met certificaat 2015	962.000	772.000	1.735.000	88,2%

¹⁸ Als gevolg van afronding kunnen de totalen afwijken van de som uit de kolommen.

¹⁹ De cijfers voor de "totale markt" zijn gebaseerd op de jaarlijkse Probos/CBS productie- en handelsstatistieken voor hout- en papierproducten.

In tabel 3.1 staan de volumes per productgroep en per certificatiesysteem vermeld. Ter vergelijking zijn ook de resultaten uit 2015 in de tabel opgenomen.

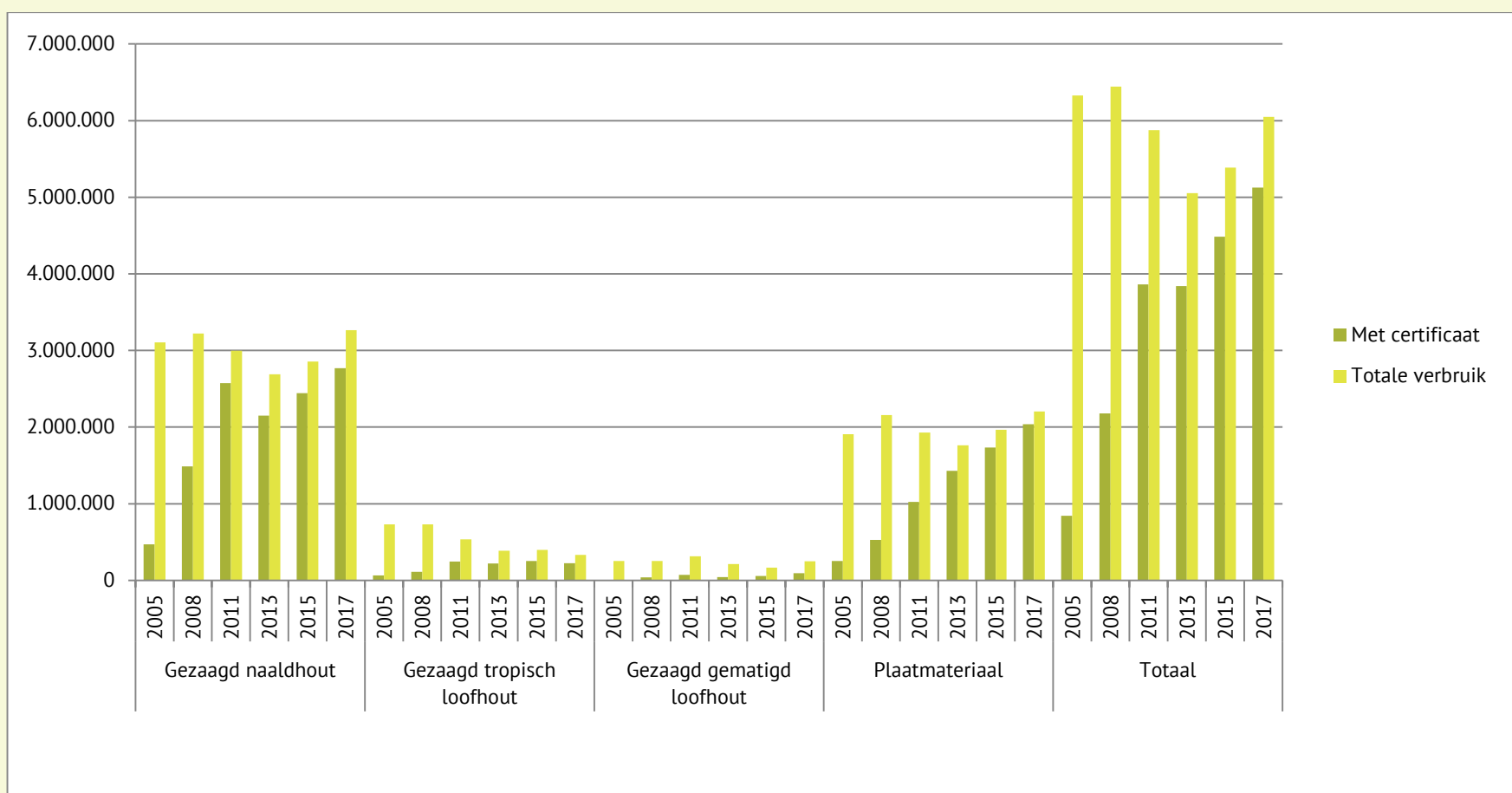
Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd plaatmateriaal is procentueel het meest gestegen van alle productgroepen (4,3 procentpunt). Ook de marktaandelen voor gematigd loofhout en tropisch hardhout zijn gestegen met respectievelijk 4,1 en 3,8 procentpunt. Het marktaandeel voor gezaagd naaldhout laat met 0,7 procentpunt een lichte daling zien ten opzichte van 2015. In figuur 3.1 is te zien hoe het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt zich sinds de marktmeting van 2013 heeft ontwikkeld.

Figuur 3.1

De verhouding tussen het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerde gezaagd hout en plaatmateriaal per productgroep en het overige volume op de Nederlandse markt in 2013, 2015, en 2017.

Figuur 3.2 toont de ontwikkeling in het absolute volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in de periode 2005-2017 in relatie tot het totale verbruik op de Nederlandse markt. In de figuur is het effect van de economische crisis en het herstel goed te zien.

Figuur 3.2

De ontwikkeling van de absolute volumes aantoonbaar duurzaam geproduceerde gezaagd hout en plaatmateriaal per productgroep in relatie tot de totale volumes op de Nederlandse markt in de periode 2005-2017 (voor de vergelijking 2011, 2013 en 2015 inclusief MTCS weergegeven).

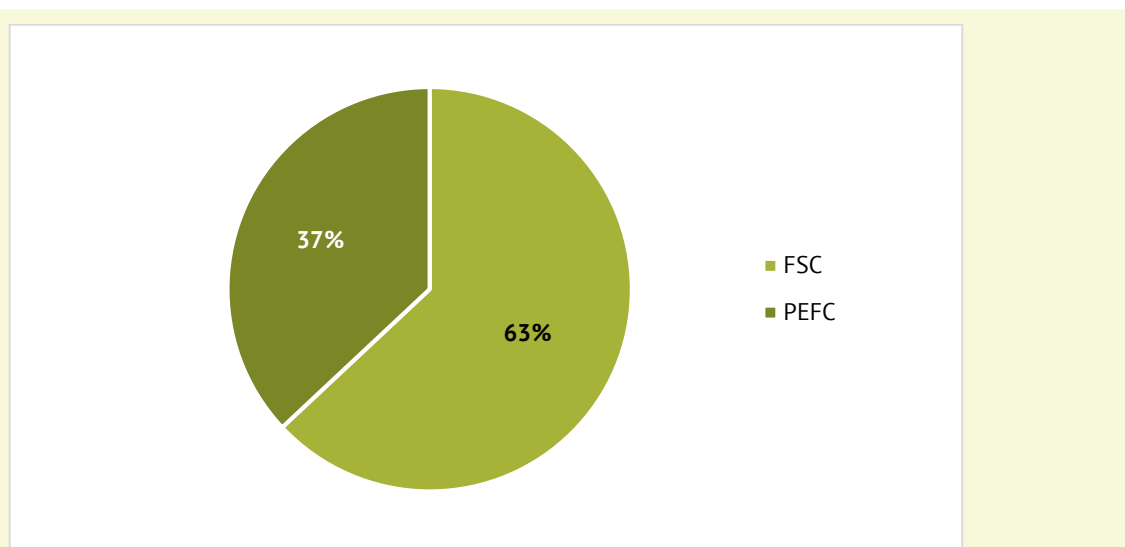
In tabel 3.2 zijn de gegevens van tabel 3.1 omgerekend naar percentages per certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer. In 2017 was 53,4% van het in Nederland verbruikte volume gezaagd hout en plaatmateriaal voorzien van een FSC-certificaat en 31,3% van een PEFC-certificaat.

Tabel 3.2

Het procentueel aandeel per certificatiesysteem in het totale volume gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2017 in Nederland op de markt is gebracht.

FSC	53,4%
PEFC	31,3%
Totaal	84,7%

Binnen het totale in 2017 op de Nederlandse markt gebrachte volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal is het aandeel PEFC 37% en het aandeel FSC 63% (zie figuur 3.3). Het aandeel FSC is verder gegroeid ten koste van PEFC. In 2015 had PEFC een aandeel van 45% en FSC een aandeel van 55%.

Figuur 3.3

Het aandeel FSC en PEFC binnen het totale volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2017.

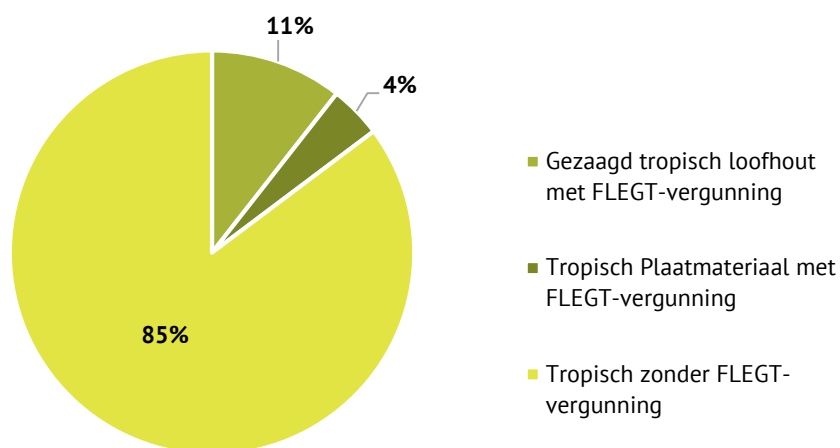
3.2 Volume met FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt in 2017

Tijdens deze marktmeting zijn voor de eerste keer gegevens verzameld aangaande hout op de Nederlandse markt met een FLEGT-vergunning. De bij de bedrijven verzamelde gegevens in 2017 laten zien dat ca. 26.300 m³ gezaagd tropisch hardhout en 11.400 m³ tropisch plaatmateriaal met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt is gebracht (tabel 3.3). Deze volumes vertegenwoordigen respectievelijk 14,5% en 15,6% van het totale volume binnen deze productgroepen. Wanneer de cijfers worden betrokken op de totale verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal, dan bedraagt het marktaandeel 0,9%. Betrekken we het alleen op het verbruik van gezaagd tropisch hardhout en tropisch plaatmateriaal, dan komt het marktaandeel van FLEGT-vergunningen daarbinnen uit op 14,8% (figuur 3.4). Bij het interpreteren van deze gegevens is het echter belangrijk met een aantal zaken rekening te houden.

Tabel 3.3

Het totaal volume gezaagd tropisch hout en tropisch plaatmateriaal dat in 2017 met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt is gebracht (in m³ product)

	FLEGT	Totaal	Aandeel
Gezaagd tropisch loofhout	26.300	182.000	14,5%
Tropisch plaatmateriaal	11.400	73.500	15,6%
Totaal tropisch	37.700	255.500	14,8%
Totale markt	37.700	4.287.800	0,9%

Figuur 3.4

Aandeel gezaagd tropisch loofhout en tropisch plaatmateriaal met FLEGT-vergunning binnen het totaal volume tropisch gezaagd hout en tropisch plaatmateriaal dat in 2017 op de Nederlandse markt is gebracht.

Het geïnventariseerde volume hout en plaatmateriaal dat met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt is gebracht geeft een goede inschatting, maar kan afwijken van het daadwerkelijke volume. Er is geprobeerd het in beeld gebrachte volume te verifiëren via de Nationale Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), maar helaas ontbreekt het bij hen aan voldoende detailinformatie om specifiek iets te zeggen over de volumes gezaagd hardhout en plaatmateriaal dat met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt is gebracht. Binnen een FLEGT-vergunning kunnen namelijk meerdere producten worden gebundeld, waardoor het geven van gedetailleerd inzicht erg lastig wordt.

Er zijn een aantal mogelijke verklaringen aan te voeren voor afwijkingen ten opzichte van het daadwerkelijke volume:

- 1) Het marktaandeel met FLEGT-vergunning binnen het gezaagd tropisch hardhout (14,5%) wijkt bijvoorbeeld af van het marktaandeel van Indonesië binnen de import van gezaagd hout en plaatmateriaal (15,7% in figuur 3.7). Aan de ene kant bestaat de kans dat de benaderen bedrijven het volume afkomstig uit Indonesië niet goed hebben ingeschat. Daarnaast kan het FLEGT volume afwijken doordat hout of plaatmateriaal vanuit een ander land, bijvoorbeeld België, is geïmporteerd, maar vanuit Indonesië afkomstig is. Dit hout wordt vervolgens als hout of plaatmateriaal zonder FLEGT-vergunning naar Nederland geïmporteerd en dus ook als zodanig gerapporteerd door het Nederlandse bedrijf.
- 2) Uit analyse van de respons blijkt dat de bevraagde bedrijven de keuze hebben gemaakt tussen FSC of FLEGT-vergunning bij hout of plaatmateriaal dat vanuit Indonesië met een FSC certificaat is geïmporteerd. De bedoeling was echter dat zij het volledige volume met FLEGT-vergunning op zouden geven. Hiervoor is gecorrigeerd, maar desondanks wordt het volume hout en plaatmateriaal dat met een FLEGT-vergunning op de Nederlandse markt is gebracht als gevolg hiervan mogelijk onderschat.
- 3) De gegevensverzameling dekt niet de volledige markt. Met betrekking tot het volume dat met een FLEGT-vergunning is geïmporteerd kan dit grotere consequenties hebben op het marktaandeel, dan het geval is voor het marktaandeel aantoonbaar duurzaam. Dit vanwege het feit dat een beperkter aantal bedrijven binnen de responsehout en houtproducten vanuit Indonesië importeert. Het missen van één bedrijf dat relatief veel vanuit Indonesië importeert kan als gevolg hiervan al tot onderschatting van het FLEGT volume en het marktaandeel leiden.
- 4) Vanuit Indonesië worden niet uitsluitend producten van tropisch houtsoorten geïmporteerd. Zo werd er in 2017 door de VVNH-leden bijvoorbeeld ongeveer 1.000 m³ gezaagd naaldhout met een FLEGT-vergunning geïmporteerd. Voor het berekenen van het marktaandeel binnen de totale markt is het relevant dit volume wel mee te nemen. Dit ondanks het feit dat het niet in verhouding staat tot het totale verbruik van gezaagd naaldhout op de Nederlandse markt.
- 5) Bedrijven wordt bij het land van herkomst gevraagd aan te geven uit welk land de betreffende houtvezel oorspronkelijk komt (in welk land is de boom gekapt). Zo kan bijvoorbeeld Afrikaans hout door Indonesië worden geïmporteerd, waarna het al dan niet verwerkt tot bijvoorbeeld plaatmateriaal of gezaagd hout naar Nederland kan worden geëxporteerd. Dit kan met FLEGT-vergunning, maar hierdoor kan het 'totale volume tropisch hardhout uit Indonesië' afwijken.

Het is daarnaast belangrijk er rekening mee te houden dat (een deel van) het volume dat met FLEGT-vergunning is geïmporteerd tevens voorzien kan zijn van een FSC- en/of PEFC-certificaat. Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam kan dus niet worden opgeteld bij het marktaandeel van het hout met een FLEGT-vergunning, omdat dan dubbeltelling ontstaat. Uit de response van de bedrijven kan bijvoorbeeld worden afgeleid dat in het geval van gezaagd tropisch hardhout in 2017 naar inschatting bijna 60% van het volume met een FLEGT-vergunning tevens voorzien van een FSC-certificaat.

Momenteel is Indonesië het enige land waarvan de VPA is geratificeerd en volledig geïmplementeerd (per 15 november 2016).

3.3 Gezaagd naaldhout²⁰

Uit de response valt af te leiden dat er in 2017 ca. 2.052.000 m³ aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd naaldhout op de Nederlandse markt gebracht (tabel 3.4). Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd naaldhout is iets afgenomen van 85,5% naar 84,8%. Vanwege de zekere mate van onzekerheid rondom de berekening van het marktaandeel lijkt het gerechtvaardigd te stellen dat het marktaandeel stabiel is. In absolute zin is het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd naaldhout echter met meer dan 240.000 m³ toegenomen.

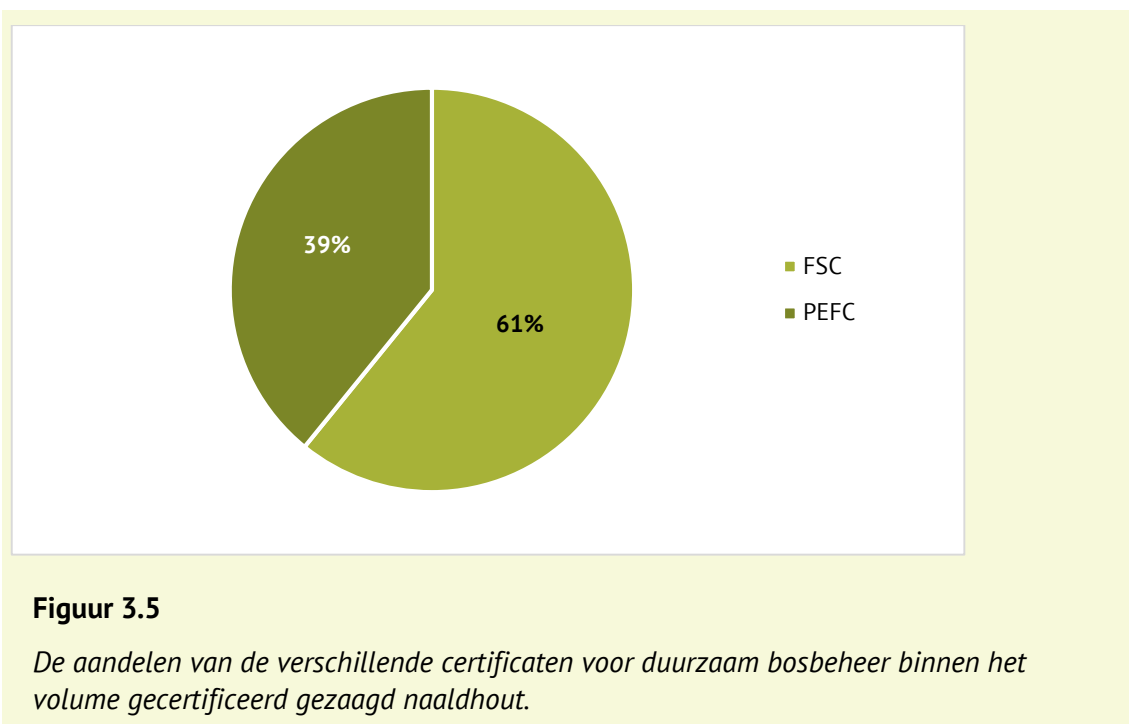
Tabel 3.4

Het aandeel van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer binnen het gecertificeerde gezaagd naaldhout in 2017 (in m³ gezaagd hout).

FSC	1.249.000
PEFC	803.000
Totaal	2.052.000

Binnen het totale volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd naaldhout is 61% voorzien van een FSC-certificaat en 39% voorzien van een PEFC-certificaat (figuur 3.5). Dit is een verdere stijging van het aandeel FSC ten koste van het aandeel PEFC in vergelijking met 2015. In 2015 had FSC een aandeel van 54% en PEFC een aandeel van 46%.

²⁰ Let op: Alle volumes worden weergegeven in product m³.

Opvallend is het marktaandeel binnen het volume gezaagd naaldhout dat door de Nederlandse rondhoutzagerijen wordt geproduceerd. Deze zagerijen hebben in 2017 ca. 111.000 m³ gezaagd naaldhout geproduceerd en daarvan is slechts 20,4% als aantoonbaar duurzaam geproduceerd op de Nederlandse markt gebracht²¹. Zij halen daarmee het totale marktaandeel duurzaam geproduceerd binnen de productgroep gezaagd naaldhout naar beneden.

3.4 Gezaagd tropisch hardhout²²

In 2017 is in Nederland ca. 122.000 m³ gezaagd tropisch hardhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de markt gebracht (tabel 3.5). Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout is gestegen van 63,3% naar 67,1%. Het absolute volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout op de Nederlandse markt is echter afgenomen. Dit is in lijn met de algehele marktontwikkeling voor gezaagd tropisch hardhout op de Nederlandse markt. Ten opzichte van andere landen in Europa is Nederland een duidelijke voorloper. Van Benthem et al. (2018) schatten het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd tropisch hardhout op de EU-markt in op slechts 30%. Dat ligt dus aanzienlijk lager dan het Nederlandse marktaandeel.

²¹ Bron: Probos-rondhoutenquête

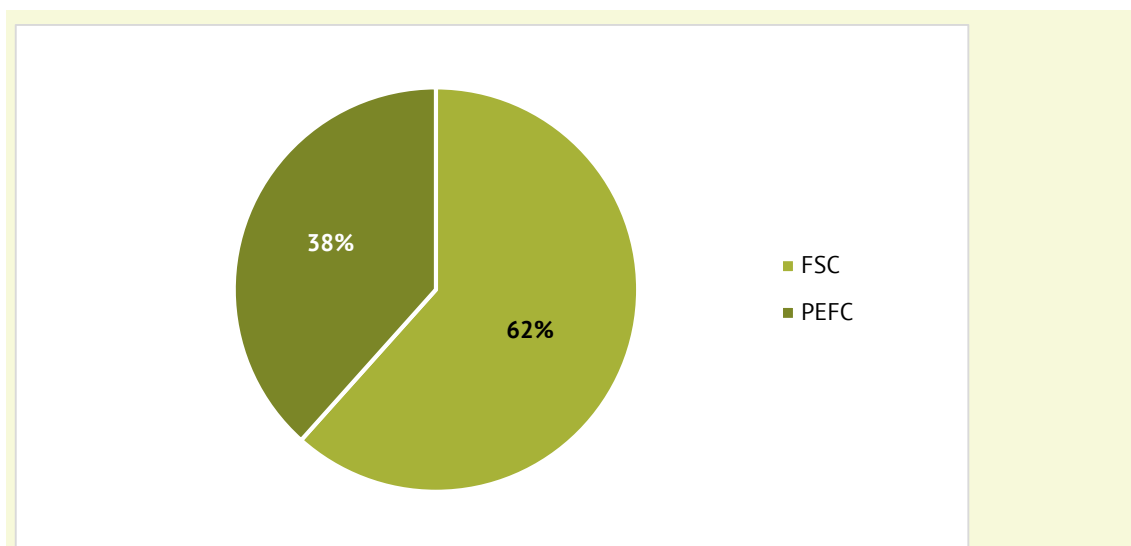
²² Let op: Alle volumes weergegeven in product m³.

Tabel 3.5

Onderverdeling naar certificatiesysteem voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout in 2017 (in m³ gezaagd hout).

FSC	75.000
PEFC	47.000
Totaal	122.000

Binnen het totale volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout is 61,6% voorzien van een FSC-certificaat en 38,4% voorzien van een PEFC-certificaat (figuur 3.6). De verhouding tussen FSC en PEFC is in vergelijking met 2015 ongeveer gelijk gebleven.

Figuur 3.6

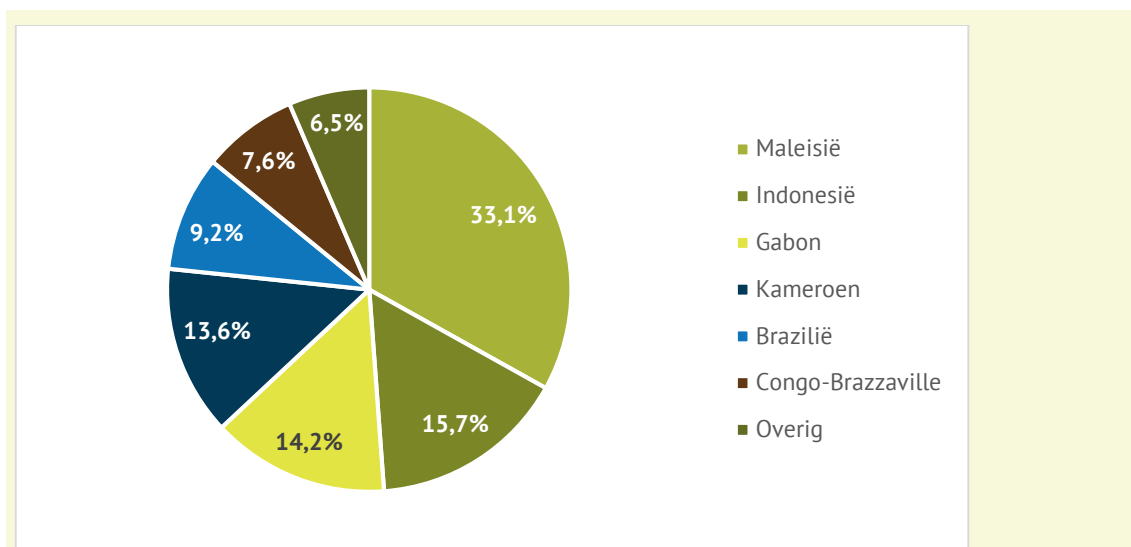
De aandelen van de verschillende certificaten voor duurzaam bosbeheer binnen het volume gecertificeerd gezaagd tropisch hardhout.

3.4.1 Land van herkomst

Tijdens deze marktmeting zijn de importeurs van gezaagd tropisch hardhout naar de landen van herkomst van het hout gevraagd. Hierbij is een marktdekking van 75% in volume bereikt.

De herkomst van het totale volume gezaagd tropisch hardhout (met en zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer) is weergegeven in figuur 3.7. Net als tijdens de voorgaande marktmetingen is Maleisië ook in 2017 het belangrijkste land van herkomst. Het aandeel van Maleisië is ten opzichte van 2015 (35,5%) licht gedaald naar 33,1%. In 2011 had Maleisië nog een aandeel van meer dan 40%. Verder valt op dat het aandeel van Indonesië is gestegen van 8,7% in 2015 naar 15,7% in 2017. De stijging van Indonesië kan mogelijk verklaard worden doordat zij sinds november 2016 hout met FLEGT-vergunning kunnen leveren en dat daarmee sprake is van een 'Green lane' voor hout uit Indonesië in het kader van de EUTR. De groei van Indonesië lijkt voornamelijk ten kosten te zijn gegaan van de import uit Kameroen (wat is gedaald van respectievelijk 19,6% naar 13,6% in 2015 en

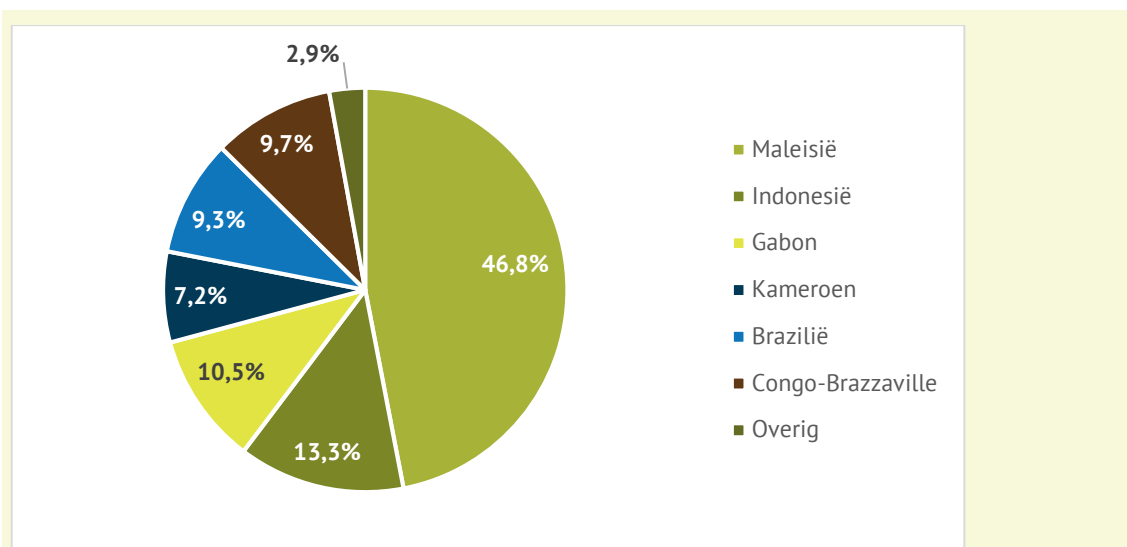
2017). Dit zal grotendeels te wijten zijn aan de moeilijke politieke en sociaal-economische situatie in Kameroen en de impact daarvan op het gecertificeerd areaal. Het feit dat tropisch hardhout vanuit bijvoorbeeld Afrika eerst naar Indonesië wordt verscheept om daar bewerkingen te ondergaan en vervolgens wordt het bewerkte hout naar Nederland geëxporteerd, speelt mogelijk ook een (beperkte) rol.

Figuur 3.7

Land van herkomst van het totale volume gezaagd tropisch hardhout in 2017 (met en zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer).

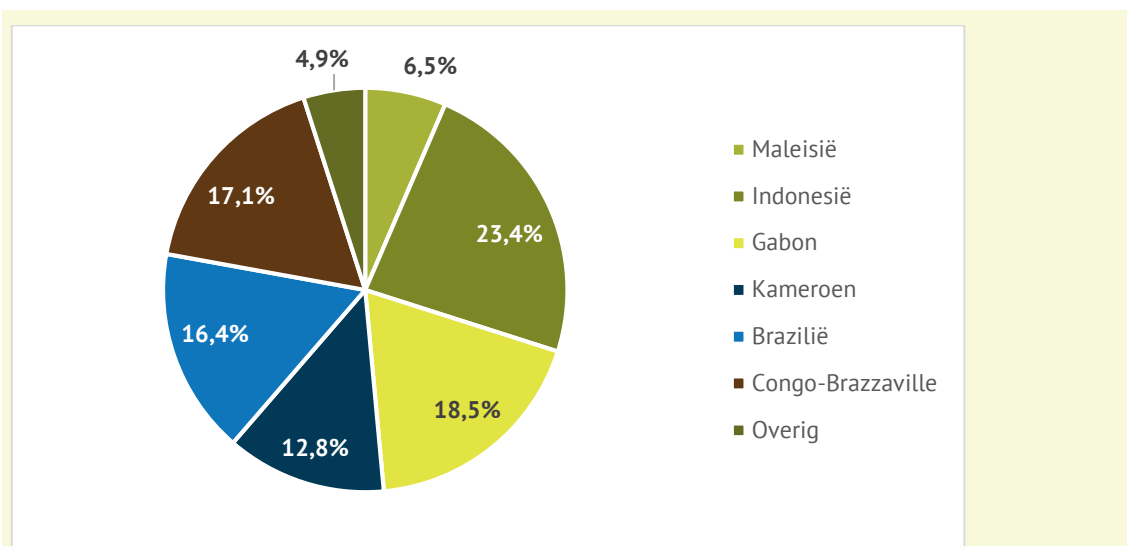
Figuur 3.8 toont de landen van herkomst van het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout dat in 2017 door Nederlandse bedrijven op de Nederlandse markt is gebracht. Maleisië voert wederom de lijst aan als belangrijkste land van herkomst van het aantoonbaar duurzaam geproduceerde tropisch hardhout. De sterke stijging van 14,7% in 2013 naar 47,3% in 2015 en 46,8% in 2017 wordt veroorzaakt door het feit dat MTCS vanaf 2015 de status aantoonbaar duurzaam heeft gekregen binnen het Nederlandse inkoopbeleid, terwijl dit in 2013 nog niet het geval was. Na Indonesië (13,3%) en Gabon (10,5%) zijn Congo-Brazzaville (9,7%), Brazilië (9,3%) en Kameroen (7,2%) andere belangrijke landen van herkomst van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout.

Figuur 3.8

Herkomst van het aantoonbaar duurzaam geproduceerde gezaagd tropisch hardhout in 2017.

In figuur 3.9 is de herkomst van het gezaagd tropisch hardhout dat is voorzien van een FSC-certificaat weergegeven. Het grootste deel komt uit Indonesië (23.4%), Gabon (18.5%), Congo-Brazzaville (17.1%), Brazilië (16.4%) en Kameroen (12.8%). Opvallend is ook hier de stijging van Indonesië ten kosten van Kameroen. De landen bestempeld als *overig* worden voornamelijk ingevuld door Bolivia (2.0%) en Suriname (1.8%).

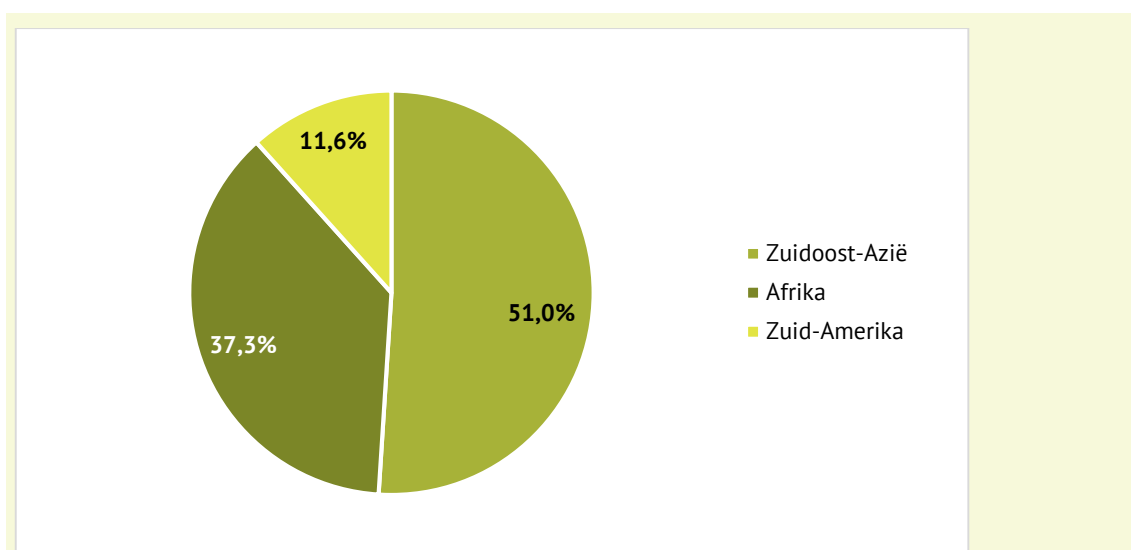
Figuur 3.9

Herkomst van aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout met FSC-certificaat in 2017.

Het PEFC-gecertificeerde volume is volledig afkomstig uit Maleisië.

3.4.2 Regio van herkomst

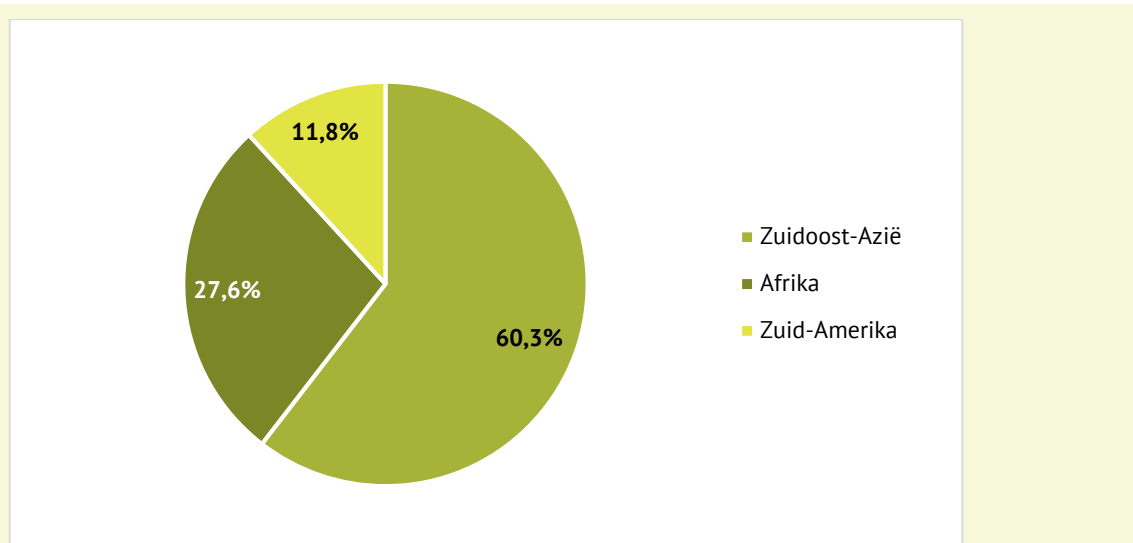
Afrika en Zuidoost-Azië zijn de belangrijkste herkomstregio's van het in 2017 door Nederlandse bedrijven op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd tropisch hardhout (figuur 3.10). Zuidoost-Azië heeft de koppositie overgenomen van Afrika als belangrijkste regio van herkomst van tropisch hardhout: een stijging van 44,2% naar 51,0% voor Zuidoost-Azië tegenover een daling van 45,0% naar 37,3% voor Afrika. Zuid-Amerika volgt op ruime afstand met een aandeel van 11,6% binnen.

Figuur 3.10

Verdeling van het totale volume (met en zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer) geïmporteerd gezaagd tropisch hardhout in 2017 naar herkomstregio.

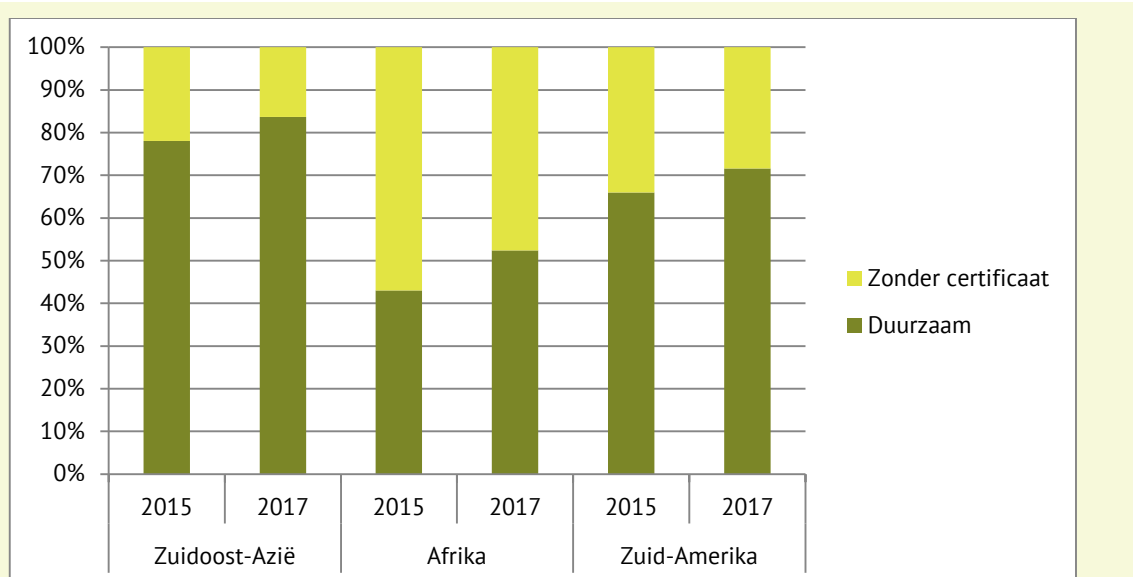
Van het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hout dat in 2017 door Nederlandse bedrijven op de Nederlandse markt is gebracht, is ruim 60% afkomstig uit Zuidoost-Azië (figuur 3.11). Het marktaandeel van Afrika (27,6%) ligt binnen het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd dus een stuk lager dan binnen het totale volume (zie figuur 3.10). Deze verhoudingen zijn vergelijkbaar met de situatie in 2015.

Figuur 3.11

Verdeling van het aantoonbaar duurzaam geproduceerde volume geïmporteerd gezaagd tropisch hardhout in 2017 naar herkomstregio.

Figuur 3.12 geeft per regio de verhouding weer tussen het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout en het resterende volume. Vanuit alle regio's is het aandeel hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer licht gestegen.

Figuur 3.12

Verdeling van de volumes aantoonbaar duurzaam geproduceerd en het resterende volume binnen het totale volume uit de herkomstgebieden van het geïmporteerde gezaagd tropisch hardhout in 2015 en 2017.

3.4.3 Marktaandeel tropisch hardhout

Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout stijgt nog steeds, maar de groei stagneert. Tussen 2011 en 2013 bedroeg de groei 10,5 procentpunten, tussen 2013 en 2015 was dit 6,8 procentpunten en uit de resultaten van deze marktmeting is af te leiden dat de groei tussen 2015 en 2017 3,8 procentpunten bedroeg.

Voor de stagnatie van de groei kunnen een aantal redenen worden aangevoerd, waaronder:

- Het laaghangende fruit is, voor zover daarvan gesproken kan worden bij tropisch hardhout, inmiddels geplukt. De groei moet nu met name worden gezocht binnen marktsegmenten en afnemers waar de vraag naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout niet vanzelfsprekend is. Daarbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld de jacht- en trailerbouw, particuliere opdrachtgevers in het algemeen en meer specifiek in de GWW de kleinere aannemers, etc.
- Verder speelt de introductie van de EUTR en het beschikbaar komen van hout met een FLEGT-vergunning een rol. Marktpartijen geven aan dat een deel van hun afnemers de EUTR of hout met FLEGT-vergunning nu als voldoende waarborg ziet voor verantwoorde herkomst van het hout. Vanwege het verkrijgen van dezelfde waarborg vroegen zij in het verleden naar hout met een FSC-en/of PEFC-certificaat. Overigens zijn er ook handelaren die de EUTR en hout met FLEGT-licentie zelf als voldoende duurzaam vermarkten. Deze ontwikkelingen hebben vervolgens impact op de bereidwilligheid van concessiehouders om in certificering van duurzaam bosbeheer te investeren.
- Ook de beschikbaarheid van duurzaam geproduceerd hout in met name Afrika en vooral van de meest gewilde houtsoorten, is afgenomen. Dit komt onder andere door de moeilijke economische en politieke situatie in een aantal landen in het Congobekken, wat meer recent ook tot o.a. het faillissement van Rougier en het stilleggen van haar activiteiten in een deel van Kameroen door Wijma heeft geleid. Het effect hiervan uit zich in een afname van het marktaandeel van Afrikaans hout, zoals in de voorgaande paragraaf is beschreven. Tegelijkertijd ervaren de Afrikaanse concessiehouders een gebrek aan vraag naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout en verkopen zij slechts een beperkt deel van hun productie met certificaat voor duurzaam bosbeheer. Er is sprake van een mismatch.

In het kader van deze marktmeting en werkzaamheden als nationale correspondent voor de FLEGT Independent Market Monitoring (IMM) heeft Probos interviews gehouden met 13 importeurs van gezaagd tropisch hardhout. Deze bedrijven zijn samen goed voor ca. 70% van de Nederlandse import van gezaagd tropisch hardhout. Tijdens de interviews is de importeurs gevraagd naar de belangrijkste redenen voor het al dan niet importeren van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout en wat er zou moeten gebeuren om het marktaandeel te vergroten. Deze interviews leverden geen verrassende conclusies op, maar onderstrepen nogmaals een aantal factoren die belangrijk zijn om het marktaandeel te kunnen vergroten:

- Gebrek aan vraag door klanten en dan met name in relatie tot de meerprijs die van toepassing is, wordt als hoofdreden genoemd voor de inkoop van hout zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer. Daarnaast wordt de beschikbaarheid in het algemeen en meer specifiek voor de gewilde houtsoorten in Afrika als reden opgegeven. Hierbij speelt ook weer de prijs een rol. Een aantal importeurs geeft aan dat er op zich voldoende FSC-gecertificeerd hout in Afrika beschikbaar is, maar dat de prijs die daarvoor betaald moet worden ervoor zorgt dat het niet wordt ingekocht. De klant/afnemer is namelijk niet bereid om deze meerprijs ten opzichte van hout zonder certificaat te betalen. FLEGT en EUTR zijn dan als snel meer dan genoeg. Alle importeurs geven aan dat wanneer de meerprijs op de één of andere manier zou kunnen worden gecompenseerd, de vraag significant zal toenemen.
- Een aantal importeurs ziet in het vergroten van de vraag in de gehele EU één van de oplossingen om het probleem ten aanzien van de meerprijs te verkleinen. Bij een grotere vraag kunnen de hoge kosten voor het certificeren van duurzaam bosbeheer in de tropen worden verhaald op een groter

marktvolume. De meerprijs per m³ kan hierdoor afnemen. Ook verbetert een grotere vraag de businesscase voor duurzaam bosbeheer in de tropen en daarmee de kans kan dat bestaande gecertificeerde bossen hun certificaat behouden.

- Verder wordt de overheid door de bedrijven nog steeds verweten dat zij niet overal en altijd het duurzaam inkoopbeleid doorvoert, waardoor nog steeds hout dat niet voldoet aan het inkoopbeleid in overheidsprojecten wordt toegepast.
- De intrinsieke waarde die gekoppeld is aan het FSC- en/of PEFC-certificaat vormt volgens de bedrijven de hoofdreden waarom er gezaagd tropisch hardhout met certificaat voor duurzaam bosbeheer wordt ingekocht. Deze intrinsieke waarde (vooral op ecologisch en sociaal gebied) levert voordelen op voor het imago van het bedrijf op MVO gebied en zorgt er ook voor dat het imago van hout en houtoogst in het algemeen positiever wordt.

3.5 Gezaagd gematigd loofhout²³

In 2017 is er 66.700 m³ aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd gematigd loofhout op de Nederlandse markt gebracht (tabel 3.6). Dit volume vertegenwoordigt een marktaandeel van 37,7% binnen het totale Nederlandse verbruik van gezaagd gematigd loofhout. Dit is een stijging van 4,0 procentpunt ten opzichte van 2015 (33,7%). In 2013 was het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd gematigd loofhout slechts 20,7%.

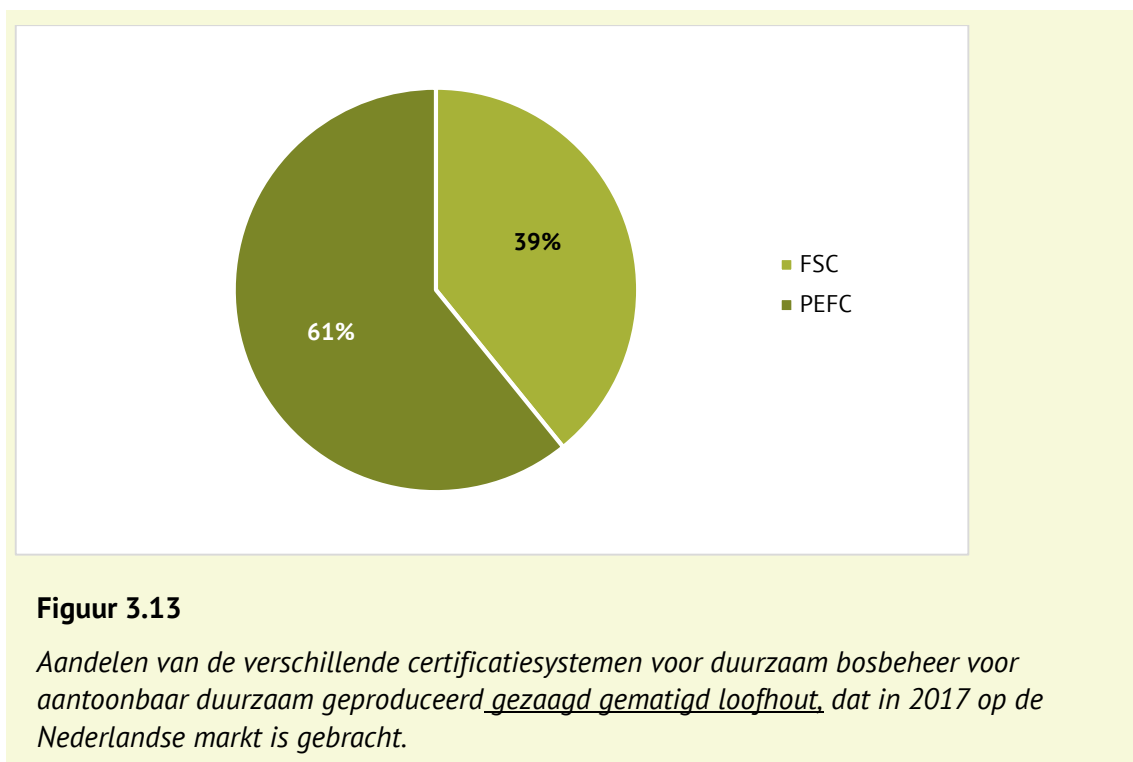
Het grootste deel (61%) van het volume aantoonbaar duurzaam was voorzien van een PEFC-certificaat (tabel 3.6 en figuur 3.13). Deze verhouding is vergelijkbaar met 2015.

Tabel 3.6

Onderverdeling naar certificatiesysteem voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd gematigd loofhout in 2017 (in m³ gezaagd hout).

FSC	26.100
PEFC	40.600
Totaal	66.700

²³ Let op: Alle volumes weergegeven in product m³.

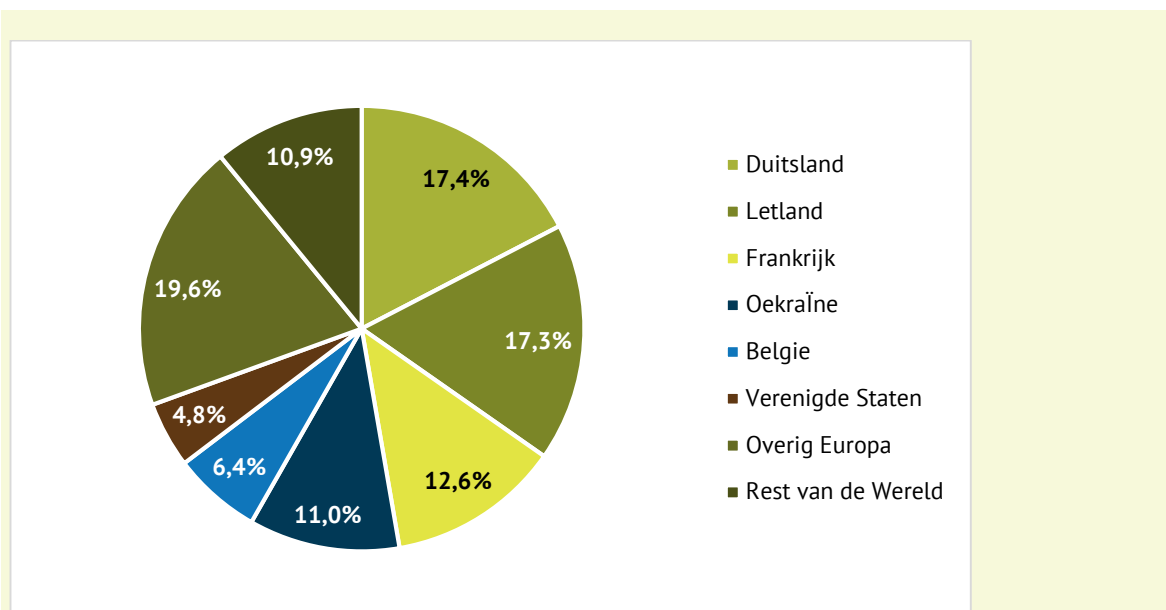

3.5.1 Detailstudie loofhout en certificering

Uit resultaten van de markstudie over 2015 bleek dat het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd gematigd loofhout met slechts 32,5% sterk achterblijft ten opzichte van het landelijke marktaandeel (Oldenburger *et al.*, 2016). Aangezien verwacht werd dat het marktaandeel ook in 2017 zou achterblijven, is tijdens deze marktstudie een beknopte detailstudie uitgevoerd naar gezaagd gematigd loofhout. Doel van de detailstudie was een beter beeld te krijgen van de achterliggende oorzaak of oorzaken van het achterblijven van het marktaandeel. Deze informatie is verzameld door interviews uit te voeren met belangrijke importeurs van gezaagd gematigd loofhout.

3.5.1.1 Import en herkomst van gezaagd gematigd loofhout

In totaal is er in 2017 ca. 184.000 m³ gezaagd gematigd loofhout in Nederland geïmporteerd. Daarmee is de totale import gegroeid met ruim 30% ten opzichte van 2015 en zelfs 40% ten opzichte van 2016, vooral als gevolg van een toename van de import door de emballage-industrie. Deze import is voornamelijk afkomstig uit Duitsland, Letland, Frankrijk, Oekraïne, België en de Verenigde Staten. Deze landen vertegenwoordigen bijna 70% van de totale import (figuur 3.14).

Figuur 3.14

Herkomst van de Nederlandse import van gezaagd gematigd loofhout in 2017 (landen met een aandeel < 4% van het totaal zijn opgenomen in de categorieën overig Europa of rest van de Wereld).

Bron: CBS handelsstatistieken bewerkt door Stichting Probos.

Als eerste stap in de detailstudie is vastgesteld in hoeverre het bos in de belangrijkste herkomstlanden van het geïmporteerde gezaagd gematigd loofhout FSC- en/of PEFC-gecertificeerd is. Dit vanuit de aanname dat het beschikbare bosareaal een indicatie vormt voor het aanbod van gecertificeerd hout in het betreffende land.

Tabel 3.8 geeft van de belangrijkste landen van herkomst weer welk aandeel van het totale bosoppervlak FSC- en/of PEFC-gecertificeerd is. De totale bosoppervlakte is overgenomen uit de database van FAO. Bij het interpreteren van de gegevens is het belangrijk er rekening mee te houden dat in de gecertificeerde oppervlakte ook oppervlaktes mee worden genomen die niet voldoen aan de FAO-definitie voor bos. Daardoor kunnen de aandelen gecertificeerd bos per land wat hoger liggen dan in werkelijkheid. Er is verder rekening gehouden met dubbelcertificering. De dubbel gecertificeerde oppervlakte is slechts één keer meegenomen.

Tabel 3.7*Aandeel import en aandeel gecertificeerd bos in voornaamste landen van herkomst.*

Land	Volume import (m ³)	Aandeel in totale import	Bos areaal (1.000 ha)	Areaal gecertificeerd (1.000 ha)	Aandeel gecertificeerd van totaal bosareaal
Duitsland	31.390	17,4%	11.419	7.686	67,3%
Letland	31.809	17,3%	3.356	1.878	56,0%
Frankrijk	23.065	12,6%	16.989	8.115	47,8%
Oekraïne	20.144	11,0%	9.657	3.917	40,6%
België	11.793	6,4%	638	323	50,7%
Verenigde Staten	8.776	4,8%	310.095	38.676	12,5%
Polen	4.145	2,3%	9.435	7.271	77,1%
Kroatië	3.379	1,8%	1.922	2.045	106,4% ¹
Wit-Rusland	3.324	1,8%	8.634	9.338	108,2% ²
Litouwen	3.147	1,7%	2.180	1.124	51,6%
Estland	2.592	1,4%	2.232	1.583	70,9%
Tsjechië	2.386	1,3%	2.667	1.813	68,0%
Bosnië-Herzegovina	1.837	1,0%	2.185.000	1.555	71,2%

^{1,2}Voor zowel Kroatië als Wit-Rusland is een percentage > 100% berekend. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat naast bos ook andere oppervlaktes zijn meegenomen in het gecertificeerde bosareaal. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan andere typen natuur die binnen een aaneengesloten bosgebied liggen of onderdeel uitmaken van dezelfde beheerseenheid.

Bron: (CBS handelsstatistieken bewerkt door Probos) (FAO, Global forest resource assesment, 2015) (FSC, 2018 facts and figures) (PEFC, 2017 Globas statistics).

De gegevens in tabel 3.7 maken duidelijk dat de aandelen gecertificeerd bos in de belangrijkste landen van herkomst van het gezaagd gematigd loofhout relatief hoog liggen. De Verenigde Staten vormen hierop een uitzondering, maar het absolute areaal gecertificeerd bos in de Verenigde Staten is daarentegen wel zeer groot. Van de vijf belangrijkste landen van herkomst (Duitsland, Letland, Frankrijk, Oekraïne en België) is gemiddeld meer dan 50% van de bosoppervlakte FSC- of PEFC-gecertificeerd. Op basis van deze gegevens lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat er voldoende aanbod van FSC- of PEFC-gecertificeerd rondhout beschikbaar zou moeten zijn voor de productie van gezaagd gematigd loofhout met een FSC- of PEFC-certificaat voor de Nederlandse markt.

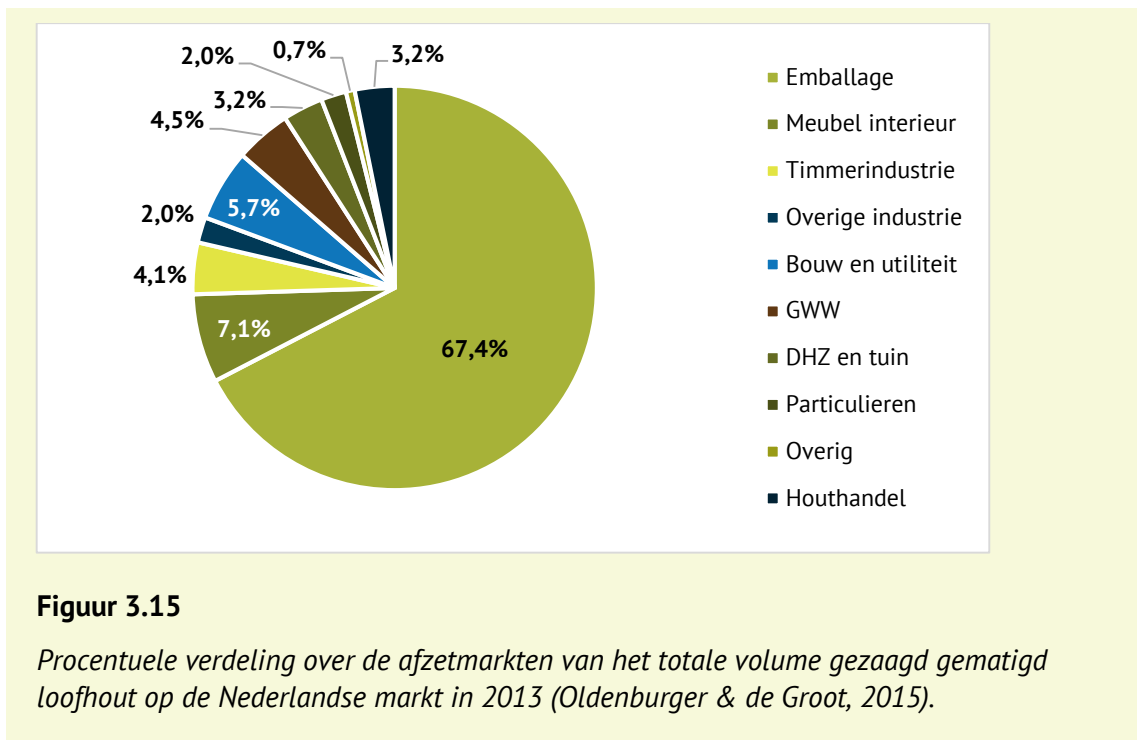
Wanneer dit voor de afzonderlijke landen wordt bekeken lijkt voor Duitsland, met vooral import van eiken en beuken, deze conclusie gerechtvaardigd. Voor België ligt dit anders, omdat een groot deel van het geïmporteerde volume bestaat uit populieren afkomstig uit kleine particuliere bossen en

rijbeplantingen in Vlaanderen die niet zijn gecertificeerd. Over de andere landen is minder bekend en daarom is contact gezocht met de nationale kantoren van FSC en PEFC in de betreffende landen. Hieruit kwam naar voren dat in bijvoorbeeld Letland een groot deel van de bossen die in eigendom zijn van de staat niet zijn gecertificeerd. Daardoor is er te weinig aanbod van gecertificeerd hout beschikbaar. Zagerijen zijn wel CoC-gecertificeerd, maar er is onvoldoende aanbod van gecertificeerd rondhout om aan de vraag te kunnen voldoen. Voor Estland blijkt met name het publieke bosbezit gecertificeerd te zijn en een beperkter deel van het areaal in eigendom van particulieren. De houtproductie ligt echter juist het hoogst in de particuliere bossen. Als gevolg hiervan is het aanbod van gecertificeerd hout toch een beperkende factor. Er zijn in Estland wel veel rondhoutzagerijen CoC-gecertificeerd. In Litouwen zijn de staatsbossen gecertificeerd en deze hebben ook het hoogste aandeel aan loofhoutsoorten, zoals els en berk. Vanwege het ontbreken van vraag naar gecertificeerd hout kiezen veel zagerijen er echter niet voor zich CoC te certificeren. Het kantoor van FSC meldde ook dat er in Litouwen veel import van gezaagd gematigd loofhout (eiken en beuken) vanuit Oekraïne plaatsvindt. Het gecertificeerde bosareaal in Oekraïne bestaat met name uit naaldhout (dennen en sparren). Als gevolg hiervan is de beschikbaarheid van loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer beperkt. De houtverwerkende industrie zou graag zien dat er meer aanbod was. Er zijn in Oekraïne CoC-gecertificeerde rondhoutzagerijen die gematigd loofhout verzagen.

Ondanks de grote gecertificeerde bosarealen bestaat er in bepaalde landen toch een tekort aan gecertificeerd gematigd loofhout. Aan de ene kant vanwege een te beperkt gecertificeerd bosareaal en aan de andere kant vanwege onvoldoende CoC-gecertificeerde bedrijven. Echter, alle geraadpleegde nationale kantoren geven aan dat dit grotendeels het gevolg is van het ontbreken van vraag naar gecertificeerd hout. Door deze vraag te ontwikkelen zal ook het aandeel gecertificeerd bos en het aantal CoC-gecertificeerde bedrijven omhoog gaan.

3.5.1.2 De praktijk rondom de import van gezaagd gematigd loofhout

Uit de resultaten van een door Oldenburger & de Groot (2015) uitgevoerde studie kan worden afgeleid dat de emballage-industrie veruit de belangrijkste afzetmarkt voor het gezaagd gematigd loofhout is (figuur 3.15). De emballage-industrie verwerkt meer dan twee derde van het totale volume dat in Nederland op de markt wordt gebracht (figuur 3.15). De overige afzetmarkten blijven daarbij ver achter. Sinds 2013 zullen de verhoudingen tussen de afzetmarkten, mede als gevolg van het aantrekken van de economie, enigszins verschoven zijn, maar in grote lijnen zullen de verhoudingen hetzelfde zijn gebleven.

Er bestaat een groot verschil tussen de (kwaliteits)eisen die door de emballage-industrie worden gesteld aan het te verwerken hout en die van de overige afzetmarkten voor gezaagd gematigd loofhout. Dit uit zich in het toepassen van andere houtsoorten, het gebruik van hout met een lagere prijs en het importeren vanuit andere herkomstgebieden. Daarom zijn deze twee afzetmarkten apart behandeld tijdens de detailstudie.

3.5.1.3 *Emballage-industrie*

Uit de voorlopige resultaten van de interne brancheonderzoek van de EPV (Verhue *et al.*, in press) kan worden afgeleid dat het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen het door de EPV-leden geïmporteerde volume 40,6% betref. Daarmee ligt dit marktaandeel boven het landelijke gemiddelde voor gematigd loofhout, maar blijft het wel achter bij de marktaandelen binnen de andere productgroepen.

De geïnterviewde bedrijven uit de emballage-industrie vertegenwoordigen ca. 80% van het verbruik van gezaagd gematigd loofhout binnen de emballage-industrie. Zij geven aan dat het ontbreken van de vraag naar houten verpakkingen met FSC- of PEFC-certificaat vanuit hun klanten de belangrijkste reden is voor het lage aandeel van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen de import. Voor de klant is de prijs van het product de bepalende factor en het gecertificeerd zijn van het hout is bij de overgrote meerderheid van de klanten niet van belang. Vanuit de EPV zijn alle ondervraagden CoC-gecertificeerd; gecertificeerd hout kan dus geleverd worden. Als er niet om wordt gevraagd, dan worden producten ook niet met een certificaat geleverd. Ondanks dat het hout wellicht wel als gecertificeerd is ingekocht.

De emballage- en palletindustrie produceert houten transportmiddelen, zoals pallets, kratten en kisten. De belangrijkste functie van deze producten is het transporteren of opslaan van goederen en voedingsmiddelen. Deze producten zijn een belangrijk onderdeel binnen het functioneren van productiebedrijven en de economie als geheel, maar in financiële zin mogen de producten niet te veel

kosten. Dit heeft als gevolg dat de prijs van de houten transportmiddelen zo laag mogelijk wordt gehouden en dat het soms om centen kan gaan of een opdracht wel of niet wordt verworven. Een belangrijk gevolg hiervan is dat gezocht wordt naar hout dat voldoet aan de gewenste kwaliteitseisen tegen een zo laag mogelijke prijs.

De geïnterviewden geven aan dat de prijs voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd gematigd loofhout iets hoger ligt in vergelijking met hetzelfde hout zonder certificaat. Ten eerste wordt dit veroorzaakt door het voeren van een aparte administratie en logistiek (incl. gescheiden opslag). Meer bepalend voor de hogere prijs is het feit dat het aanbod van gecertificeerd gematigd loofhout minder divers is en dat er minder leveranciers beschikbaar zijn. Als gevolg hiervan heeft de importeur bij de import van gecertificeerd gezaagd gematigd loofhout met een FSC- of PEFC-certificaat niet dezelfde keuzevrijheid als bij hout zonder een FSC- of PEFC certificaat en is er in sommige landen sprake van schaarste. Dit heeft tot gevolg dat sommige landen afvallen als leveranciers en dat het hout ingekocht moet worden in landen met hogere prijsniveau, zoals bijvoorbeeld Duitsland of bij leveranciers die hogere prijzen hanteren in landen met minder aanbod. Het is hierbij belangrijk te realiseren dat de Nederlandse bedrijven bij het verwerven van opdrachten zowel met hun Nederlandse als buitenlandse collega's concurreren, bijvoorbeeld binnen Europese aanbestedingen.

De bedrijven geven aan dat het gematigd loofhout voornamelijk afkomstig is uit de Baltische staten, West-Europa (Nederland, België, Duitsland, Frankrijk), Oost-Europa, Wit-Rusland en Oekraïne (hoeveelheid aflopend) (EPV, 2016). De belangrijkste reden voor de herkomst uit deze landen is een hoog aanbod van hout tegen een relatief lage prijs. De loofhoutmix (mixed hardwoods: elzen, essen, berken en populier) die veel wordt geïmporteerd en toegepast in de emballage-industrie is grotendeels niet-gecertificeerd. Deze loofhoutmix is vooral afkomstig uit de Baltische staten en dan met name uit Letland (figuur 3.14).

De geïnterviewden hebben de indruk dat er voldoende aanbod kan zijn voor hun vraag naar houtproducten. Er zijn echter andere factoren die ervoor zorgen dat de beschikbaarheid van gezaagd gematigd loofhout toch beperkt is. De geïnterviewden bevestigen dat in de Baltische staten vooral de kleine(re) zagerijen niet CoC-gecertificeerd zijn. Zij verzagen wel hout uit gecertificeerde bossen, maar kunnen dit dus niet als zodanig in de markt zetten. Volgens de geïnterviewden zijn de relatief hoge certificeringkosten en bijbehorende administratie voor deze zagerijen de reden om zich niet te laten certificeren. Daarnaast wordt de vraag naar hout met een FSC- of PEFC-certificaat te beperkt. In Wit-Rusland, Oekraïne en andere landen in Oost-Europa is de situatie hetzelfde. De zagerijen die wel CoC-gecertificeerd zijn, rekenen een meerprijs wanneer zij hout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer leveren en deze meerprijs is door de emballage-bedrijven vervolgens bijna niet door te berekenen aan de klant.

De geïnterviewden verwachten een hoger aandeel aantoonbaar duurzaam gezaagd gematigd loofhout te kunnen realiseren indien:

- klanten zouden vragen om producten voorzien van een FSC- of PEFC-certificaat en dan ook bereid zijn de meerprijs te betalen;
- de administratieve lasten en de logistiek voor de CoC-certificering vereenvoudigd zouden worden;
- er meer zagerijen in landen van herkomst zich laten certificeren, zodat het aanbod toeneemt.

Een element dat niet tijdens de interviews naar voren is gekomen, omdat daarin vooral de nadruk is gelegd op import, maar dat wel invloed heeft op de beschikbaarheid van gezaagd gematigd loofhout is het feit dat veel populieren afkomstig zijn uit kleine bosjes in particulier eigendom en uit rijbepantingen. Populier is een belangrijke houtsoort voor de emballage-industrie. Veel van deze kleine bosjes zijn niet gecertificeerd, omdat de eigenaar daarvan de meerwaarde niet inziet.

Rijbeplantingen of andere landschappelijke beplantingen konden tot voor kort niet worden gecertificeerd volgens FSC of PEFC, tenzij ze onderdeel uitmaakten van een aaneengesloten bosgebied. PEFC heeft echter stappen gezet waardoor het mogelijk wordt bomen buiten bosverband ook volgens de PEFC-richtlijnen te certificeren. In de nieuwe internationale PEFC-benchmark standaard²⁴, waaraan nationale standaarden worden getoetst, is een appendix opgenomen met richtlijnen voor het opstellen van nationale standaarden voor de certificering van bomen buiten bossen (Trees outside Forests (ToS)). Daarmee wordt het dus mogelijk ook het hout uit landschappelijke beplantingen, etc. als aantoonbaar duurzaam te certificeren. Dit lijkt kansen te bieden voor de emballage-industrie.

De beperkte beschikbaarheid van aantoonbaar duurzaam geproduceerd populierenhout in combinatie met het ontbreken van een vraag vanuit de emballage-industrie resulteert ook in een zeer laag marktaandeel binnen het populierenrondhout dat door Nederlandse rondhoutzagerijen wordt verwerkt. Dit volume is namelijk grotendeels bestemd voor de Nederlandse emballage-industrie en is vrijwel niet voorzien van een FSC- of PEFC-certificaat. Binnen het door de Nederlandse rondhoutzagerijen geproduceerde gezaagd gematigd loofhout is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd slechts 12,8% en trekt daarmee het algehele marktaandeel binnen deze productgroep aanzienlijk omlaag. Het beperkte gecertificeerde volume bestaat met name uit eiken en beuken bestemd voor afnemers anders dan de emballage-industrie. Populier heeft een aandeel van 76% binnen het in Nederland geproduceerde volume gezaagd gematigd loofhout en is vrijwel volledig bestemd voor de emballage-industrie.

3.5.1.4 Overige gematigd loofhout gebruikers

De resultaten uit de marktmeting over 2017 geven geen inzicht in het marktaandeel aantoonbaar duurzaam binnen de gezaagd gematigd loofhoutconsumptie door andere afzetmarkten, dan de emballage-industrie (zie figuur 3.15). Daarom is gezocht naar een alternatieve bron om dit inzicht te verkrijgen. Een groot deel van het volume gematigd loofhout binnen deze afzetmarkten wordt geïmporteerd door leden van de VVNH. Vanaf 2018 wordt er binnen de monitoring van het VVNH-beleidsplan onderscheid gemaakt tussen gezaagd tropisch en -gematigd loofhout. Uit deze monitoring kan worden afgeleid dat in 2017 46,6% van het door de VVNH-leden geïmporteerde volume gezaagd gematigd loofhout als aantoonbaar duurzaam geproduceerd is. Daarmee ligt dit marktaandeel boven het landelijke gemiddelde voor gematigd loofhout, maar blijft het wel achter bij de marktaandelen binnen de andere productgroepen.

Voor de geïnterviewden is het ontbreken van een vraag vanuit de klant de belangrijkste reden voor het importeren van gezaagd gematigd loofhout zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer. Als gevolg van het ontbreken van deze vraag kiezen de importeurs ervoor niet naar hout met een certificaat te vragen. Zeker wanneer er ook een (beperkte) meerprijs wordt gerekend voor hout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer, wordt hiervan afgezien. Klanten zijn namelijk in grote meerderheid niet bereid deze (beperkte) meerprijs te betalen wanneer hen de keuze voor hout met of zonder certificaat wordt voorgelegd.

Klanten die specifiek op zoek zijn naar gecertificeerd hout zijn wel bereid tot het betalen van een eventuele meerprijs. De herkomst van het hout is bepalend voor de hoogte van deze meerprijs. In landen met een groot aanbod van gecertificeerd hout is een meerprijs niet van toepassing of is deze beperkt. Voor de overige landen kan een meerprijs gerekend worden om de extra certificeringskosten

²⁴ https://pefc.org/images/documents/standards/PEFC_ST_1003-2018_-_Sustainable_Forest_Management_2018-11-14.pdf (pagina 28-32)

en administratieve lasten terug te verdienen, maar ook vanwege een beperktere beschikbaarheid. Dit geldt bijvoorbeeld voor hout vanuit de Verenigde Staten.

De ondervraagden kopen zo veel mogelijk gecertificeerd hout in. Het aandeel duurzaam geproduceerd hout is dan ook hoger dan het landelijk gemiddelde voor gematigd loofhout. De geïnterviewden geven echter wel aan dat kwaliteit en prijs per m³ voor gaan en een meerprijs doorberekend moet kunnen worden aan de klant. Veel ondervraagden verkopen gecertificeerd hout zonder dat de klant erom vraagt. De belangrijkste reden hiervoor is het feit dat gecertificeerd hout op voorraad is en voldoet aan de eisen van de klant. Een randvoorwaarde is dan wel dat het financieel uit moet kunnen. Waar het gaat om de inkoop van FSC-gecertificeerd gezaagd gematigd loofhout worden soms wel concessies gedaan aan de kwaliteit. FSC-gecertificeerd gematigd loofhout is namelijk minder beschikbaar dan PEFC-gecertificeerd hout. Om toch aan de vraag vanuit de klant (naar FSC-gecertificeerd hout) te kunnen voldoen, wordt hout van een iets mindere kwaliteit ingekocht. Dat is natuurlijk een ongewenste situatie.

Het gematigde loofhout, niet bestemd voor de emballage-industrie, komt voornamelijk uit de Verenigde Staten, Frankrijk, Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Duitsland en Oost-Europese landen. Hier wordt voornamelijk voor gekozen vanwege het beschikbare aanbod. Prijs en logistieke voordelen zijn van secundair belang. Er worden voornamelijk eiken en beuken geïmporteerd. De geïnterviewden geven aan dat wanneer deze houtsoorten worden geïmporteerd vanuit West-Europa, deze vaak met FSC- of PEFC-certificaat beschikbaar zijn. Volgens de geïnterviewden blijft het aanbod van gecertificeerd hout met name achter in de Verenigde Staten, Kroatië, Bosnië-Herzegovina en Frankrijk. Dit beperkte aanbod wordt voor een deel bevestigd door de informatie uit de gesprekken met de nationale kantoren van FSC en PEFC.

De beperking qua aanbod is volgens de geïnterviewden aan de ene kant het gevolg van de zeer grote vraag naar eiken. Als gevolg hiervan is eiken in het algemeen beperkter beschikbaar en zeker met certificaat voor duurzaam bosbeheer. Aan de andere kant geven de geïnterviewden aan dat kleinere zagerijen soms niet gecertificeerd zijn waardoor zij geen gecertificeerd hout kunnen leveren. Hiervoor worden dezelfde argumenten gegeven als door de importeurs vanuit de emballage-industrie. Een toename van de vraag vanuit de klanten is volgens de ondervraagden essentieel om het marktaandeel van FSC- en PEFC-gecertificeerd gezaagd gematigd loofhout te laten stijgen.

3.5.1.5 Conclusie

Uit de detailstudie naar de markt van gezaagd gematigd loofhout blijkt dat binnen alle afzetmarkten voor gezaagd gematigd loofhout met name het ontbreken van een vraag naar FSC- of PEFC-gecertificeerd hout ervoor zorgt dat het marktaandeel achterblijft. Dit is sterk prijs gerelateerd met name in de emballage-industrie waar de prijs een leidende factor is. De prijs bepaalt waar (land/regio/leverancier) het hout kan worden gekocht om concurrerend te kunnen opereren. Dit leidt ertoe dat door veel bedrijven niet standaard gecertificeerd hout wordt ingekocht, omdat dit tot hogere prijzen kan leiden. Binnen de andere afzetmarkten speelt de prijs ook een rol, maar is de prijs van de grondstof minder bepalend.

Tijdens de interviews hebben alle geïnterviewden aangegeven dat ze niet vragen naar gecertificeerd hout, maar dat dit in principe wel beschikbaar is. Wanneer alle bedrijven hun leveranciers zouden vragen het hout met een FSC- of PEFC-certificaat te leveren in de gevallen dat er geen sprake is van een meerprijs, zou het marktaandeel zonder een vergrote vraag vanuit de klant met enkele procenten kunnen toenemen. Waarschijnlijk wordt er nu ook hout zonder certificaat ingekocht wat wel door een CoC-gecertificeerde zagerij is geproduceerd.

De analyse van de oppervlakten gecertificeerd bos in de herkomstlanden van het gezaagd gematigd loofhout op de Nederlandse markt en de daaraan gekoppelde belronde met landenkantoren van FSC en PEFC, heeft duidelijk gemaakt dat een toename van de vraag naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout nodig is om in de belangrijkste herkomstlanden te zorgen voor een vergroting van het aanbod van dit hout. Aan de ene kant door een toename van het areaal gecertificeerd bos en aan de andere kant door een toename in het aantal CoC-gecertificeerde rondhoutzagerijen. Het stimuleren van de vraag zorgt er daarnaast voor dat boseigenaren en bedrijven de keuze maken hun certificaten te blijven vernieuwen, zodat duurzaam bosbeheer een stimulans blijft krijgen.

Ook de beschikbaarheid van populieren met een certificaat voor duurzaam bosbeheer is een belangrijk aandachtspunt om het marktaandeel te kunnen vergroten. Daarbij moet zowel binnen als buiten Nederland naar oplossingen worden gekeken.

3.6 Plaatmaterialen²⁵

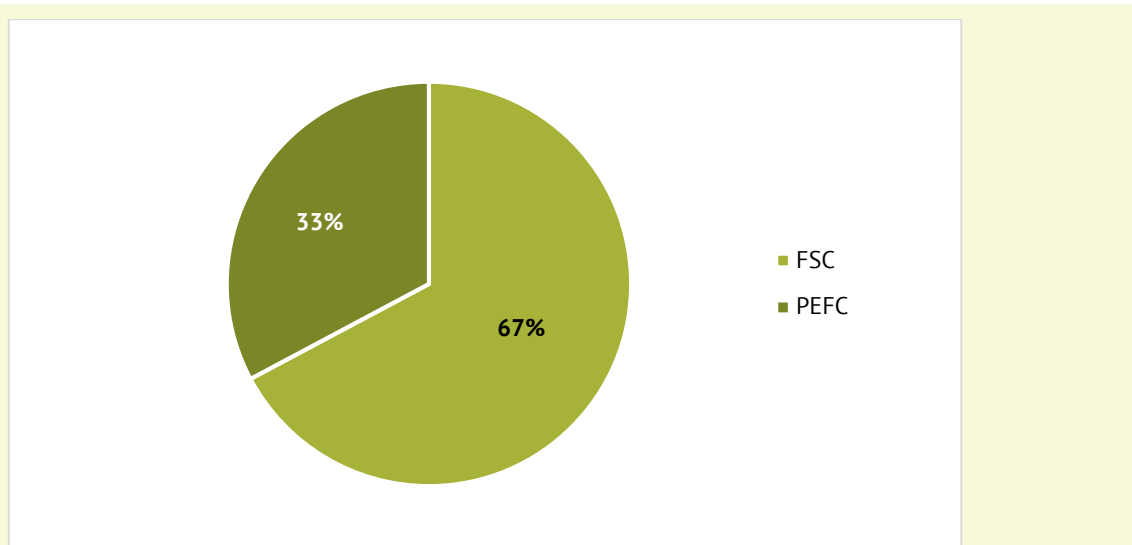
In 2017 is er in totaal ca. 1.396.500 m³ aantoonbaar duurzaam geproduceerd plaatmateriaal (tropisch en niet-tropisch) op de Nederlandse markt gebracht (tabel 3.8). Dit volume komt overeen met 92,5% van het totale Nederlandse verbruik van plaatmateriaal in 2017. Dit is een stijging ten opzichte van 2015 toen het marktaandeel nog 88,2% bedroeg. Bovendien is ook de absolute hoeveelheid verbruikt plaatmateriaal significant gestegen ten opzichte van 2015. Van het in 2017 aantoonbaar duurzaam geproduceerde plaatmateriaal was 67% voorzien van een FSC-certificaat en 33% van een PEFC-certificaat (figuur 3.16).

Tabel 3.8

Onderverdeling van het aantoonbaar duurzaam geproduceerd plaatmateriaal naar certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer, onderverdeeld naar tropisch plaatmateriaal en overige platen in 2017 (in m³ plaatmateriaal).

		FSC	PEFC	Totaal	In %
Plaatmateriaal totaal	Totaal			1.509.000	
	Met certificaat	938.500	458.000	1.396.500	92,5%
Tropisch tri- of multiplex	Totaal			73.500	
	Met certificaat	57.500	500	58.000	78,6%
Overige platen (niet-tropisch)	Totaal			1.436.500	
	Met certificaat	876.500	466.000	1.342.500	93,5%

²⁵ Let op: Alle volumes weergegeven in product m³.

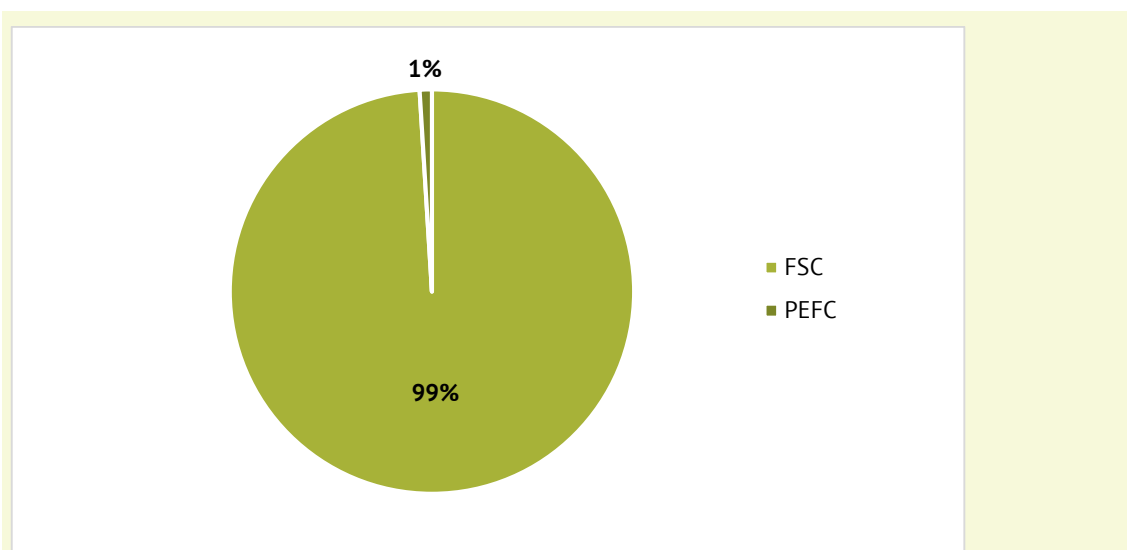

Figuur 3.16

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd plaatmateriaal (tropisch en niet-tropisch), dat in 2017 op de Nederlandse markt is gebracht.

3.6.1 Tropisch plaatmateriaal²⁶

Van het totale volume plaatmateriaal dat in 2017 op de Nederlandse markt is gekomen, bestond iets minder dan 5% uit tropisch tri- en multiplex²⁷. Daarvan is 78,6% aantoonbaar duurzaam geproduceerd (ca. 57.800 m³). Binnen de response in 2017 is 99% van het aantoonbaar duurzaam geproduceerde tropisch plaatmateriaal voorzien van een FSC-certificaat en slechts 1% een PEFC-certificaat (figuur 3.17). Deze verhouding wijkt sterk af van de situatie in 2015 toen PEFC nog een aandeel had van 20%. Een nadere analyse van de response laat zien dat veel bedrijven die aan beide marktmetingen hebben deelgenomen ervoor gekozen lijken te hebben alleen nog plaatmateriaal met een FSC certificaat te importeren. Desondanks lijkt een marktaandeel van slechts 1% voor PEFC gecertificeerd plaatmateriaal aan de lage kant.

Figuur 3.17

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd tropisch plaatmateriaal, dat in 2017 op de Nederlandse markt is gebracht.

3.6.2 Overig plaatmateriaal²⁸

Ruim 95% (ca. 1.436.500 m³) van het volume plaatmateriaal op de Nederlandse markt bestaat uit niet-tropisch plaatmateriaal (niet-tropisch tri- en multiplex, spaanplaat, OSB, MDF en andere vezelplaten). Van dit plaatmateriaal is in 2017 ca. 93,5% als aantoonbaar duurzaam geproduceerd op de Nederlandse markt gekomen (tabel 3.8). Spaanplaat en OSB hebben een aandeel van 36%, vezelplaten zijn goed voor 33% en niet-tropisch tri- en multiplex heeft een aandeel van 31% binnen het totale volume niet-tropische plaatmateriaal. Ter verificatie is tijdens deze marktmeting ook informatie opgevraagd bij UNILIN, de grootste producent van spaanplaat en MDF in België. 84% van het plaatmateriaal dat UNILIN rechtstreeks afzet op de Nederlandse markt is aantoonbaar duurzaam geproduceerd. Het betreft met name spaanplaat en in mindere mate MDF. De cijfers van UNILIN

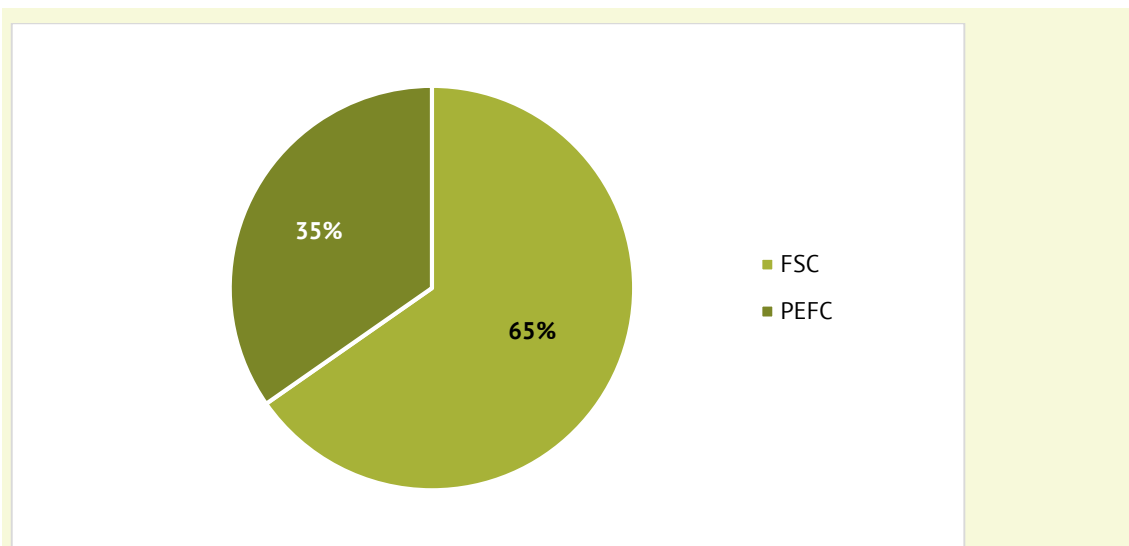
²⁶ Let op: alle volumes worden weergegeven in product m³.

²⁷ Onder tropisch tri- en multiplex wordt tri- en multiplex verstaan waarvan ten minste één van de buitenste lagen bestaat uit één of meerdere tropische houtsoorten.

²⁸ Let op: alle volumes worden weergegeven in product m³.

bevestigen het hoge aandeel aantoonbaar duurzaam binnen het niet-tropisch plaatmateriaal. België heeft een aandeel van ongeveer 25% binnen de totale Nederlandse import van niet-tropisch plaatmateriaal.

Van het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd niet-tropisch plaatmateriaal was 65% voorzien van een FSC-certificaat en 35% van een PEFC-certificaat (figuur 3.18).

Figuur 3.18

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer voor aantoonbaar duurzaam geproduceerd niet-tropisch plaatmateriaal, dat in 2017 op de Nederlandse markt is gebracht.

3.7 Houtgebruik binnen de B&U en GWW

Het totale verbruik en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd daarbinnen van gezaagd hout en plaatmateriaal binnen de Nederlandse burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U) en de GWW in 2017 is ingeschat door gebruik te maken van een door Oldenburger en De Groot (2015)²⁹ uitgevoerde studie. Zij hebben voor het jaar 2013 de verdeling van het Nederlandse houtverbruik in totaal en het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd over de te onderscheiden marktsegmenten in beeld gebracht.

De resultaten uit de door Oldenburger en De Groot (2015) uitgevoerde studie kunnen niet een-op-een worden overgenomen, omdat de economische situatie ten opzichte van 2013 is veranderd. Het Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 is ten opzichte van 2013 bijvoorbeeld met 19,7% gestegen. Via gesprekken met importeurs en het bestuderen van de marktrapporten voor de ISC 2018 en COFFI 2018 (zie paragraaf 2.7) is bepaald binnen welke marktsegmenten het houtverbruik is toegenomen.

Voor 2015 kwam uit deze analyse naar voren dat als gevolg van het aantrekken van de woningbouw en een toename van consumentenuitgaven het houtverbruik binnen met name de marktsegmenten timmerindustrie, B&U en Doe het Zelf (DHZ) en tuinsector is toegenomen. De emballage industrie is

²⁹ Oldenburger, J., C. de Groot. 2015. *Afzetmarkten van gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2013*. Stichting Probos, Wageningen.

redelijk stabiel. Het houtverbruik binnen de GWW afgenomen. Uit de geraadpleegde literatuur en de gesprekken met belangrijke importeurs is af te leiden dat ten opzichte van de situatie in 2015 de verhoudingen binnen de markt niet zijn verschoven en daarom kunnen voor 2017 dezelfde verhoudingen worden aangehouden.

Om het totale verbruik in de B&U te bepalen, zijn de houtvolumes die zijn afgezet binnen de afzetmarkten timmerindustrie en B&U samengenomen. Voor de definiëring van deze afzetmarkten wordt verwezen naar paragraaf 2.7.

3.7.1 Burgerlijke en utiliteitsbouw

Het volume gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2017 is ingezet binnen de Nederlandse B&U wordt ingeschat op 2.602.000 m³ rhe. Dat komt overeen met 43% van het totale Nederlandse houtverbruik. In totaal is er ongeveer 5.061.000 m³ rhe hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt beschikbaar, waarvan 47% (ca. 2.380.000 m³ rhe) naar de B&U gaat. Het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen het totale volume gezaagd hout en plaatmateriaal, dat door de B&U wordt verwerkt, komt daarmee uit op 91,5%. Tabel 3.9 geeft een overzicht van de marktaandelen per productgroep.

Tabel 3.9 maakt duidelijk dat in 2017 98,4% van het binnen de B&U toegepaste gezaagde naaldhout als aantoonbaar duurzaam geproduceerd kan worden aangemerkt. Daarmee ligt het aandeel voor gezaagd naaldhout boven het landelijke gemiddelde marktaandeel binnen de productgroep gezaagd naaldhout (83,2%, tabel 3.1). Ook de aandelen van tropisch hardhout en gematigd loofhout liggen boven het landelijke gemiddelde binnen de betreffende productgroepen.

Tabel 3.9

Het totaal in 2017 in de B&U (incl. timmerindustrie) verwerkte volume gezaagd hout en plaatmateriaal, het aandeel daarvan binnen het totale Nederlandse houtverbruik, het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen het totaal volume (in m³ rhe).

	Totaal volume	Aandeel binnen totale verbruik	Volume aantoonbaar duurzaam	Aandeel aantoonbaar duurzaam
Gezaagd naaldhout	981.000	30,0%	965.000	98,4%
Gezaagd tropisch hardhout	151.000	45,6%	105.000	69,3%
Gezaagd gematigd loofhout	25.000	9,9%	10.000	40,0%
Plaatmateriaal	1.445.000	65,6%	1.301.000	90,0%
Totaal	2.602.000	43,0%	2.380.000	91,5%

3.7.2 GWW

Het volume gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2017 is ingezet binnen de GWW wordt geschat op 183.000 m³ rhe. Dat komt overeen met ongeveer 3% van het totale Nederlandse houtverbruik. De

GWW speelt met name een belangrijke rol binnen het gezaagd tropisch hardhout. Binnen die productgroep neemt de GWW namelijk een marktaandeel in van 32%. Van het totale volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout dat in 2017 op de Nederlandse markt beschikbaar was, ging ca. 2,6% (ca. 133.000 m³ rhe) naar de GWW. Dit volume vertegenwoordigde een aandeel van 72,5% binnen het totale volume hout dat door de GWW wordt verwerkt. Tabel 3.10 geeft een overzicht van de marktaandelen per productgroep.

Tabel 3.10 geeft weer dat in 2017 65,5% van het door de GWW toegepaste gezaagde tropisch hardhout aantoonbaar duurzaam geproduceerd was. Daarmee is het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout ongeveer gelijk aan het landelijke gemiddelde marktaandeel binnen die productgroep. Het marktaandeel aantoonbaar duurzaam voor tropisch hardhout ligt binnen de GWW iets onder het landelijk gemiddelde. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat in de GWW in veel beperktere mate gebruik wordt gemaakt van houtsoorten uit Zuid-Oost Azië en Zuid Amerika. De nadruk ligt op houtsoorten uit Afrika. Daardoor is de GWW dus voornamelijk aangewezen op FSC-gecertificeerd tropisch hardhout en daarmee ook een beperkter aanbod van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout.

Ook binnen de productgroepen naaldhout en plaatmateriaal liggen de marktaandelen rond de landelijk gemiddelde waarden. Gematigd loofhout heeft binnen de GWW een groter marktaandeel gecertificeerd dan de landelijk gemiddelde waarde. Waarschijnlijk wordt dit met name veroorzaakt door het feit dat binnen de GWW met name gewerkt wordt met gezaagd gematigd loofhout dat via import op de Nederlandse markt is gebracht. Binnen de import ligt het marktaandeel namelijk hoger, dan binnen het op de Nederlandse markt geproduceerde volume (zie paragraaf 3.5.1).

Tabel 3.10

Het totaal in 2017 in de GWW verwerkte volume gezaagd hout en plaatmateriaal, het aandeel daarvan binnen het totale Nederlandse houtverbruik, het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen het totale volume (in m³ rhe).

	Totaal volume	Aandeel binnen totale verbruik	Volume aantoonbaar duurzaam	Aandeel aantoonbaar duurzaam
Gezaagd naaldhout	32.000	1,0%	28.000	86%
Gezaagd tropisch hardhout	106.000	32,0%	70.000	65,5%
Gezaagd gematigd loofhout	11.000	4,5%	5.000	42,4%
Plaatmateriaal	34.000	1,5%	31.000	91,3%
Totaal	183.000	3,0%	133.000	72,5%

4 Resultaten pulp en papier & karton

In dit hoofdstuk worden eerst de resultaten gepresenteerd van de hoeveelheid verwerkte pulp, rondhout en chips door de Nederlandse papier- en karton producenten. Vervolgens wordt de beschikbare hoeveelheid gecertificeerd papier en karton op de Nederlandse markt besproken. Dit volume betreft papier en karton geproduceerd door Nederlandse producenten aangevuld met het volume papier en karton dat wordt geïmporteerd. De cijfers in dit hoofdstuk zijn weergegeven in tonnen.

- Berekening marktaandeel voor de totale markt. Via de leden van de VNP is een vrijwel volledige dekking van de in Nederland geproduceerde en op de Nederlandse markt gebrachte hoeveelheid papier en karton verkregen. Het is in de marktmeting echter niet gelukt ook de volledige netto-import in beeld te brengen. Als gevolg hiervan geven de gepresenteerde cijfers niet de absolute werkelijkheid weer, maar dienen deze als realistische benadering van de werkelijkheid geïnterpreteerd te worden.

In tabel 4.1 is voor de verschillende productgroepen het totale verbruik en het percentage dat daarvan in de marktmeting in beeld is gebracht weergegeven. In totaal is 52% van het totale Nederlandse verbruik van papier en karton in beeld gebracht. De respons per productgroep varieert van 36% voor hygiënisch papier tot 99% voor bijvoorbeeld overig papier.

Tabel 4.1

Het Nederlandse verbruik (in ton) van papier en karton per marktsegment in 2017, het aandeel dat daarvan in beeld is gebracht en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de in beeld gebrachte hoeveelheid.

	Verbruik Nederland	Aandeel papier verbruik in beeld gebracht
Grafisch papier en karton	411.000	85%
Krantenpapier	258.000	86%
Verpakkingspapier en -karton	2.106.000	41%
Hygiënisch papier	119.000	36%
Overig papier ³⁰	20.000	99%
Totaal	2.914.000	52%

Voor hygiënisch papier was de respons, ondanks de grote inspanning om deze te verhogen, te laag om op basis daarvan uitspraken te kunnen doen over het marktaandeel. Er is daarom gekozen de volumes FSC- en PEFC-gecertificeerd hygiënisch constant te houden. Verderop in deze paragraaf wordt hier nader op ingegaan. Voor alle andere productgroepen is de respons dusdanig hoog en

³⁰ De volgende papiertypen vallen onder de categorie 'overig papier': basispapier voor behang papier; kraftpapier met een gewicht van meer dan 150, maar minder dan 225 gr/m²; filtreerpapier en -karton; vilt papier en -karton; calqueerpapier; blokken en platen, van papier stof, voor filtreerdoeleinden en sigarettenpapier.

was de samenstelling van de respons vergelijkbaar met die tijdens de voorgaande marktmeting, dat dat het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de respons representatief is voor de totale markt.

4.1 Verwerkte hoeveelheid pulp, rondhout en chips

De Nederlandse producenten van papier en karton die zijn aangesloten bij de VNP hebben in 2017 518.500 ton cellulose geïmporteerd of in Nederland geproduceerd³¹. De VNP-leden hebben daarnaast 2.246.000 ton oud papier verwerkt. Alle Nederlandse producenten van papier en karton zijn aangesloten bij de VNP.

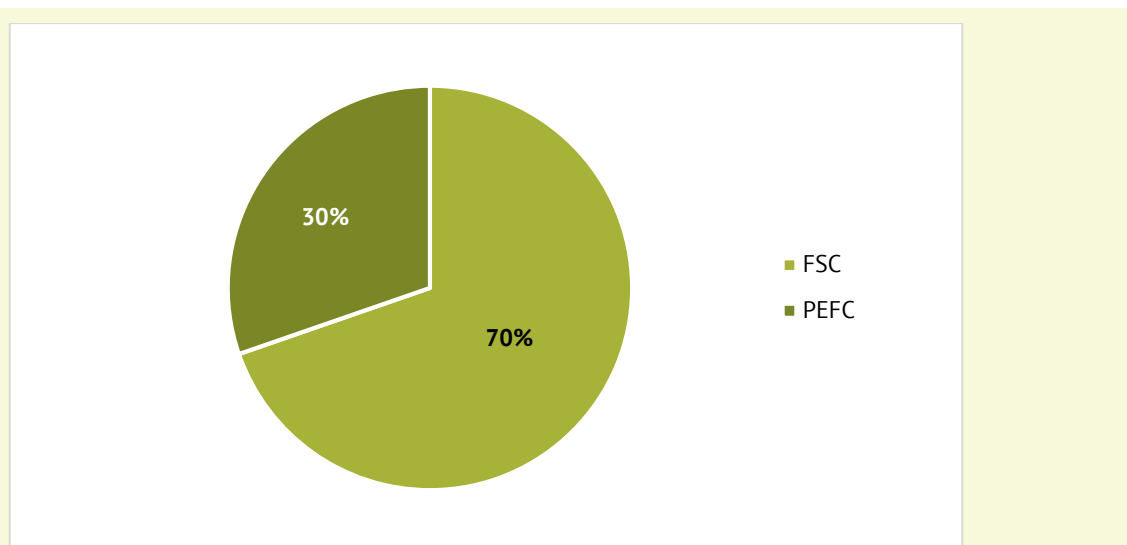
Van de verwerkte cellulose is 68,7% (bijna 325.000 ton) voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer. Dit percentage is met 7,1 procentpunt afgenomen ten opzichte van 2015. Het certificatiesysteem FSC is met een aandeel van 69,7% het belangrijkste systeem voor duurzaam bosbeheer voor de Nederlandse producenten van papier en karton (zie tabel 4.2 en figuur 4.1).

Tabel 4.2

De hoeveelheden cellulose met certificaat voor duurzaam bosbeheer die in 2017 door de Nederlandse papierindustrie is verwerkt (in ton).

FSC	226.500
PEFC	98.500
Totaal	325.000

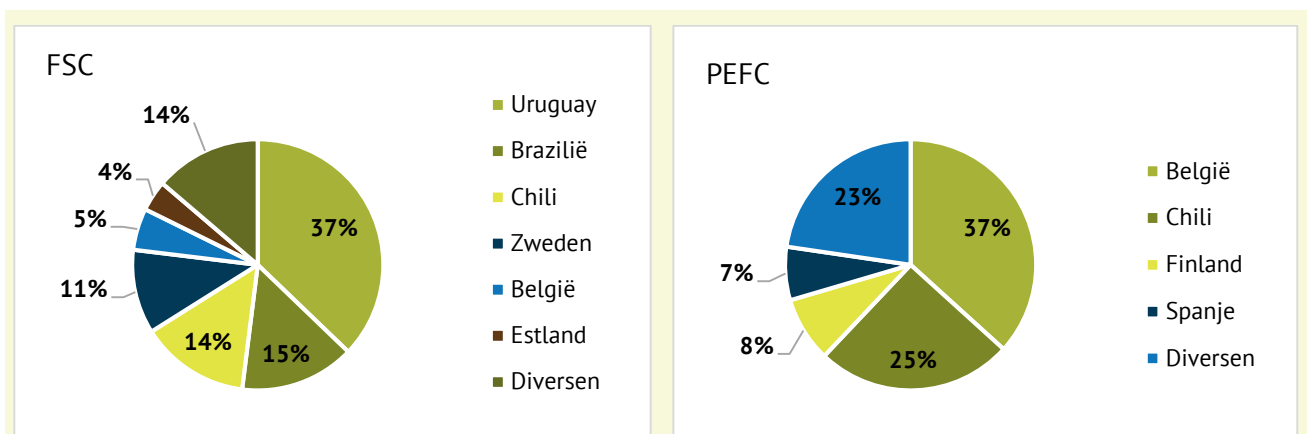
³¹ Dit volume kan niet in het rapport worden vermeld, omdat deze gegevens naar een individueel bedrijf zijn te herleiden.

Figuur 4.1

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer binnen de in 2017 door de Nederlandse papier- en kartonproducenten verwerkte hoeveelheden gecertificeerde cellulose.

De FSC-gecertificeerde houtpulp (cellulose) wordt vooral geïmporteerd vanuit Uruguay, Chili, Brazilië en Zweden. De belangrijkste herkomstlanden voor de PEFC-gecertificeerde houtpulp zijn België, Chili, Finland en Spanje (figuur 4.2).

Figuur 4.2

Landen van herkomst van de FSC- en PEFC-gecertificeerde grondstof voor de Nederlandse papier- en kartonproductie in 2017.

4.2 Aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt

De beschikbare hoeveelheid papier en karton die in 2017 met een FSC- of PEFC-certificaat op de Nederlandse markt is gebracht, is opgebouwd uit de productie in Nederland plus het geïmporteerde volume min de export.

De Nederlandse papier- en kartonproducenten hebben in 2017 in totaal ca. 2.635.000 ton aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton geproduceerd. Dat is 88,3% van de Nederlandse papier- en kartonproductie (bijlage 2). Van de totale productie van papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer is slechts 20,1% (ca. 530.600 ton) op de Nederlandse markt gebracht. De rest van het volume is met of zonder certificaat geëxporteerd. Van het gedeelte dat op de Nederlandse markt werd gebracht is 88,1% (ca. 467.700 ton) FSC-gecertificeerd en 11,9% (ca. 63.000 ton) PEFC-gecertificeerd. Tabel 4.3 geeft een overzicht van de hoeveelheden FSC- en PEFC-gecertificeerd papier en karton per productgroep.

Tabel 4.3

De hoeveelheden FSC-en PEFC- gecertificeerd papier en karton per productgroep die in 2017 door de Nederlandse papier- en kartonproducenten op de Nederlandse markt zijn gebracht (in ton).

	FSC	PEFC
Grafisch papier en -karton	68.400	9.200
Verpakkingspapier- en karton	380.300	51.200
Massief en vouwkarton	0	0
Hygiënisch papier	19.000	2.600
Totaal	467.700	63.000

In 2017 bedroeg de netto import (bedrijven werd gevraagd naar netto import: import – export) van papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer ongeveer 1.867.000 ton. Daarvan was ongeveer 1.475.000 ton (79%) voorzien van een FSC-certificaat en ongeveer 392.000 ton (21%) van een PEFC-certificaat.

De totale hoeveelheid papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer die in 2017 op de Nederlandse markt is gebracht, komt daarmee op ongeveer 2.468.000 ton (tabel 4.4). Bij een totaal Nederlands verbruik in 2017 van 2.914.000 ton komt het marktaandeel van FSC- en PEFC-gecertificeerd papier en karton op de Nederlandse markt daarmee uit op 84,7% (66,7% FSC en 18,0% PEFC). Ten opzichte van 2015 is het marktaandeel met 18,0 procentpunten gestegen. Tabel II.2 in bijlage 2 geeft de Nederlandse verbruikscijfers voor papier en karton weer.

Tabel 4.4

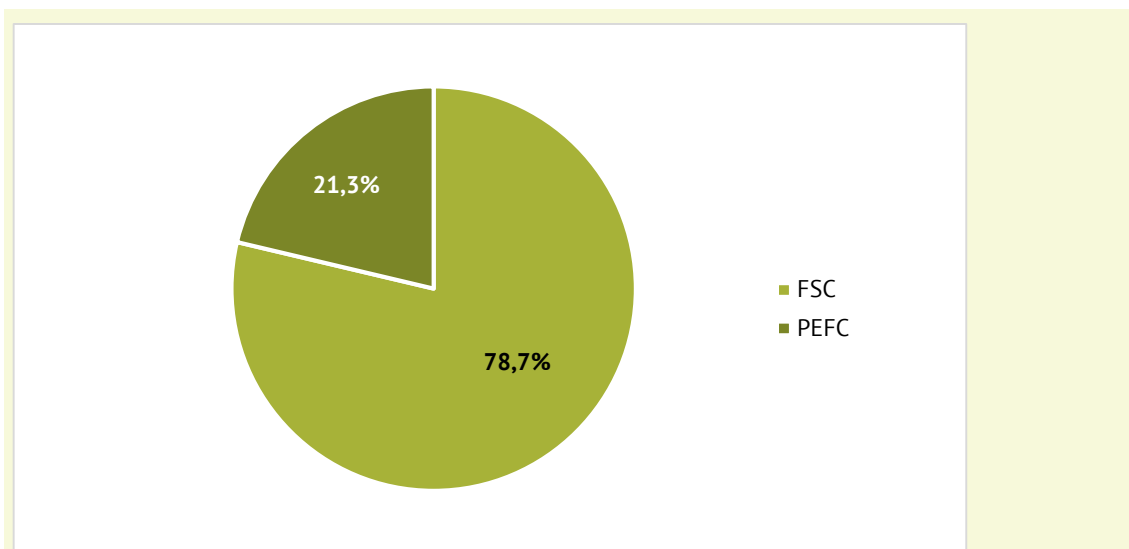
Het totaal volume papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer dat in 2017 op de Nederlandse markt is gekomen (in ton).

		FSC	PEFC	Totaal	In %
Totaal	Totale markt 2017			2.914.000	
	Met certificaat 2017	1.942.500	525.700	2.421.000	84,7%
	Totale markt 2015			2.504.000	
	Met certificaat 2015	1.347.300	322.100	1.669.400	66,7%
Grafisch papier en karton	Totale markt 2017			410.700	
	Met certificaat 2017	239.700	105.500	345.200	84,1%
	Totale markt 2015			632.000	
	Met certificaat 2015	224.000	120.700	345.000	54,5%
Krantenpapier	Totale markt 2017			257.900	
	Met certificaat 2017	56.300	134.400	190.700	73,9%
	Totale markt 2015			223.000	
	Met certificaat 2015	51.400	117.800	169.200	75,9%
Verpakkingspapier en -karton	Totale markt 2017			2.106.200	
	Met certificaat 2017	1.607.900	205.800	1.813.700	86,1%
	Totale markt 2015			1.499.000	
	Met certificaat 2015	1.039.300	5.400	1.044.700	69,7%
Hygiënisch papier	Totale markt 2017			119.000	
	Met certificaat 2017	29.000	77.000	106.000	89,1%
	Totale markt 2015			133.000	
	Met certificaat 2015	28.600	76.800	105.400	79,3%
Overig papier	Totale markt 2017			20.200	
	Met certificaat 2017	9.500	3.000	12.500	62,0%
	Totale markt 2015			17.000	
	Met certificaat 2015	4.000	1.400	5.400	31,4%

Bijna alle marktaandeelen binnen de productgroepen van papier en karton laten een toename van het marktaandeel zien. Krantenpapier vormt echter een uitzondering met een daling van 2%-punten. Bij het interpreteren van de resultaten voor de productgroep hygiënisch papier is het belangrijk er rekening mee te houden dat de hoeveelheden FSC- en PEFC-gecertificeerd hygiënisch papier constant zijn gehouden ten opzichte van 2015, omdat het ondanks veel inspanning niet gelukt is een voldoende hoge response binnen deze productgroep te realiseren. De contactpersonen bij de bedrijven waren niet bereid mee te werken aan de marktmeting met name vanwege tijdgebrek. Het marktaandeel is wel gegroeid aangezien het totale verbruik binnen deze productgroep is afgenomen. De groei van het marktaandeel wordt onderbouwd door de informatie in de duurzaamheidsverslagen van de belangrijkste producenten van hygiënisch papier op de Nederlandse markt (Kimberley-Clark, Essity, SCA en Procter & Gamble). In hun meest recente duurzaamheidsrapporten vermelden deze producenten de aandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerde (met FSC- of PEFC-certificaat) primaire vezels (virgin fibers) die in hun producten zijn verwerkt. Deze aandelen zijn respectievelijk

96%, 99,9%, 99,1% en 99%. Daarnaast wordt voornamelijk oud papier als grondstof ingezet. Natuurlijk betekent dit niet automatisch dat deze aandelen ook op de markt zijn gebracht, maar het ligt wel voor de hand dat een land als Nederland waar duurzaamheidsvraagstukken zeer belangrijk zijn, een groot aandeel zal hebben in de afzet van de aantoonbaar duurzaam geproduceerde producten.

Binnen het totaal gecertificeerde volume papier en karton dat op de Nederlandse markt is gebracht, was in 2017 het aandeel FSC 78,7% en het aandeel PEFC 21,3% (figuur 4.3).

Figuur 4.3

Het aandeel FSC en PEFC binnen het totale volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt in 2017.

5 Drukwerk

Tijdens deze marktstudie is een verkennende detailstudie uitgevoerd naar de import van drukwerk (boeken, tijdschriften, kranten, kaarten, etc.). Drukwerk valt niet onder de EUTR, waardoor er voor importeurs van drukwerk van buiten de EU geen verplichting geldt om de legale herkomst van de grondstof aan te tonen. Voor primaire en kant-en-klare papier en karton producten geldt dit wel. Het doel van deze detailstudie was in beeld te brengen welk aandeel van het door Nederland geïmporteerde drukwerk afkomstig is uit Zuidoost-Azië en China en in hoeverre dit drukwerk is voorzien van een FSC- of PEFC-certificaat. De detailstudie is specifiek op deze regio gericht vanwege de aanname dat er een verhoogde kans is op de aanwezigheid van uit illegale kap afkomstige houtvezels in drukwerk vanuit deze regio³².

Met behulp van gegevens uit de database met informatie over de Europese handel in goederen van Eurostat (Comext) is de Nederlandse import van drukwerk van binnen de EU (EU-intern) en van buiten de EU (EU-extern) in 2017 in beeld gebracht. Daarnaast is door middel van telefonisch onderzoek een beeld geschetst van de drukwerksector in Nederland en de rol van import van buiten de EU en met name China.

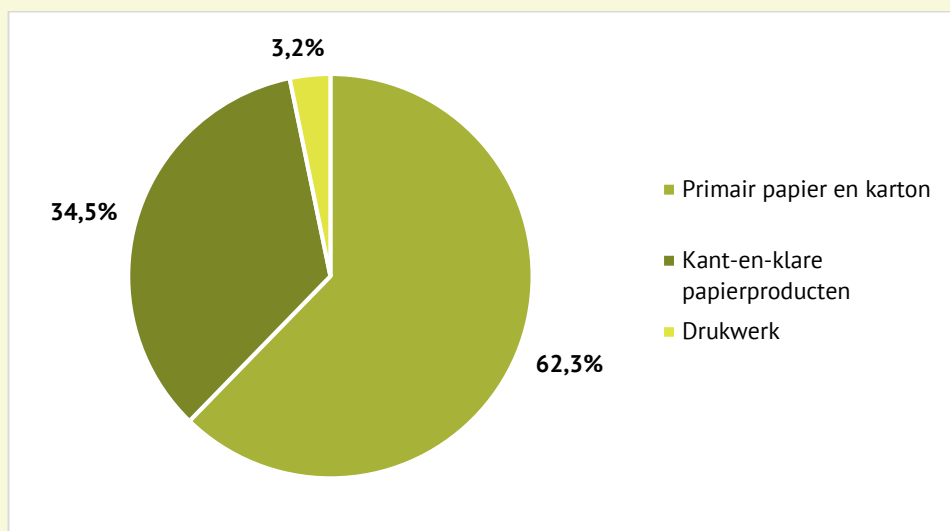
Op de productgroep boeken wordt dieper ingegaan, omdat deze productgroep de belangrijkste is binnen de totale import van drukwerk vanuit de regio Zuidoost-Azië en China.

5.1 Import van papier, karton en drukwerk

Binnen de totale import van papier- en kartonproducten (5.110.000 ton) vormt drukwerk met 165.400 ton een klein aandeel (3,2%) (zie figuur 5.1). Binnen de productgroep drukwerk komt met 12% (19.800 ton) naar verhouding een groot aandeel van de import uit Zuidoost-Azië en China (zie Tabel 5.1). Voor kant-en-klare papierproducten³³ wordt een groter absoluut volume uit Zuidoost-Azië en China geïmporteerd (74.200 ton), maar is dit ten opzichte van de totale import van kant- en klare papierproducten maar 4,2% van de import. Daarnaast vallen kant-en-klare papierproducten (zoals primair papier en karton), in tegenstelling tot drukwerk, onder de EUTR, waarmee voor deze producten een due diligence verplichting bestaat in het aan kunnen tonen van de legale herkomst van de gebruikte houtvezel. Hetzelfde geldt voor het primaire papier en karton waarvan ongeveer 100.000 ton uit Zuidoost-Azië en China komt. Een aandeel van slechts 2%.

³² Zie bijvoorbeeld <https://asiancorrespondent.com/2018/10/chinese-timber-demand-wiping-out-natural-forests/>, <https://www.nytimes.com/2012/11/30/world/asia/china-fuels-illegal-trade-in-timber-report-finds.html>,

³³ Papier- en kartonproducten die als afgerond product worden geïmporteerd. Bijvoorbeeld kopieerpapier, sanitair papier of verpakkingskarton. Met uitzondering van drukwerk.

Figuur 5.1

Aandeel primair papier en karton, kant- en klare papierproducten en drukwerk binnen het totale Nederlandse importvolume van papier- en kartonproducten in 2017.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

Tabel 5.1

Nederlandse import van papier- en kartonproducten in 2017 en het aandeel import uit Zuidoost-Azië en China per productgroep.*

Productgroep	Totaal importvolume (ton)	Totale EU-externe import (ton)	Import uit Zuidoost-Azië en China	Aandeel uit Zuidoost-Azië en China t.o.v. totale import
Primair papier en karton	3.182.600**	275.100	6.400	0,2%
Kant-en-klare papierproducten	1.762.000	110.300	74.200	4,2%
Drukwerk	165.400	29.500	19.800	12,0%
Totaal	5.110.000	414.900	100.400	2,0%

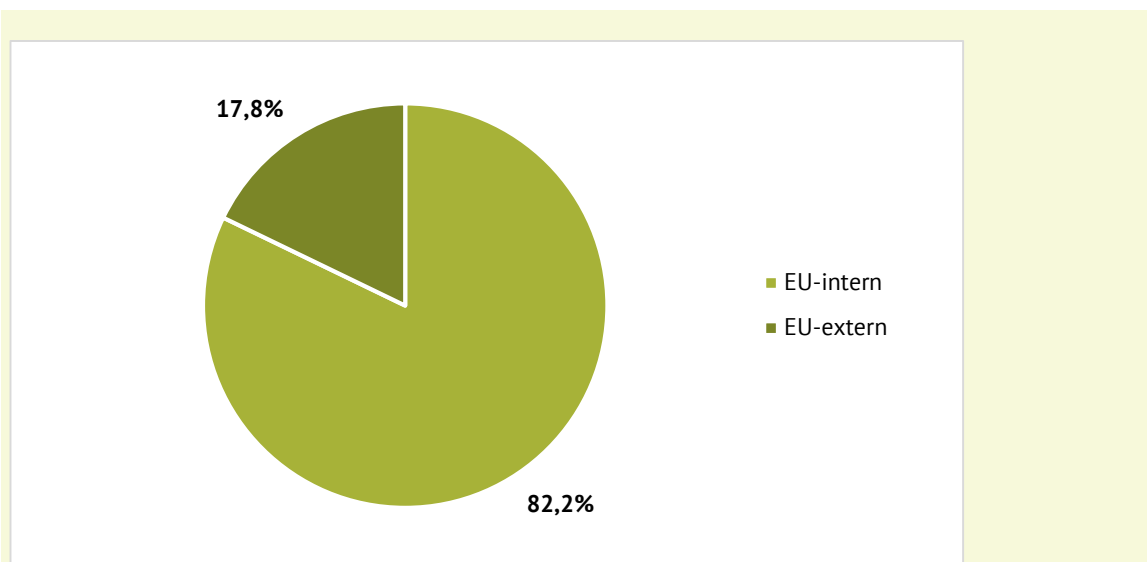
*Zuidoost-Azië: Vietnam, Laos, Cambodja, Thailand, Myanmar, Filipijnen, Maleisië en Singapore

**Het in deze tabel weergegeven importvolume primair papier en karton wijkt af van het volume weergegeven in hoofdstuk 4. In de gegevens die zijn opgenomen in Comext-database wordt rechtstreekse doorvoer wel meegenomen, maar binnen CBS data die de basis vormen voor hoofdstuk 4 is dat niet het geval.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

5.2 Import van drukwerk van binnen en buiten de EU

Van de totale Nederlandse import van drukwerk wordt met het grootste deel (135.900 ton of 82,5%) geïmporteerd uit landen binnen de EU (zie tabel 5.2). De belangrijkste handelspartners van Nederland voor drukwerk zijn Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk³⁴. Van de totale import van drukwerk in Nederland komt dus slechts 17,8% (29.500 ton) van buiten de EU (zie figuur 5.2 en tabel 5.2). Hier zal in de rest van dit hoofdstuk nader op worden ingegaan.

Figuur 5.2

Verhouding tussen EU-interne en EU-externe import van drukwerk in Nederland in 2017.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos.

Tabel 5.2

³⁴ Teunen, J. 2018. Grafimedia in cijfers 2018. Veenendaal, GOC. https://www.printmedianieuws.nl/wp-content/uploads/2018/06/GOC-GRAFIMEDIA-IN-CIJFERS-2018.def_.pdf

Totaaloverzicht van de herkomst van drukwerk van binnen de EU (EU-intern), van buiten de EU (EU-extern) en de totale import door Nederland in 2017 in volume en aandelen.

Land	Importvolume (ton)	Aandeel binnen de totale import
EU-interne import	135.900	82,2%
EU-externe import	29.500	17,8%
Totale import	165.400	100%

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

5.3 Import van drukwerk van buiten de EU

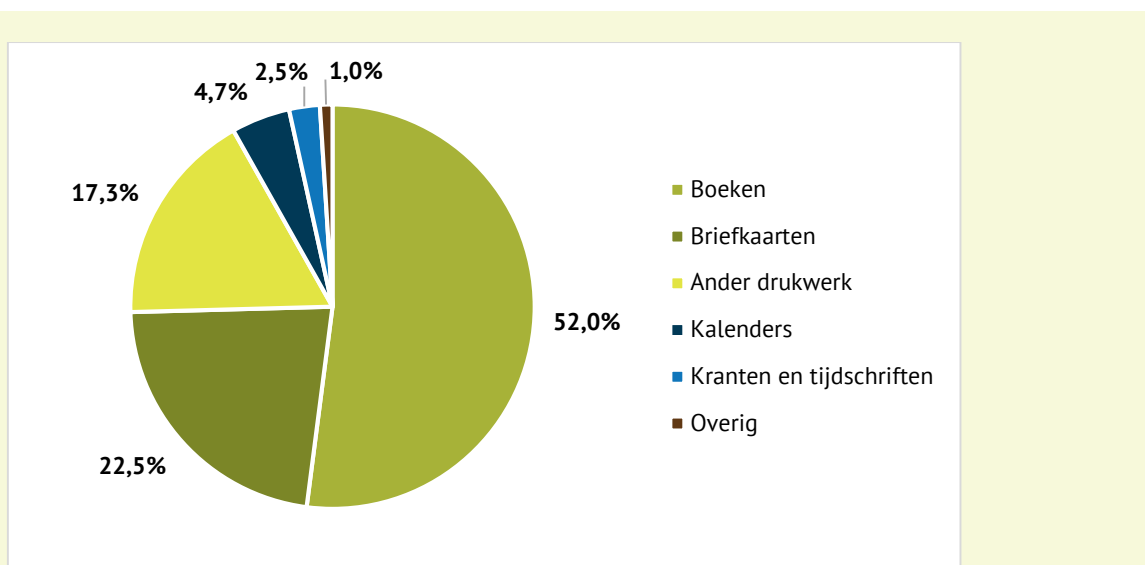
5.3.1 Importvolume

Figuur 5.3 en tabel 5.3 geven een overzicht van het totale importvolume drukwerk van buiten de EU (29.500 ton) en het aandeel van verschillende productgroepen³⁵ binnen de totale EU-externe import van drukwerk in 2017.

De belangrijkste productgroepen van de EU-externe import zijn boeken (52,0%), briefkaarten (22,5%) en ander drukwerk³⁶ (17,3%). Samen dekken deze drie groepen bijna 92% van het importvolume van EU-extern.

³⁵ De indeling naar productgroep is gebaseerd op de indeling binnen de gecombineerde nomenclatuur voor de internationale handel in goederen. Meer informatie op de bijbehorende productcodes is opgenomen in bijlage 3.

³⁶ Onder andere reclaimedrukwerk, handelscatalogi en dergelijke, prenten, gravures en andere afbeeldingen en overig drukwerk.

Figuur 5.3

Verdeling productgroepen binnen het totale EU-externe importvolume in Nederland in 2017.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

Tabel 5.3

Het Nederlandse EU-externe importvolume (ton) per productgroep en het aandeel per productgroep binnen de totale EU-externe import van drukwerk.*

Productgroep	EU-externe importvolume in 2017 (ton)	Aandeel van totaal
Boeken	15.500	52,0%
Briefkaarten	6.600	22,5%
Ander drukwerk	5.100	17,3%
Kalenders	1.400	4,7%
Kranten en tijdschriften	700	2,5%
Overig	200	1,0%
Totaal	29.500	100%

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

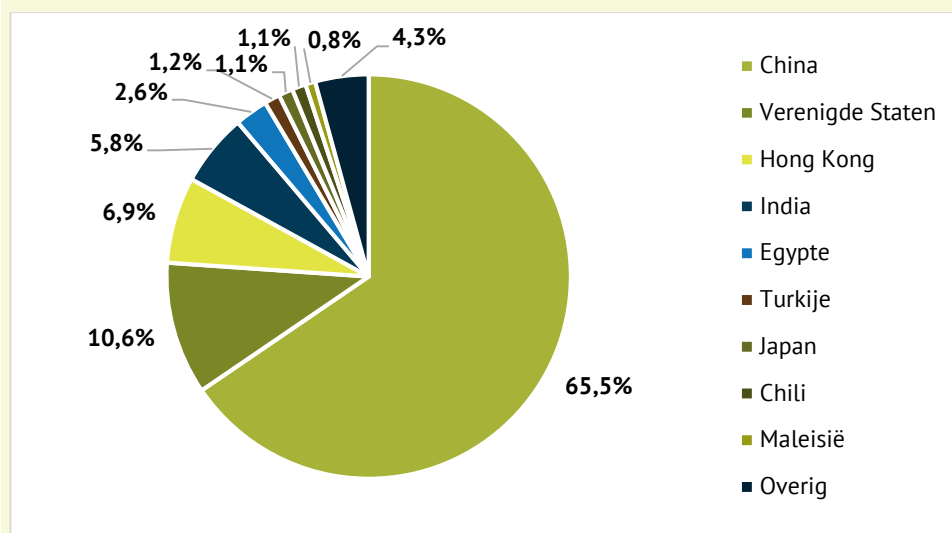
5.3.2 Herkomstlanden

Figuur 5.4 en tabel 5.4 geven een overzicht van de belangrijkste herkomstlanden voor het van buiten de EU geïmporteerde drukwerk. Binnen EU-externe import zijn China (65,5%) en de Verenigde Staten (10,6%) de belangrijkste herkomstlanden. Samen dekken zij driekwart van de EU-externe import. Het importvolume uit China dekt in de totale Nederlandse import van drukwerk (van zowel binnen als buiten de EU) een aandeel van 11,7%.

Voor de productgroep boeken en brochures komt 25,7% van de totale import (12.534 ton van 48.810 ton) van buiten de EU. Van deze EU-externe import is China met 68,9% het belangrijkste herkomstland, opnieuw gevolgd door de Verenigde Staten (11,1%). Meer informatie is opgenomen in bijlage 5I.

Voor prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten komt 90% van de totale import (6.635 ton van 7.374 ton) van buiten de EU. Hier zijn China (72,8%) en Hong Kong (26,0%) de belangrijkste EU-externe herkomstlanden, maar het totale geïmporteerde volume ligt aanzienlijk lager dan bij boeken en brochures. Meer informatie is opgenomen in bijlage 5II.

Ook India heeft voor enkele producten een groot aandeel. Zo staat India voor de productgroepen van 'prentenalbums e.d. voor kinderen' en 'globes' op de tweede plaats (respectievelijk 42,9% en 39,4%) na China (respectievelijk 47,9% en 60,1%) als herkomstland van buiten de EU. Voor globes gaat het hier echter om een zeer klein importvolume vergeleken met andere productgroepen (75 ton). Meer informatie over de productgroep 'prentenalbums e.d. voor kinderen' is opgenomen in bijlage 5III.

Figuur 5.4

Belangrijkste herkomstlanden binnen de totale Nederlandse EU-externe import van drukwerk in 2017 (17,8% van de totale import van drukwerk).

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

Tabel 5.4

Totaaloverzicht voor de EU-externe herkomst van drukwerk, het aandeel binnen de EU-externe import en de totale import door Nederland in 2017.

Land	Importvolume (ton)	Aandeel EU-externe import	Aandeel totale import
China	19.300	65,5%	11,7%
Verenigde Staten	3.100	10,6%	1,9%
Hong Kong	2.000	6,9%	1,2%
India	1.700	5,8%	1,0%
Egypte	800	2,6%	0,5%
Turkije	400	1,2%	0,2%
Japan	300	1,1%	0,2%
Chili	300	1,1%	0,2%
Maleisië	200	0,8%	0,1%
Overig	1.400	4,3%	0,8%
Totaal EU-externe import	29.500	100%	17,8%

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

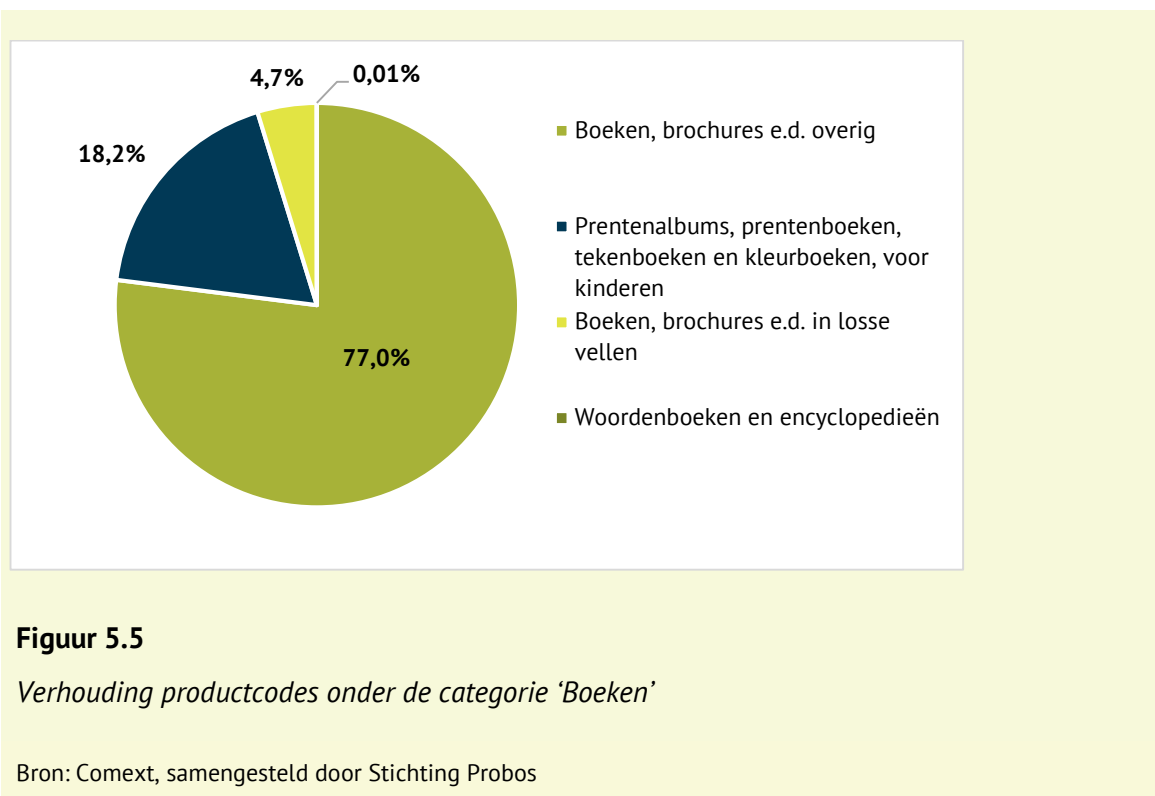
* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

5.4 Boeken

Op basis van de bovenstaande analyse blijkt dat, van de totale EU-externe import van drukwerk, de productgroep 'Boeken' met 52,0% het grootste aandeel heeft (zie tabel 5.3). Daarom wordt hier dieper ingegaan op deze productgroep.

5.4.1 Import boeken

Onder de categorie 'Boeken' vallen vier productcodes (zie figuur 5.5). Tabel 5.5 geeft voor de belangrijkste codes een overzicht van de belangrijkste herkomstlanden en het importvolume uit deze landen.

Met name onder de categorie 'overig' voor boeken en brochures en voor de 'prentenalbums e.d. voor kinderen' komt een groot deel uit China (respectievelijk 72,7% en 47,9%). Onder deze productcodes worden voor boeken in Nederland de grootste volumes van buiten de EU geïmporteerd, waardoor hiermee ook het grote aandeel van China in de EU-externe import van boeken in zijn geheel wordt verklaard. En daarmee ook het grote aandeel van China in de totale EU-externe import van drukwerk, omdat meer dan 50% van de totale EU-externe drukwerkimport uit boeken bestaat.

Voor boeken en brochures geïmporteerd in losse vellen komt bijna de helft van de EU-externe import uit de Verenigde Staten (45,1%). Daarnaast komt 24,3% uit China. De EU-externe import heeft echter een zeer klein aandeel binnen de totale import van boeken en brochures in losse vellen in Nederland (14.700 ton)

Tabel 5.5

Belangrijkste EU-externe herkomstlanden voor de import van boeken in Nederland in 2017 voor productcodes in de categorie 'Boeken' en het totale EU-externe importvolume per productcode.*

Productcode voor:	Belangrijkste herkomstlanden	Importvolume uit herkomstland (ton)	Aandeel in EU-externe import (%)	Totale EU-externe import (ton)	Totale import (ton)
Boeken, brochures e.d. Overig	China	8.600	72,7%		
	Verenigde Staten	1.100	9,0%		
	Totaal			11.800	34.100
Prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen	China	1.300	47,9%		
	India	1.200	42,9%		
	Totaal			2.800	7.400
Boeken, brochures e.d. in losse vellen	Verenigde Staten	300	45,1%		
	China	200	24,3%		
	Totaal			700	14.700
Totaal Boeken**	China	10.100	65,8%		
	India	1.200	10,6%		
	Verenigde Staten	1.400	9,3%		
	Totaal			15.300	56.200

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

** Het importvolume bij 'Totaal Boeken' verschilt voor India van de optelling van volumes per productcode omdat India voor 'Boeken en brochures e.d. overig' met 400 ton een klein aandeel binnen deze code heeft, en daardoor niet in het overzicht genoemd wordt maar wel in de totaaloptelling is meegenomen.

Ontwikkelingen van invloed op de import van boeken

1 op de 6 papieren boeken op de Nederlandse markt komt uit het buitenland. Naar verwachting zal dit aandeel de komende 5 jaar met zo'n 25% toenemen (en is naar schatting in de afgelopen 6 jaar al verdubbeld). Deze trend wordt aangejaagd door onderwijs en media. Jeugdige lezers (<20 jaar) lezen steeds minder in het Nederlands. Het onderwijs wordt in toenemende mate in het Engels gegeven en ook op internet is het merendeel Engels. Engels lezen wordt hiermee steeds normaler en zal zo ook het aandeel Engelstalige boeken doen toenemen, waarmee naar verwachting ook de import van boeken uit het buitenland zal toenemen. Een andere belangrijke trend is de opkomst van 'printing on demand'. Dit zijn vaak kleinere oplages die vaak dichterbij huis worden geprint (Nederland of omliggende landen). Het Centraal Boekhuis heeft bijvoorbeeld een speciale drukstraat voor 'printing on demand'-opdrachten. Met een toenemend aantal 'printing on demand'-printopdrachten zullen er naar verhouding meer boeken in Nederland of omliggende landen worden geproduceerd. Verwacht wordt niet dat dit de trend naar meer import in absolute volumes zal breken.

5.4.2 Boeken uit China

Uit de bovenstaande analyse blijkt dat bijna tweederde (65,5%) van de Nederlandse import van drukwerk van buiten de EU afkomstig is uit China (zie figuur 5.4). Deze bestaat voor meer dan 50% uit boeken (zie bijlage 6).

Door interviews met uitgeverijenconcerns en sectororganisaties in Nederland is geprobeerd inzicht te verkrijgen in de beweegredenen achter het importeren van boeken uit China.

Uitgeverijen

Binnen de boekensector spelen de uitgeverijen een belangrijke rol. De import van boeken uit het buitenland wordt gedaan door uitgeverijen. Zij plaatsen printopdrachten bij drukkers in binnen- en buitenland voor de vervaardiging van de boeken die op de Nederlandse markt worden gebracht.

Binnen de uitgeverijensector in Nederland zijn enkele overkoepelende uitgeversconcerns actief, waarbinnen vele individuele uitgeefbedrijven als dochteronderneming gebundeld zijn, bijvoorbeeld; VBK Uitgevers, WPG Uitgevers, Koninklijke Boom uitgevers, Wolters Kluwer en LannooMeulenhoff.

Vanuit de individuele uitgeverijen gezien, is de uitgeverijensector opgebouwd uit enkele zeer grote uitgeverijen en vele kleine uitgeverijen. Van de 3.930 uitgeverijen in Nederland zijn er 39 (1%) verantwoordelijk voor 75% van de markt. De vijf grootste uitgeverijen dekken samen 25% van de markt.

De voornaamste reden om printopdrachten in China te laten uitvoeren heeft te maken met de prijs. Productie is in China veel goedkoper en China heeft enorme drukkerijen waarin makkelijk grote volumes verwerkt kunnen worden. Vooral voor grote oplages wordt dit volumevoordeel als belangrijk argument genoemd. Ook voor speciale boeken waarbij in de productie veel handwerk nodig is, is China interessant. Handwerk is in China veel goedkoper. Denk hierbij bijvoorbeeld aan boeken met leeslintjes of boeken met een bepaalde afwijkende vorm. Standaard leesboeken en kleine oplagen (minder dan 5.000-10.000 stuks) worden vaak in Europa of Turkije gedrukt.

Ook worden internationale co-producties genoemd als printopdrachten die vaak in China worden gedrukt. Hierbij plaatsen meerdere uitgevers uit verschillende landen samen een productieopdracht voor de productie van eenzelfde boek in verschillende talen. Bijvoorbeeld van kookboeken, zoals van Jamie Oliver. Deze boeken hebben internationaal hetzelfde kleurenwerk (layout), maar de teksten worden voor elk land in de eigen taal gedrukt. Ook kinderboeken hebben mogelijk een groot aandeel binnen de boekenimport uit China, omdat deze ook vaak internationaal in verschillende talen worden uitgegeven. Bijvoorbeeld de boekjes van Geronimo Stilton, een van oorsprong Italiaanse kinderboekenserie die nu als bestseller in meerder talen wordt uitgegeven.

Productie in China brengt wel lange wachttijden met zich mee. Voor opdrachten die snel geleverd moeten worden, is China dus geen optie³⁷.

In de categorie ‘Prentenalbums e.d. voor kinderen’ heeft China een groot aandeel in de EU-externe import. Kinderboeken, zoals tekenboeken en kleurboeken, worden veel door speelgoedwinkels (en andere winkels die kinderspeelgoed verkopen) verkocht. Voor deze winkels is inkoop van speelgoed vanuit China vrij gangbaar, wat ook het grote aandeel in deze productgroep kan verklaren, omdat het makkelijker is om alle producten gezamenlijk te transporteren. Daarnaast is naar verwachting in de productcategorie kleur- en tekenboeken de continue leverbaarheid van een bepaald kleurboek minder belangrijk dan voor specifieke tijdschriften of populaire boeken. Hiermee vormen de langere levertijden geen drempel voor de keuze om dergelijke kinderboeken in China te laten drukken.

Naast de lange wachttijd wordt ook de milieu-impact van het verschepen van boeken uit China genoemd als een belangrijke reden voor uitgeverijen om uit milieu overwegingen niet in China te laten drukken.

5.4.2.1 Duurzame herkomst

Uit de interviews komt naar voren dat anders dan bij hout, het wel of niet gecertificeerd zijn van boeken geen keuzecriterium is voor de consument. In de boekenmarkt is CoC geen onderscheidend marketingkenmerk of verkoopargument. Bij boeken bepaalt de auteur en de titel of het boek wordt gekocht. Het al dan niet CoC-gecertificeerd zijn van het binnenwerk wordt vooral bepaald door de ethiek van de uitgever zelf, niet door de vraag vanuit de consument.

Certificering is in de boekenwereld inmiddels een gegeven. In de romandruk is het gebruikelijk om op gecertificeerd papier te laten drukken. Papiersoorten die veel worden gebruikt voor romans bieden tegenwoordig vaak gecertificeerde opties aan, bijvoorbeeld Munken papier van Arctic Paper of de papierlijnen ‘Act Green’ en ‘Bio Cycle’ van Gmund uit Duitsland. Ook wordt vaak gerecycled papier gebruikt. Cocoon Paper uit Frankrijk, bijvoorbeeld, biedt 100% FSC Recycled papier aan.

Uit de telefoongesprekken is geen indicatie van het aandeel boeken met een CoC-certificaat naar voren gekomen. Voor deze informatie werd voornamelijk naar enkele sectororganisaties verwezen, zoals de Mediafederatie³⁸, Stichting PRN³⁹ en stichting Papierenkarton.nl⁴⁰. Deze organisaties houden echter geen specifieke informatie bij over de aandelen boeken (en papier- en kartonproducten) die met CoC-certificaat op de Nederlandse markt worden gebracht. Een concrete indicatie van het aandeel boeken op de Nederlandse markt dat is geproduceerd met aantoonbaar duurzaam geproduceerde grondstof is daarom niet te geven.

5.5 Conclusie

Van de totale drukwerkimport komt 12% uit de regio Zuidoost-Azië en China, waarin boeken uit China een belangrijk onderdeel vormen. Van de import uit China bestaat meer dan de helft (52,2%) uit

³⁷ Voor kranten en tijdschriften, bijvoorbeeld, komt maar 2,8% van de EU-externe import uit China (20 ton), en komt 94,0% van de totale import van binnen Europa (39.000 ton).

³⁸ De vereniging van brancheorganisaties voor mediabedrijven en uitgeverijen in Nederland <https://mediafederatie.nl/>

³⁹ Monitoringsinstantie voor de afzet van nieuw papier en karton op de Nederlandse markt <http://www.prn.nl/over-prn>

⁴⁰ Kennisplatform voor duurzaam papier en karton <http://papierenkarton.nl/>

boeken. Binnen de boekensector wordt de ontwikkeling van het aandeel aantoonbaar duurzaam niet bepaald door de markt. Niet de consument, maar de ethiek van de uitgeverij is bepalend voor de keuze om boeken al dan niet op CoC-gecertificeerd papier te laten drukken. Het al dan niet gecertificeerd zijn speelt hier geen rol in de verkoop. Op basis van deze verkennende studie kunnen geen uitspraken worden gedaan over een indicatie van het aandeel boeken dat met CoC-certificaat op de markt wordt gebracht.

Met de import uit de regio Zuidoost-Azië en China bestaat de kans dat er houtvezels uit illegale kap gebruikt zijn als grondstof voor de productie. Het grootste deel van het in Nederland geïmporteerde drukwerk komt echter uit landen binnen de EU (82,2%). Daarnaast is het aandeel van drukwerk binnen de totale import van papier en karton zo klein (3,2%) dat het de vraag is in hoeverre actief inzetten op het aantonen en verbeteren van het aandeel aantoonbaar duurzaam binnen deze productgroep een grote invloed zal hebben op het totale aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout en papier op de Nederlandse markt.

Vanuit de EUTR bestaat geen verplichting om bij import van drukwerk van buiten de EU de legaliteit van de gebruikte houtvezel aan te tonen. Het opnemen van de goederencodes voor drukwerk binnen de EUTR is een goede stap om het aandeel aantoonbaar legaal en daarmee hopelijk ook duurzame primaire houtvezels binnen de productie van papier en karton te vergroten.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

De marktmeting duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2017 levert de volgende resultaten op:

- *Aandeel duurzaam geproduceerd hout*
Het in 2017 op de Nederlandse markt gebrachte aantoonbaar duurzaam geproduceerde volume gezaagd hout en plaatmateriaal wordt ingeschat op ca. 5.125.000 m³ rhe⁴¹. Dat is 84,7% van de totale verbruikte hoeveelheid gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 in Nederland.
- *Marktaandeel FSC en PEFC* Het aandeel FSC is 53,4% en PEFC 31,3% binnen het totale Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal.
- *Resultaten per productgroep*
De marktaandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de verschillende productgroepen laten een grote variatie zien:
 - Gezaagd naaldhout: 84,8%
 - Gezaagd tropisch hardhout: 67,1%
 - Gezaagd gematigd loofhout: 37,7%
 - Plaatmateriaal: 92,5%
- *Vergelijking met 2015*
Ten opzichte van de voorgaande marktmeting over het jaar 2015 is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd toegenomen van 83,3% naar 84,7%. De marktsegmenten plaatmateriaal en gezaagd gematigd loofhout vertonen de meeste groei van het marktaandeel aantoonbaar duurzaam met respectievelijk 4,3% en 4,1%. Het marktaandeel binnen gezaagd tropisch hardhout nam toe met 3,8% van 63,3% naar 67,1%. Met een daling van 0,7% kan voor gezaagd naaldhout gesproken worden van een stabilisatie van het marktaandeel. Het volume dat met een PEFC-MTCS certificaat op de markt is gebracht is voor deze vergelijking zowel voor 2015 als 2017 als aantoonbaar duurzaam geproduceerd meegenomen.
- *Herkomst gezaagd tropisch hardhout*
De belangrijkste landen van herkomst binnen het totale volume gezaagd tropisch hardhout in 2017 zijn:
 - Maleisië: 33,1%
 - Indonesië: 15,7%
 - Gabon: 14,2%
 - Kameroen: 13,6%
 - Brazilië: 9,2%

Binnen het segment aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd tropisch hardhout, zijn de belangrijkste landen van herkomst:

⁴¹ Rondhoutequivalent (rhe): heeft betrekking op de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaald product te maken. Voor 1 m³ gezaagd naaldhout is bijvoorbeeld 1,35 m³ rondhout nodig.

- Maleisië: 46,8%
- Indonesië: 13,3%
- Gabon: 10,5%
- Congo-Brazzaville: 9,7%
- Brazilië: 9,3%

- *Hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer in de B&U en GWW*

Er is naar schatting in 2017 2.602.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal door de burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U) verwerkt. Van dit volume is circa 91,1%, aan het begin van het bouwproces, als aantoonbaar duurzaam geproduceerd aan te merken. Door de GWW is in 2017 naar schatting 183.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal verwerkt. Van dit door de GWW verwerkte volume is 73,0% aantoonbaar duurzaam geproduceerd. De B&U en GWW verwerken respectievelijk 46,4% en 2,6% van het totale volume aan aantoonbaar duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2017. Wanneer alleen wordt gekeken naar het totale volume gezaagd tropisch hardhout dat in 2017 op de Nederlandse markt is gekomen dan hadden de B&U en de GWW daarbinnen een aandeel van respectievelijk 46% en 32%.

- *Hout met een FLEGT-vergunning*

Tijdens deze marktmeting is ook het marktaandeel van gezaagd hout en plaatmateriaal dat met een FLEGT⁴²-vergunning vanuit Indonesië is geïmporteerd ingeschat. Het in 2017 geïnventariseerde, op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd hout en plaatmateriaal voorzien FLEGT-vergunning is ca. 66.800 m³ rhe. Dat is 0,9% van het totale Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal in 2017 en 14,8% van het totale Nederlandse verbruik van tropisch gezaagd hout en tropisch plaatmateriaal. Bij de interpretatie is het belangrijk er rekening mee te houden dat hout zowel met een certificaat voor duurzaam bosbeheer als een FLEGT-vergunning kan worden geïmporteerd. Daarnaast geldt voor hout dat van origine afkomstig is uit Indonesië, maar dat bijvoorbeeld via België wordt geïmporteerd in principe de FLEGT-vergunning vervalt vanaf het moment dat het op de Belgische (en dus de EU) markt is gebracht.

- *Duurzaam geproduceerde pulp*

In 2017 kan 68,7% van de houtpulp (cellulose), die door de Nederlandse papier- en kartonfabrieken wordt ingezet, als aantoonbaar duurzaam geproduceerd worden aangemerkt.

- *Papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer*

Op basis van de resultaten uit de marktmeting wordt geschat dat in 2017 2.468.000 ton aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt gebracht. Deze hoeveelheid vertegenwoordigt een marktaandeel van 84,7% op de totale Nederlandse markt voor papier en karton. Het aandeel FSC is 66,7% en PEFC 18,0% binnen het totale Nederlandse verbruik van papier en karton.

- *Resultaten per productgroep*

- Grafisch papier en karton: 84,1%
- Krantenpapier: 73,9%

⁴² Forest Law Enforcement, Governance and Trade

- Verpakkingspapier en –karton: 86,1%
 - Hygiënisch papier: 89,1%
 - Overig papier: 62,0%
- *Vergelijking met 2015*

Ten opzichte van de voorgaande marktmeting over het jaar 2015 is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton toegenomen van 65,6% naar 84,7%. De marktsegmenten overig papier en grafisch papier en karton vertonen de meeste groei van het marktaandeel aantoonbaar duurzaam met respectievelijk 30,6% en 29,6%. Het marktaandeel binnen hygiënisch papier nam toe met 9,8% van 63,3% naar 67,1%. Tenslotte nam het marktaandeel binnen krantenpapier enigszins af met 2,0%.
- *Drukwerk op de Nederlandse markt*

Drukwerk omvat een klein aandeel binnen de totale import van papier en karton (3,2%). Het grootste deel van het in Nederland geïmporteerde drukwerk komt uit landen binnen de EU (82,2%). Hiernaast is 12% van afkomstig uit de regio Zuidoost-Azië en China, waarin boeken uit China een belangrijk onderdeel vormen. Tijdens deze verkennende studie is het niet mogelijk gebleken een indicatie te geven van het aandeel boeken dat onder een certificaat voor duurzaam bosbeheer (dus met CoC-certificaat) op de Nederlandse markt wordt gebracht.

6.2 Aanbevelingen

1. *Werk definitie duurzaam geproduceerd hout verder praktisch uit*

Binnen deze marktmeting is aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout gedefinieerd als hout dat voldoet aan de inkoopcriteria voor houten producten van de Nederlandse rijksoverheid, zoals verwoord in TPAS. Om dit voor deze studie concreet en praktisch toepasbaar te maken, wordt dit vervolgens beperkt tot de keurmerken die zijn toegelaten tot het duurzaam inkoopbeleid (FSC en PEFC). Echter, niet alleen gecertificeerd hout is duurzaam geproduceerd. De overheid sluit ook geen hout uit, zolang kan worden aangetoond dat het aan de inkoopcriteria voldoet. In de praktijk is het echter geen sinecure om dit aan te tonen en niet eenvoudig voor een overheidsinkoper om de bewijslast te toetsen. Anderzijds: het is op korte termijn ook een illusie om 100% gecertificeerd hout op de Nederlandse markt te krijgen. Zo is bijvoorbeeld nog geen 50% van het Nederlandse bos gecertificeerd duurzaam beheerd en moet voor landschappelijke beplantingen, een andere belangrijke bron voor de Nederlandse houtvoorziening, certificering nog uitgewerkt worden. Bovendien; niet al het hout op de markt komt uit bos en landschappelijke beplantingen. Met andere woorden: het verdient aanbeveling te onderzoeken of de definitie van duurzaam geproduceerd hout verder handen en voeten gegeven kan worden. Daarbij zou bijvoorbeeld gekeken kunnen worden op welke manier er gewerkt wordt bij de Better Biomass certificering waarbinnen ook beplantingen buiten bosverband een groot aandeel hebben.

2. *Focus op emballage-industrie*

De emballage-industrie is dé sector om het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt binnen de productgroepen gezaagd naaldhout en gezaagd gematigd loofhout verder te vergroten. De emballage-industrie was in 2013 bijvoorbeeld goed voor meer dan 40% van het verbruik van gezaagd naaldhout en 70% van het verbruik van gezaagd gematigd loofhout⁴⁵. Daarom wordt er ook meteen een grote bijdrage geleverd aan het algehele marktaandeel indien het marktaandeel binnen de emballage-industrie toeneemt.

Bovendien lijkt er sprake van laaghangend fruit, omdat in de landen van herkomst in de meeste gevallen het gros, tot zelfs 100% van het bos FSC en/of PEFC-gecertificeerd is. Daarmee lijken de knelpunten die het importeren van duurzaam geproduceerd hout betrekkelijk eenvoudig op te lossen, bij voldoende commitment van de sector (zowel producenten als klanten).

Wel gelden enkele bijzondere aspecten voor deze sector, die het voor emballage bedrijven extra uitdagend maakt 100% duurzaam geproduceerd hout in te kopen. De markt waarin de bedrijven opereren is zeer concurrerend, met lage marges. Bovendien is er weinig vraag vanuit klanten naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout, mede omdat het als verpakking ('tijdelijk hout') wordt gezien en dat klanten er niet altijd eigenaar van worden. Een verantwoorde herkomst van de houtvezel, speelt niet of nauwelijks een rol bij het gunnen van opdrachten. Het ontwikkelen van een gezamenlijk plan van aanpak door de emballagesector en haar (belangrijkste) klanten lijkt een belangrijke randvoorwaarde om verandering te week te brengen. Qua inhoud kan gedacht worden aan:

- a. Het opnemen van concrete ambities ten aanzien van het te realiseren aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen de ingekochte grondstof in haar

⁴⁵ Oldenburger, J., C. de Groot. 2015. *Afzetmarkten van gezaagd hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2013*. Stichting Probos, Wageningen.

door de emballagesector. In het geval van de EPV lijken de Gedragscode⁴⁴ en/of Beleidsplan⁴⁵ daarvoor de meest logische plek.

- b. Emballage bedrijven kunnen zelf standaard vragen om duurzaam geproduceerd hout. Gezien de beschikbaarheid van gecertificeerd hout in de landen van herkomst is de kans aanzienlijk dat de vraag ingevuld kan worden. Ook zonder dat daarvoor een meerprijs gerekend wordt. Bovendien stimuleert dit gecertificeerde bedrijven en bosbeheerders om hun certificering te continueren.
 - c. De Rijksoverheid koopt jaarlijks voor ongeveer 10 miljard EURO aan goederen en diensten in. Veel van de goederen worden op pallets getransporteerd. De Rijksoverheid kan met haar inkopen een faciliterende rol vervullen door in het inkoopbeleid niet alleen te verwijzen naar de ingekochte producten, maar ook naar het transportmiddel waarin of waarop ze vervoerd worden. Pallets en transportkisten worden veelal als 'slechts' een transportmiddel gezien. Waardoor er geen aandacht is voor de herkomst van de grondstof.
 - d. Belangrijke klanten van de emballagesector kunnen in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen, hun inkoopbeleid en/of deelname aan Green Deals, IMVO convenanten, e.d., aangesproken worden op de bijdrage die ze kunnen leveren aan duurzaam bosbeheer door ook voor verpakkingen te kiezen voor duurzaam geproduceerd hout.
3. *Vergroten marktaandeel gezaagd loofhout*
- De marktaandelen binnen de productgroepen gezaagd tropisch loofhout en met name gezaagd gematigd loofhout blijven met respectievelijk 67,1% en 37,7% nog steeds achter bij de andere twee productgroepen. Gerichte acties binnen deze twee productgroepen liggen dan ook voor de hand.
- a. Gezaagd tropisch hardhout
 - i. Het verdient aanbeveling marktsegmenten en afnemers waar duurzaam geproduceerd hout niet vanzelfsprekend is, aan te spreken op de bijdrage die zij kunnen leveren aan het stimuleren van duurzaam bosbeheer en het zekerstellen van de toekomstige beschikbaarheid van de grondstof. Denk hierbij aan de jacht- en trailerbouw, particuliere opdrachtgevers in het algemeen en meer specifiek in de GWW de kleinere aannemers, etc.
 - ii. Als opdrachtgever van circa 80%⁴⁶ van de opdrachten binnen de GWW kunnen de rijksoverheid en ook lagere overheid een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van het marktaandeel binnen deze productgroep. Door niet alleen 100% aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout te eisen in contracten, maar ook toezien op naleving van deze contracteis⁴⁷, kan het marktaandeel binnen de GWW aanzienlijk toenemen. Daarnaast heeft dit ook een stimulerende werking op de vraag naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout in het algemeen.
 - b. Ook binnen de timmerindustrie, de B&U en de DHZ en tuinsector liggen kansen om het marktaandeel te verhogen. Zij kunnen, bijvoorbeeld in het kader van het Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer, activiteiten formuleren die bijdragen aan het vergroten van het bewustzijn rondom nut en noodzaak van duurzaam geproduceerd tropisch hardhout, zoals PR en communicatie (storytelling); trainingen; standaard contracteisen; concrete doelstellingen formuleren per bedrijf; etc.

⁴⁴ <https://www.epv.nl/over/gedragscode>

⁴⁵ <https://www.epv.nl/cms/files/documenten/beleidsplan-juni-2010-dec-2015.pdf>

⁴⁶ Oldenburger, J., C. de Groot, M. van Benthem. 2015. *Marktvraag, beschikbaarheid en prijs van aantoonbaar duurzaam geproduceerd tropisch hout. Onderzoek naar de redenen voor de inkoop van niet gecertificeerd hout en de meerprijs en beschikbaarheid van gecertificeerd hout*. Stichting Probos, Wageningen

⁴⁷ http://www.probos.nl/images/pdf/rapporten/Rap2015_Van_bos_tot_bouwplaats.pdf

- i. Tropisch hout importerende bedrijven signaleren een tekort aan duurzaam geproduceerd hout, terwijl tegelijkertijd (Afrikaanse) concessiehouders een gebrek aan vraag naar duurzaam geproduceerd hout ervaren. Hier is sprake van een mismatch. Het verdient aanbeveling dat partijen zoals de nationale kantoren van FSC en PEFC, de European Sustainable Tropical Timber Coalition (STTC), de International Tropical Timber Technical Association (ATIBT) of brancheverenigingen van houthandelaren, zoals de VVNH, samenwerken en zorgen dat vraag en aanbod elkaar veel beter weten te vinden.
 - ii. Samenhangend met het voorgaande punt, verdient het aanbeveling initiatieven die minder bekende houtsoorten promoten te ondersteunen. In de regel vergroot dit de opbrengst per ha, wat bijdraagt aan het verbeteren van de business case duurzaam bosbeheer en verlaagt het de druk op commerciële soorten. De in de voorgaande aanbeveling genoemde organisaties kunnen hier een rol spelen. Bovendien geeft het concreet invulling aan het commitment van branches, en meer specifiek de hout- en houtverwerkende branches in het Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer, om ‘... een actieve bijdrage te leveren aan het versterken van de business case duurzaam bosbeheer’.
 - iii. Het verdient aanbeveling de houtverwerkende sector op te roepen open te staan voor afwijkende maten en kwaliteiten (i.p.v. alleen het ‘neusje van de zalm’ eisen). Dit maakt de markt voor houtproducenten (met toenemende hout schaarste) interessanter, omdat er betere zaagrendementen gehaald worden. Concurrerende markten in bijvoorbeeld Azië, staan hier reeds voor open. Ook dit punt kan sterk bijdragen aan het versterken van de business case duurzaam bosbeheer en aan duurzaamheid in het algemeen (beter de grondstof benutten).
- c. Gematigd loofhout.
- i. In paragraaf 3.5.1 is een analyse gemaakt van de reden waarom het marktaandeel binnen deze productgroep al jaren achterblijft bij de overige productgroepen. De belangrijkste oorzaak ligt bij de emballage-industrie. Er is dan ook een zeer duidelijke link met aanbeveling 2. Aanvullend op de emballage-sector, zijn er ook gerichte acties nodig binnen bijvoorbeeld de meubelindustrie en interieurbouw, de vloerenindustrie, B&U (bijv. restauraties), etc. voor het vergroten van het marktaandeel binnen deze productgroep.
 - ii. Binnen het Nederlandse verbruik van gezaagd gematigd loofhout speelt populieren een zeer belangrijke rol. Dit hout wordt met name ingezet binnen de emballage-industrie, maar bijvoorbeeld ook voor de productie van uitvaartkisten. Daarbij doet zich het probleem voor dat een groot deel van het areaal populieren bossen/plantages in bijvoorbeeld Nederland en Vlaanderen, niet is gecertificeerd. Enerzijds, omdat het binnen FSC bijvoorbeeld niet mogelijk is om landschappelijke beplantingen die geen onderdeel uitmaken van een bos onder (full) FSC-certificering te brengen. Deze beplantingen zijn wel een belangrijke bron van het populieren. Bij PEFC-certificering zijn er meer mogelijkheden en bovendien is in november 2018 de nieuwe internationale PEFC-standaard goedgekeurd, waarin een aparte Annex is opgenomen over ‘Trees outside Forests’ (ToF, bomen buiten het bos). Wanneer dit in de relevante nationale standaarden is verwerkt, wordt PEFC-certificering nog breder toegankelijk. Anderzijds, omdat populierenbos in deze regio’s vaak in eigendom is bij kleine particuliere eigenaren die het bos vanwege allerlei redenen (bijv. kleine oppervlakte, kosten, etc.) niet certificeren. Het verdient dan ook aanbeveling om de opties die er zijn om dit hout toch als aantoonbaar duurzaam geproduceerd aan te merken, naar de doelgroep te communiceren.

4. *Branchegerichte doelstellingen en monitoring*

Het verdient aanbeveling dat sectoren die nog geen interne doelstellingen geformuleerd hebben voor het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen het door de leden verhandelde / verbruikte volume hout en papier en karton producten, doelstellingen formuleren. Hierbij is het belangrijk dat deze doelstellingen ambitieus zijn in relatie tot de marktaandeelen in 2017 en dat ze worden gekoppeld aan een periodieke monitoring. Op basis van de uitkomsten uit de monitoring ontstaat ook voor deze sectoren inzicht in de stand van zaken met betrekking tot de toepassing van hout(producten) met een certificaat voor duurzaam bosbeheer en kunnen er waar nodig branche specifieke acties worden ontplooid. Transparantie speelt hierbij een belangrijke rol. Het in maart 2017 ondertekende Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer (het Convenant) biedt aanknopingspunten voor de sectororganisaties die het Convenant ondertekend hebben. In het Convenant staan zowel concrete ambities, als inzet en acties van partijen geformuleerd.

5. *Nederland als 'Best Practice' voor verduurzamen houtstromen.*

De Nederlandse markt voor houtproducten is te klein om een grote impact te hebben op de bossen in de landen van herkomst, zeker met de opkomst van grote consumenten als China en India. Het verdient dan ook aanbeveling internationaal gezamenlijk op te trekken om uiteindelijk gezamenlijk met een vraag naar duurzaam geproduceerd hout een zo groot mogelijke positieve impact te hebben op de bossen in de landen van herkomst. Bovendien kan duurzaam bosbeheer en het voorkomen van bosdegradatie en ontbossing een significante bijdrage (ca. 30%) leveren aan het halen van het klimaatakkoord. Wereldwijd heeft Nederland met bijna 85% generiek en 67% voor tropisch gezaagd hout, het hoogst gemeten marktaandeel duurzaam geproduceerd hout. Andere belangrijke tropisch hout importerende EU landen als Frankrijk (ca.12%), Italië (5%), Spanje (4%)⁴⁸ en België (26%)⁴⁹ kennen een beduidend lager marktaandeel. Veel partijen in Nederland, zoals NGO's, overheden, de bos- en houtsector, de nationale kantoren van FSC en PEFC en kennisinstellingen, hebben bijgedragen aan dit hoge marktaandeel. Het verdient dan ook aanbeveling dat zij de opgedane lessen delen met organisaties, overheden en bedrijfsleven in andere landen.

Een voorbeeld hiervan is het Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer⁵⁰ worden genoemd. Daarin committeert de Nederlandse overheid zich om o.a.:

- 'In het kader van de Amsterdam Verklaringen in te zetten om samen met andere Europese landen bosdegradatie en ontbossing tegen te gaan en bosherstel te stimuleren, onder meer door beïnvloeding van de Europese handelsagenda;
- Als onderdeel van het Nederlandse beleid in bilaterale en multilaterale relaties dit convenant te promoten;
- Zich in te zetten voor een gelijk speelveld door de resultaten van dit convenant te delen via kanalen bij de Europese Unie en de OESO.'

6. *Bijdrage bos en houtsector aan klimaatdoelstellingen en SDGs*

In haar rapport 'Progress towards the Sustainable Development Goals (SDGs)'⁵¹ bevestigen de Verenigde Naties de grote betekenis van duurzaam bosbeheer voor global goal 15 ('Life

⁴⁸ https://probos.nl/images/pdf/rapporten/EU_market_share_of_verified_sustainable_tropical_timber_IDH_STTC_Probos_report_June_2018.pdf

⁴⁹ https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/gecertificeerd_hout_op_de_belgische Markt_in_2016.pdf

⁵⁰ <https://bewustmethout.nl/convenant-duurzaam-hout/>

⁵¹ <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/secretary-general-sdg-report-2017--EN.pdf>

on Land'). Volgens FSC, heeft de vraag naar (FSC-gecertificeerd) duurzaam geproduceerd hout een positieve impact op 35 doelen onder 11 van de 17 Global Goals⁵². Specifiek kan alleen al door duurzaam bosbeheer en het voorkomen van bosdegradatie en ontbossing ca. 30% van de doelstellingen uit het klimaatakkoord gerealiseerd worden. Daar komt bij dat bomen tijdens hun groei CO₂ opslaan. Na het oogsten van het hout voor industriële doeleinden, blijft deze CO₂ opgeslagen in het hout. Wanneer hout minder milieuvriendelijke grondstoffen vervangt, neemt door substitutie de bijdrage aan de klimaatdoelstellingen verder toe. Randvoorwaarde voor deze positieve impact, is dat het hout aantoonbaar duurzaam geproduceerd moet zijn. Niet voor niets wordt aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout als norm gehanteerd in LCA's (levenscyclus analyses) die voor houtproducten worden uitgevoerd. Hout scoort in recent uitgevoerde LCA's, uitstekend ten opzichte van concurrerende materialen. Echter, wanneer niet aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout wordt gebruikt, valt het resultaat negatief uit. Het verdient dan ook aanbeveling dat de houtsector nog actiever zorgdraagt voor 100% duurzaam geproduceerd hout op de markt. Dit kan door doelstellingen te formuleren of aan te scherpen en elkaar onderling aan te spreken op het behalen van de doelstellingen. Hiermee kan de sector een brede maatschappelijke beweging op gang brengen, waar de houtsector en de bossen de vruchten van plukken.

7. *Vergroten aandeel gecertificeerd hout uit Nederlands bos*

Hout uit het Nederlandse bos en landschap levert een bijdrage van ongeveer 10% binnen het Nederlandse houtverbruik voor materiaal toepassingen. In 2017 was slechts 45,8% van het Nederlandse bosoppervlak gecertificeerd is. Bovendien wordt uit het Nederlandse FSC- en PEFC gecertificeerde bos geogste hout slechts tussen de 50 en 60% daadwerkelijk met een FSC- of PEFC-certificaat verkocht. Als daarbij dan nog wordt meegenomen dat veel van dit hout in volgende schakels in de (rond)houtverwerking zijn certificaat verliest, dan is het duidelijk dat er in Nederland zelf nog werk aan de winkel is. Binnen het in Nederland geproduceerde gezaagd naaldhout en gezaagd gematigd loofhout is respectievelijk slechts 20,4% en 12,8% voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer.

De hoofdreden dat een groot deel van het geogste volume niet met certificaat wordt geleverd, is het feit dat de klant er niet om vraagt. Opnieuw is hier de emballage-industrie een belangrijke klant. Ongeveer 60% van het in Nederland geproduceerde gezaagde hout is bestemd voor de emballage-industrie. Het stimuleren van de vraag naar rondhout met een FSC- of PEFC-certificaat uit het Nederlandse bos zal dus automatisch resulteren in een hoger aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt. Daarnaast wordt het lage aandeel gecertificeerd bos door Nederland niet het visitekaartje afgegeven dat andere landen stimuleert aantoonbaar duurzaam bosbeheer na te streven. Het zou goed zijn te bekijken op welke manier het FSC- en PEFC-gecertificeerde bosareaal kan worden vergroot.

8. *Uitbreiden scope marktmeting*

Tijdens deze marktmeting is voor de eerste keer ook een productgroep binnen de kant-en-klare houtproducten meegenomen. Dit betrof drukwerk. De detailstudie heeft duidelijk gemaakt dat het niet eenvoudig is om vanuit de sector zelf een idee te verkrijgen over het aandeel aantoonbaar duurzaam binnen deze sector. De verwachting is dat dit ook voor de andere productgroepen binnen de kant-en-klare houtproducten geldt. Deze producten vertegenwoordigen echter een zeer aanzienlijke houtstroom (ca. 56% qua waarde en ca. 28% qua hoeveelheid) binnen het Nederlandse verbruik van primaire en secundaire

⁵² <https://ic.fsc.org/en/web-page-/fsc-contributions-to-achieving-the-sustainable-development-goals>

houtproducten (Oldenburger *et al.*, 2014). Daarom blijft het van belang voor bepaalde specifieke stromen kant-en-klare houtproducten het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerde houtvezel te proberen te bepalen. Gezien de problematiek rondom niet duurzame en/of illegale praktijken, is het nog eens extra relevant voor producten gemaakt van tropisch hout. Dit vraagt om een gedetailleerde studie, voor belangrijke productgroepen. De resultaten kunnen als 0-meting dienen voor toekomstige marktmetingen. De uitvoering van de detailstudie zal bovendien al resulteren in meer aandacht en bewustwording ten aanzien van het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen de kant-en-klare houtproducten.

Een andere houtstroom die vrijwel buiten beeld blijft is de import en productie van energiepellets. Vanuit het Energieakkoord worden eisen gesteld aan de grootschalige toepassingen van energiepellets. Voor de overige toepassingen ontbreken deze. De import van kleinschalige toepassingen van energiepellets neemt echter steeds meer toe. Het is momenteel onduidelijk hoe het is gesteld met de duurzaamheid van de grondstof die hiervoor wordt gebruikt.

9. *Kennisoverdracht*

Naast specifieke communicatie over het verschil tussen de EUTR, hout met een FLEGT-vergunning en duurzaam geproduceerd hout, blijft er vrij breed in de sector en bij sector organisaties (die iets verder af van het product hout staan) sprake van een kennislacune. Deze kennislacune heeft betrekking op de volgende onderwerpen: het belang van duurzaam bosbeheer; hoe op de juiste manier duurzaam geproduceerd hout te specificeren en te herkennen; nut en noodzaak gebruik aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout; hoe certificering van duurzaam bosbeheer en de keten werkt; etc. Het verdient aanbeveling deze kennislacune op maat te vullen en daarmee de toepassing van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout te vergroten. Denk hierbij aan overheidsinkopers informeren over het toetsen of duurzaam geproduceerd hout is toegepast / geleverd; houtverkopers informeren over nut en noodzaak duurzaam geproduceerd hout, belang van minder bekende houtsoorten e.d., zodat zij de boodschap ook verder uit kunnen dragen, etc.

10. *Vergroten marktaandeel papier en karton*

Met een recycling percentage van ca. 85% op de Nederlandse markt, is volgens de sector nagenoeg het maximale percentage wat gerecycled kan worden, bereikt. Wel is er groei mogelijk in het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerde primaire houtvezel. Dit kan door het hout te betrekken uit gecertificeerde bossen; bij te dragen aan groei van het areaal gecertificeerd bos in Nederland en aangrenzende regio's en in te zetten op certificering van landschappelijke beplantingen (zie aanbevelingen 1 en 3). Bovendien verdient het aanbeveling te kijken of de papiersector een rol kan spelen in de praktische uitwerking en eventuele toetsing in de praktijk van het aantonen dat hout uit niet FSC of PEFC gecertificeerd bos, kan voldoen aan de Nederlandse inkoopcriteria (zie aanbeveling 1).

11. *Vergroten zichtbaarheid certificering duurzaam bosbeheer in papiersector*

Een verantwoorde herkomst van de houtvezel, speelt bij klanten van de papiersector niet of nauwelijks een rol bij het kiezen voor een bepaald product. Terwijl een betrekkelijk groot aandeel met certificaat voor duurzaam bosbeheer geproduceerd wordt of kan worden. Het vergroten van de vraag naar papierproducten van aantoonbaar duurzaam geproduceerde houtvezel, draagt bij aan het vergroten van draagvlak voor certificering van duurzaam bosbeheer binnen de papiersector en daarmee naar de vraag naar gecertificeerde producten. De papiersector zelf kan over het belang van duurzaam bosbeheer communiceren en de duurzame herkomst van de gebruikte vezels zichtbaar maken op eindproducten, bijvoorbeeld

middels FSC en PEFC logo's. Klanten en maatschappelijke organisaties kunnen actief vragen om papierproducten met aantoonbaar duurzaam geproduceerde vezel.

12. *Drukwerk opnemen in de scope EUTR*

Ook al vormt drukwerk binnen de totale Nederlandse import van papier- en kartonproducten een klein aandeel (3,2%) en komt hiervan weer slechts een klein deel (17,9%) van buiten Europa, dit deel is wel groeiende en bovendien komt van deze EU-externe import 67,1% uit China en Zuidoost Azië. Van dit deel bestaat het overgrote deel uit boeken (52%). Er wordt aangenomen dat er een verhoogde kans is op de aanwezigheid van uit illegale kap afkomstige houtvezels in drukwerk uit Zuidoost Azië en China. Het verdient dan ook aanbeveling de goederencodes voor drukwerk op te nemen in de scope van de EUTR. Dit is een goede stap om het aandeel aantoonbaar legale primaire houtvezels binnen de productie van papier en karton te vergroten en kan daarmee een opstap zijn richting aantoonbaar duurzaam. Op EU schaal is het volume significant en stijgend. Het zal in ieder geval zorgen voor bewustzijn over het belang van het gebruik van vezels uit verantwoorde bron.

7 Literatuur

Benthem, M. van, J. Kremers, J. Oldenburger, N. Stam, N. Sleurink. 2018. How sustainable are Europe's tropical timber imports? Estimating the market share of verified sustainable tropical timber on the European market. IDH the Sustainable Trade Initiative, Utrecht

Food and Agriculture organisation of the United nations, 2015, *Global forest resource assesment*. FAO, Rome Italy.

FSC International Global Development, 2018, *facts and figures January 3, 2018*. FSC, Bonn Germany.

Oldenburger, J., N.A. Leek, 2006. *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt 2005*. Stichting Probos, Wageningen

Oldenburger, J., A. Winterink, N.A. Leek. 2010. *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2008*. Stichting Probos, Wageningen

Oldenburger, J., M. van Benthem. 2011. *Methode voor het bepalen van het aandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt. Versie 4.0 23 december 2011*. Stichting Probos, Wageningen

Oldenburger, J., A. Winterink, C. de Groot. 2013. *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2011*. Stichting Probos, Wageningen

Oldenburger, J., M. van Benthem, C. de Groot, M. Boosten, P. Jansen. 2014. *Import of secondary timber products by the EU28 - The Netherlands in focus*. Stichting Probos. Wageningen

Oldenburger, J. Groot de, C., 2015, *Afzetmarkten van gezaaghout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt in 2013*. Stichting Probos, Wageningen.

Oldenburger, J., Voncken, F., Penninkhof J. & Benthum van, M., 2016, *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2015*. Stichting Probos, Wageningen.

PEFC, 2017, *PEFC Global statistics, SFM & CoC Certification data December 2017*. PEFC, Geneva Switzerland.

Verhue, D., M. Hilhorst, N. Boer, in press. Brancheonderzoek EPV 2017. Kantar Public, Amsterdam

Voncken, F., 2016. *De Rondhoutverwerkende industrie in 2015 – Intern rapport*. Stichting Probos, Wageningen

Bijlage 1. Conversiefactoren (CF)

Product	Eenheid	CF
gezaagd naaldhout	m ³	1,35
gezaagd loofhout	m ³	1,41
gezaagd tropisch loofhout	m ³	1,82
plaatmaterialen	m ³	1,58
fineer	m ³	1,45
triplex	m ³	1,65
spaanplaten	m ³	1,30
vezelplaten	m ³	1,45
tropisch plaatmateriaal	m ³	1,65

Bijlage 2. Nederlands hout- en papierverbruik in 2017

In tabel II.1 is het Nederlandse houtverbruik in 2017 binnen de verschillende productgroepen weergegeven. Dit verbruikscijfer is berekend volgens de formule: import + productie – export = verbruik. De import- en exportcijfers zijn afkomstig uit de handelsgegevens van het CBS die door Probos zijn bewerkt en het productiecijfer is afkomstig van Probos.

Tabel II.1
Nederlands houtverbruik in 2017 per productgroep en het totaal (in m³ rhe) (bron CBS en Probos).

	Gezaagd Naaldhout	Gezaagd tropisch loofhout	Gezaagd gematigd loofhout	Plaatmateriaal	Totaal
Import	3.802.000	423.000	259.000	2.867.500	7.342.500
Export	686.500	78.000	78.000	428.500	1.371.000
Productie	150.000	11.000	67.500	46.000	274.500
Verbruik	3.265.500	346.000	249.000	2.384.500	6.279.500

In tabel II.2 is het Nederlandse papierverbruik in 2017 binnen de verschillende productgroepen weergegeven. Dit verbruikscijfer is berekend volgens de formule: import + productie – export = verbruik. De cijfers zijn afkomstig van het CBS (bewerkt door Probos), de VNP en Stichting Probos.

Tabel II.2
Nederlands papier- en kartonverbruik in 2017 per productgroep en het totaal (in ton) (bron CBS, VNP en Probos).

	Grafisch papier (excl. kranten)	Krantenpapier	Hygiënisch papier	Verpakkingspapier en -karton	Overig papier	Totaal
Import	590.500	291.000	33.000	1.499.500	25.000	2.439.000
Export	881.000	33.000	26.000	1.563.500	5.000	2.508.000
Productie	701.000	0	112.000	2.170.000	0	2.983.000
Verbruik	410.500	258.000	119.000	2.106.000	20.000	2.914.000

Bijlage 3. Beschrijving Productgroepen

Gezaagd hout

Er is binnen de productgroep gezaagd hout zo goed mogelijk onderscheid gemaakt tussen naaldhout, tropisch⁵³ loofhout en gematigd loofhout. Dit is een uitdaging. Echter, dit jaar wordt voor het eerst onderscheid gemaakt tussen tropisch en niet-tropisch hout in de monitoring van de VVNH. Het land van herkomst dient achteraf nog wel bepaald te worden. Loofhout dat vanuit met name België en Duitsland wordt geïmporteerd kan ook van tropische oorsprong zijn. Daarom wordt bij voorkeur het onderscheid gematigd/tropisch al op het enquêteformulier gemaakt of wordt dit in de vorm van een aanvullende vraag achterhaald.

Plaatmateriaal

Binnen de productgroep plaatmateriaal kan een aantal verschillende producten worden geïdentificeerd. Het gaat dan om tri- en multiplex, vezelplaten (hardboard, zachtboard en MDF/HDF/LDF⁵⁴), spaanplaat en OSB⁵⁵. In verband met verschil in samenstelling (grondstof) van deze producten wordt bij voorkeur onderscheid tussen deze producten gemaakt. Met name binnen het tri- en multiplex is het kunnen onderscheiden van platen waarin tropisch²⁴ hout is verwerkt gewenst. Daarvoor is het niet voldoende om het land van herkomst van de platen te kennen, omdat ook in gematigde landen tropisch plaatmateriaal wordt geproduceerd. De bedrijven is daarom gevraagd onderscheid te maken tussen tropisch en niet-tropisch tri- en multiplex. De toplaag bepaalt of het al dan niet tot een tropische herkomst mag worden gerekend. Binnen haar eigen rapportage maakt de VVNH geen onderscheid tussen de verschillende plaatmaterialen. Daarom heeft een groot deel VVNH-leden een aanvullend inventarisatieformulier ontvangen waarin onder meer is gevraagd naar het aandeel tropisch plaatmateriaal binnen het totaalvolume.

Papier en karton

Binnen de productgroep papier en karton wordt, net als in de voorgaande marktmetingen, onderscheid gemaakt tussen de producten grafisch papier (excl. krantenpapier), krantenpapier, grafisch karton, verpakkingspapier en -karton, hygiënisch papier en overig papier en is daarmee aansluiting gezocht bij internationale typering. Net als voor hout zijn deze producten nog niet tot kant-en-klare producten, zoals schrijfblokken, enveloppen en boeken verwerkt.

Drukwerk

Binnen de productgroep drukwerk wordt onderscheid gemaakt tussen de producten boeken, briefkaarten, kalenders, kranten en tijdschriften, en ander drukwerk. Binnen 'boeken' wordt onderscheid gemaakt in de categorieën Prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen; Boeken, brochures e.d. in losse vellen; en Boeken, brochures e.d. overig. Hiermee is aansluiting gezocht bij internationale typering.

⁵³ Tijdens de berekening van het totale verbruik van tropisch zaaghout en tropisch plaatmateriaal wordt gebruik gemaakt van de codering die binnen de internationale handelstatistieken wordt toegepast om productgroepen van elkaar te kunnen onderscheiden (gecombineerde nomenclatuur). Elke productgroep heeft zijn eigen code en op die manier zijn de productgroepen die bestaan uit hout van tropische boomsoorten te identificeren. In de enquête wordt de bedrijven gevraagd onder tropisch het volume gezaagd hout en plaatmateriaal in te vullen dat is geproduceerd van tropische houtsoorten. Bij plaatmateriaal bepaalt de toplaag of de plaat als tropisch of niet-tropisch wordt opgevat.

⁵⁴ Respectievelijk Medium-Density Fibreboard, High-Density Fibreboard en Low-Density Fibreboard.

⁵⁵ Oriented Strand Board (OSB) is een bepaald type plaatmateriaal.

Bijlage 4. Voorbeeld inventarisatieformulier

TERUG	Volumes aantoonbaar duurzaam en FLEGT				
<p>4. Wat was het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout binnen het door u in 2017 geïmporteerde gezaagd naaldhout, gematigd loofhout, tropisch loofhout en plaatmateriaal? Wat was het volume hout met een FLEGT-vergunning? U hoeft alleen de groene vakken in te vullen, de grijze vakken hoeft u niet in te vullen. Raadpleeg de toelichting voor een uitleg over de wijze van invullen.</p>					
	Totaal volume (in m ³)	Volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd (in m ³)			Volume met FLEGT-vergunning (in m ³)
		FSC	PEFC	PEFC-MTCS*	
Gezaagd naaldhout					
Gezaagd gematigd loofhout					
Gezaagd tropisch hardhout					
Plaatmateriaal					
<i>ww: Tropisch multiplex</i>					
<i>ww: Niet-tropisch multiplex</i>					
<i>ww: Spaanplaat</i>					
<i>ww: MDF</i>					
<i>ww: Overige platen</i>					
Totaal					
Aandeel duurzaam:		Aandeel met FLEGT-vergunning:			
<p>* MTCS is goedgekeurd door PEFC international en kan dus ook via de PEFC Chain of Custody naar Nederland komen. De inkoopcriteria voor duurzaam geproduceerd hout van de Nederlandse overheid zijn tot en met 2016 aangepast waardoor MTCS momenteel geaccepteerd wordt binnen het duurzaam inkoopbeleid. Vanwege de aparte status die MTCS inneemt binnen het duurzaam inkoopbeleid wordt u gevraagd hout dat u met een PEFC-MTCS certificaat geïmporteerd heeft apart op te geven.</p>					

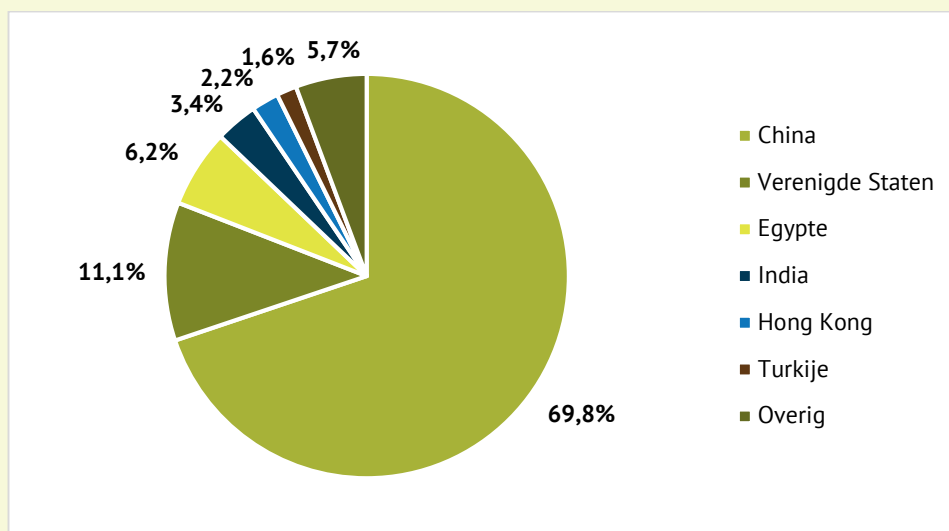
Bijlage 5. Herkomstlanden geselecteerde productgroepen drukwerkstudie

I Boeken en brochures

Herkomstlanden voor de import onder producthoofdstuk 4901 (zie bijlage 7).
25,7% van de totale import komt van buiten de EU

Tabel V1		
<i>Belangrijkste herkomstlanden van buiten de EU voor boeken en brochures.*</i>		
Herkomstland	Volume (ton)	Aandeel in EU-externe import (%)
China	8.700	69,8%
Verenigde Staten	1.400	11,1%
Egypte	800	6,2%
India	400	3,4%
Hong Kong	300	2,2%
Turkije	200	1,6%
Overig	700	5,7%
Totaal EU-intern	36.300	74,3%
Totaal EU-extern	12.500	25,7%
Totaal	48.800	100%

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos
* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

Figuur V1

Verdeling herkomstlanden van EU-externe import van boeken en brochures

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

II Prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten

Herkomstlanden voor de import onder producthoofdstuk 4909 (zie bijlage 7).
90% van de totale import komt van buiten de EU

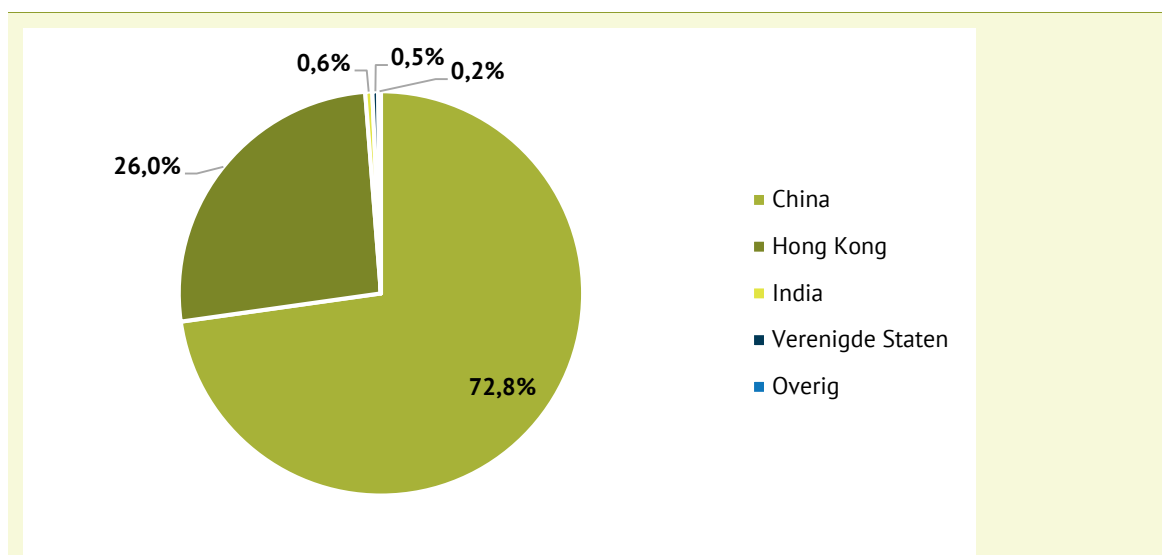
Tabel V2

*Belangrijkste herkomstlanden van EU-externe import van prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten.**

Herkomstland	Volume (ton)	Aandeel in EU-externe import (%)
China	4.800	72,8%
Hong Kong	1.700	26,0%
India	40	0,6%
Verenigde Staten	30	0,5%
Overig	20	0,2%
Totaal EU-intern	800	10,0%
Totaal EU-extern	6.600	90,0%

Totaal	7.400	100%
---------------	--------------	-------------

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos
 * Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

Figuur V2

Verdeling herkomstlanden van EU-externe import van prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

III Prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen

Herkomstlanden voor de import onder producthoofdstuk 4903 (zie bijlage 7).
37,8% van de totale import komt van buiten de EU.

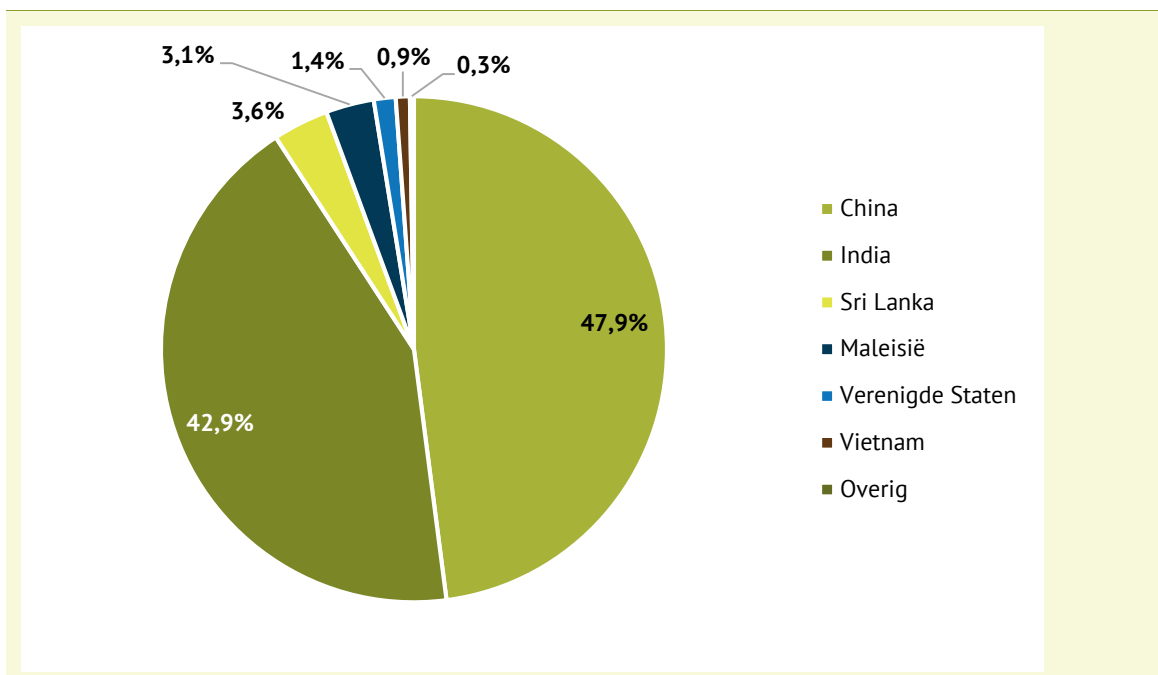
Tabel V3

*Belangrijkste herkomstlanden van EU-externe import van prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen.**

Herkomstland	Volume (ton)	Aandeel in EU-externe import (%)
China	1.300	47,9%
India	1.200	42,9%
Sri Lanka	100	3,6%
Maleisië	90	3,1%
Verenigde Staten	40	1,4%
Vietnam	30	0,9%
Overig	10	0,3%
Totaal EU-intern	4.600	62,2%
Totaal EU-extern	2.800	37,8%
Totaal	7.400	100%

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

* Importvolumes en percentages kunnen door afronding verschillen.

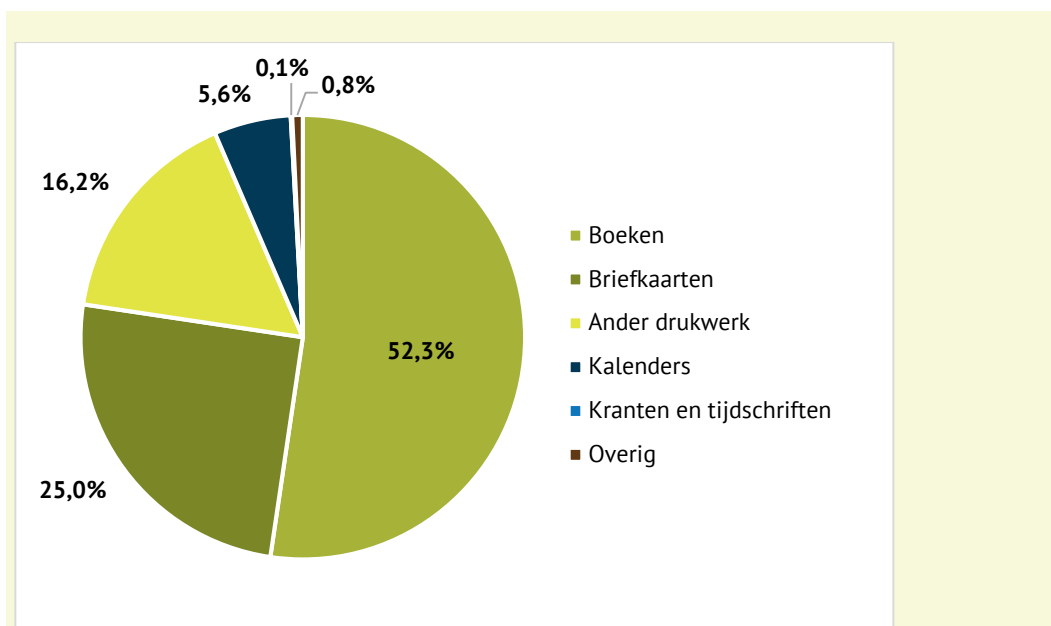

Figuur V3

Verdeling herkomstlanden van buiten de EU voor prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

Bijlage 6. Verdeling productgroepen binnen het importvolume drukwerk uit China

Figuur VI1

Verdeling productgroepen binnen het importvolume uit China in Nederland in 2017.

Bron: Comext, samengesteld door Stichting Probos

Bijlage 7. Overzicht productcodes drukwerk

De importvolumes per drukwerk-productgroep zijn berekend op basis van gegevens uit de Comext database. Voor sommige productgroepen zijn verschillende GN-codes⁵⁶ samengevoegd. Tabel VIII1 geeft een overzicht van de onderliggende waaruit de productgroepen bestaan.

Tabel VIII1			
<i>Overzicht onderliggende producthoofdstukken en –codes zoals in de Gecombineerde Nomenclatuur gespecificeerd</i>			
Productgroep rapport	GN product- hoofdstukken	Onderliggende uitsplitsing in GN productcodes	Beschrijving
Boeken	4901	490110	boeken, brochures e.d. in losse vellen
		490191	woordenboeken en encyclopedieën
		490199	boeken, brochures e.d. overig
	4903		prentenalbums, prentenboeken, tekenboeken en kleurboeken, voor kinderen
Briefkaarten	4909		Prentbriefkaarten en andere gedrukte briefkaarten
Ander drukwerk		491110	Ander drukwerk; reclamedrukwerk, handelscatalogi en dergelijke
		491191	Ander drukwerk; prenten, gravures en andere afbeeldingen
		491199	Ander drukwerk; overig
Kalenders	4910		Kalenders
Kranten en tijdschriften	4902	490210	kranten en tijdschriften, >4x/week verschijnend
		490290	kranten en tijdschriften, overig
Overig	4905	490510	gedrukte cartografische werken: globes
		490591	gedrukte cartografische werken: boeken en brochures
		490599	gedrukte cartografische werken: andere
	4908		Decalcomanieën van alle soorten
	4904		geschreven of gedrukte muziek

⁵⁶ Productcodes zoals gespecificeerd in de Gecombineerde Nomenclatuur van de Europese Unie

	4907	49070010	Postzegels, fiscale zegels en dergelijke
		49070030	Bankbiljetten
		49070090	Andere postzegels, fiscale zegels en dergelijke
	4906		Bouwplannen en -tekeningen

Bron: Gecombineerde Nomenclatuur van de Europese Unie